

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DE HATAY MERKEZ İLÇEDEN SUUDİ ARABİSTAN'A
EŞLERİYLE BİRLİKTE GÖÇ EDEN KADINLARIN YENİ
TOPLUMSAL YAŞAMA UYUM SÜREÇLERİ**

Sevsem ÇİÇEK

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Cemal YALÇIN

Sivas

Eylül 2011

TÜRKİYE'DE HATAY MERKEZ İLÇEDEN SUUDİ ARABİSTAN'A
EŞLERİYLE BİRLİKTE GÖÇ EDEN KADINLARIN YENİ TOPLUMSAL YAŞAMA
UYUM SÜREÇLERİ

Sevsem ÇİÇEK

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Sosyoloji Anabilim
Dalı Uygulamalı Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır.

Sivas

Eylül 2011

KABUL VE ONAY

Sevsem ÇİÇEK' in hazırlamış olduğu "Türkiye'de Hatay Merkez İlçeden Suudi Arabistan'a Eşleriyle Birlikte Göç Eden Kadınların Yeni Toplumsal Yaşama Uyum Süreçleri" başlıklı bu çalışma, 07.09.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, Sosyoloji Anabilim Dalı, Uygulamalı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali ERKUL (Başkan)

Prof. Dr. Cemal YALÇIN (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Sevda MUTLU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım...../...../

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Enstitü Müdürü

Canım Annem ve Babama...

ÖZET

ÇİÇEK, Sevsem, “Türkiye’de Hatay Merkez İlçeden Suudi Arabistan’a Eşleriyle Birlikte Göç Eden Kadınların Yeni Toplumsal Yaşama Uyum Süreçleri”, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2011.

Bu tez çalışmasının amacı, kadınların erkeklerden farklı olarak göç sürecinden etkilenme biçimlerini ve göç edilen topluma uyum sağlama durumlarını ortaya koymaktır.

Araştırma iki aşamalı olup, ilk aşama araştırmanın kuramsal çerçevesine yönelik temel kavramlar ve konulardan, ikincisi ise saha çalışması ve bulgulardan oluşmaktadır.

Bulgularımıza göre, araştırma kapsamındaki kadınların S. Arabistan’a ilk göç etme yılı 1981 olup, en fazla göç ise 2006 ile 2010 yılları arasında gerçekleşmiştir. S. Arabistan’da bulunan göçmen kadınların %75,7’sinin göç etmelerinin ardında yatan temel neden eşlerinin orada bulunmasıdır. S. Arabistan’ın toplumsal yapısıyla ilişkili olarak kadınların tek başlarına dışarı çıkmalarının yasak olması katılımcı kadınların göç sonrası karşılaştıkları en büyük problem olmuştur. Bu nedenle kadınların % 70,4’lük bir oranının S. Arabistan’da kendi bireysel ihtiyaçlarını yalnız başına gideremediği sürekli eşine ya da bir erkeğe bağımlı bir yaşam sürdürdüğü görülmüştür. Bu noktada kadınların sosyal, psikolojik ve sağlık açısından birtakım sorunlarla yüz yüze geldiği saptanmıştır.

Araştırma hipotezlerinin ki kare ile test edilmesi ile, kadınların *eğitim düzeyi* ile S. Arabistan’ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar; *gelir düzeyi* ile S. Arabistan’a göç etme isteği ve S. Arabistan’daki yaşamlarından memnun olma durumu; *S. Arabistan’da kalış süresi* ile kadınların göç sonrası aile ilişkilerinin değişim seyri; *S. Arabistan’da toplumsal etkinliklere katılma sıklığı* ile kadınların kendi yaşamlarında memnun olma durumları; *yaş durumu* ile S. Arabistan’da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu saptanmıştır. Nihayetinde katılımcı kadınların

bağlantılı göçe örnek teşkil eden bir göç türüne dahil oldukları ve göç sonrası Suudi Arabistan'daki yaşamlarından memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Göç, Kadın, Suudi Arabistan

Summary

ÇIÇEK, Sevsem, “Migration of Women Accompanying Their Husbands from Hatay, Turkey to S. Arabia and Their Integration Into New Social Environment”, MA Thesis, Sivas, 2011.

The aim of this thesis is to find the effects of migration on women and their integration status in the host society.

This study consists of two stages. The first stage deals with theoretical framework and the second stage handles field work and findings.

Our findings point out that migration of women to S. Arabia started in 1981 and majority of them migrated between 2006 and 2010. For 75.7 per cent of women living in S. Arabia, the main reason of their migration is the fact that their husbands work in S. Arabia. The fact that it is forbidden for women to go out alone in S. Arabia is the biggest problem pointed out by our respondents. Because of this, we have found that 70.4 per cent of the respondents could not satisfy their needs alone outside making them heavily dependent on their husbands or another man and face a number of social, psychological and health related problems

As a result of ki-square testing of our hypothesis the following relationships were found between independent and dependent variables.

- Education level of women and problems created by S. Arabia’s social structure
- Income level and the will for migration to S. Arabia
- Income level and satisfaction level of living in S. Arabia
- The length of stay in S. Arabia and change in family relations after migration
- The frequency of attendance to social activities and satisfaction from their lives

- Age and spending time in S. Arabia

In the end we found out that our respondents are mainly an example for dependent migration and they are somehow happy with their lives after they migrated to S. Arabia.

Keywords: Migration, Woman, Saudi Arabia.

TEŞEKKÜR

“Türkiye’de Hatay Merkez İlçeden Suudi Arabistan’a Göç Eden Kadınların Yeni Toplumsal Yaşama Uyum Süreçleri” konulu tez çalışmamın danışmanlığını yürüten, aydınlatıcı fikirleri, bilgisi ve tecrübesiyle hiçbir konuda yardımını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Cemal YALÇIN’a minnettarım.

Ayrıca tez jüri üyeliğini üstlenen ve tezin tamamlanma aşamasında yardımlarıyla yol gösteren Sayın Prof. Dr. Ali ERKUL ve Yrd. Doç. Dr. Sevda MUTLU’ya; Sosyoloji eğitim süresince üzerimde emeği olan tüm hocalarıma, bu sürecin başlangıcından itibaren her türlü sıkıntı da soluğu yanında aldığım Sayın Yrd. Doç. Dr. Gülüşan ÖZGÜN BAŞIBÜYÜK’e, arkadaşlarım ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak eğitim ve öğrenim süreci boyunca maddi ve manevi desteğini sürekli hissettiğim aileme ve nişanlım Sinan Okay’a teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1. Araştırmanın Konusu	5
2. Araştırmanın Kapsamı.....	5
3. Araştırmanın Amacı	5
4. Araştırmanın Yöntemi.....	6
4.1. Evren	6
4.2. Örneklem Seçimi	7
4.3. Anket Formu.....	7
5. Temel ve Alt varsayımlar	8

II. BÖLÜM

GÖÇ TANIMLARI VE ÇEŞİTLERİ

2.1. Göç Tanımları	11
2.2. Göç çeşitleri	13

III. BÖLÜM

GÖÇÜ AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER

3. 1. İtme-Çekme Teorisi	16
3. 2. Marxist Teori.....	19
3. 3. Merkez-Çevre Modeli	20

3. 4. Dengeli Büyüme Modeli.....	22
3.5. Göçmen Ağları Teorisi.....	24
3. 6. Göç Sistemleri Teorisi.....	26

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE AÇISINDAN GÖÇLER

4. 1. Genel Olarak Türkiye'den Dışa Göç.....	29
4. 2. Suudi Arabistan Özelinde Türkiye'den Dışa Göç.....	36

V. BÖLÜM

GÖÇ VE KADIN

5.1. Kadın Ticareti Olarak Gerçekleştirilen Göç.....	53
5.2. Kadının Bağımlı Olarak Gerçekleştirdiği Göç.....	54
5.3. Kadının Hür İradesiyle Gerçekleştirdiği Göç.....	55
5.4. Türk Kadının Genel olarak Dışa Göçü; Yeni ya da Geçici Vatanlar.....	59
5.5. Türk Kadın Göçlerinin Bir Kıyaslaması: Masal Diyarı Batı'ya mı, Başka Bir Dünya Olan Orta Doğu Ülkesi Suudi Arabistan'a mı?.....	62

VI. BÖLÜM

6.1. SUUDİ ARABİSTAN.....	69
6.1.1. Genel Bilgiler.....	69
6.1.2. Ekonomik Durum.....	71
6.1.3. Siyasi Rejim.....	73
6.1.4. Sosyal Yaşam.....	74

VII. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

7.1. Demografik Bulgular.....	79
7.2. Kadınların Suudi Arabista'a Göç Etmesine Yönelik Genel Bilgiler.....	84

7.3. Kadınların Suudi Arabistan'daki Durumlarına Yönelik Genel Bilgiler	87
7.4. Kadınların Suudi Arabistan'daki Yaşama Ve Yaşamsal Koşulara Yönelik Düşünceleri.....	94
7.5. Kadınların Suudi Arabistandaki Yaşama Uyum Sağlayabilme Durumlarının Belirlenmesine Yönelik Genel Bilgiler	104
7.6. Kadınların Türkiye İle Bağlantıları İle İlgili Genel Bilgiler	121
7.7. Hipotez Testleri	124

VIII. BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	152
KAYNAKÇA	163
EK: ANKET ÖRNEĞİ	170

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yurtdışındaki Vatandaşlarımızla İlgili Sayısal Bilgiler	31
Tablo 2. 1962-2010 Yılları Arasında Türkiye’den Suudi Arabistan’a Yapılan Göndermelerin Cinsiyete Göre Dağılımları	41
Tablo 3. 2004-2010 Yılları Arasında Türkiye’deki İllerden Suudi Arabistan’a Gönderilenler	44
Tablo 4. 2004-2006 Yılları Arasında Meslekler ve Cinsiyete Göre Suudi Arabistan’a Gönderilenler	47
Tablo 5. 2007-2010 Yılları Arasında Meslekler ve Cinsiyete Göre Suudi Arabistan’a Gönderilenler	48
Tablo 6. Yaş Durumu	79
Tablo 7. Eğitim Seviyesi	80
Tablo 8. Medeni Durum	80
Tablo 9. Evlilik Süresi	81
Tablo 10. Mesleki Durumları	81
Tablo 11. Eşlerin Mesleki Durumları	82
Tablo 12. Çocuk Sayısı.....	83
Tablo 13. Suudi Arabistan’a İlk Gidiş Yılı.....	84
Tablo 14. Suudi Arabistan’da Kalış Süresi	84
Tablo 15. Suudi Arabistan’a Göç Etme İsteği	85
Tablo 16. Suudi Arabistan’a Göç Etmeden Önce Fikir Alınma Durumları	85
Tablo 17. Yurt Dışına Göç Etme Şekli.....	86
Tablo 18. Göç Etme Sebepleri	86
Tablo 19. Suudi Arabistan’a Göç Ederken Size Gösterilen Yardım	87
Tablo 20. Suudi Arabistan’a Göç Ettikten Sonra Sizin Başkalarına Gösterdiğiniz Yardım	87
Tablo 21. Yardımda Bulunma Şekliniz	88
Tablo 22. Suudi Arabistan’da Yaşanılan Şehir	89

Tablo 23. Suudi Arabistan’da Oturulan Evin Mülkiyet Durumu	90
Tablo 24. Aylık Kira Gideri	90
Tablo 25. Aylık Gelir Durumu	91
Tablo 26. Suudi Arabistan’a İlk Göç Edildiğinde Yerleşim Sıkıntısı Yaşanıp Yaşanmama Durumu	92
Tablo 27. Yerleşim Yerini Seçerken En Çok Dikkat Edilen Şeyler.....	92
Tablo 28. Suudi Arabistan’da İkamet Edilen Yerin Etnik Köken Bakımından Durumu	93
Tablo 29. Suudi Arabistan Vatandaşlığına Sahip Olup Olmama	94
Tablo 30. Suudi Arabistan’da Bulunmanın Çekici Gelen Yönleri	94
Tablo 31. Suudi Arabistan’ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar	95
Tablo 32. Suudi Arabistan’ın Şeriat Sistemin Baskı Yaratıp Yaratmama Durumu	96
Tablo 33. Siyasi Sistemin Baskı Yaratma Şekilleri.....	97
Tablo 34. Çocukların S. Arabistan’da Okula Gitme Durumları.....	99
Tablo 35. Çocukların Eğitimlerini Anadillerinde Gerçekleştirebilme Durumları.....	99
Tablo 36. Çocuklara Gelenek-Görenek, Örf-Adet ve Kültürel Değerlerin Aktarılmasında Sıkıntı Çekme Durumu	100
Tablo 37. Suudi Arabistan’a Yerleşme Düşünceleri	100
Tablo 38. Suudi Arabistan’da Sağlık Güvence Durumları.....	101
Tablo 39. Her Türlü Kadın Hastalıklarına Yönelik Sağlık Sorunlarını Giderebilme Durumu	102
Tablo 40. Kadın Hastalıklarına Yönelik Sağlık Sorunlarını Giderememe Nedenleri	102
Tablo 41. Suudi Arabistan’da Göçmen Kadınların Haklarını Savunabilecek veya Herhangi Bir Sıkıntı Karşısında Yardım İsteyebilecekleri Özel ya da Devlet Bünyesinde Bulunan Kadın Dayanışma Vakfı, Kuruluş veya Bu Amaçla Örgütlenmiş Bir Grubun Var Olma Durumu	103
Tablo 42. Göçmenlerin Bu Kuruluştan Yararlanma Durumları	103
Tablo 43. Arapça Lisanını Konuşabilme Durumları	104
Tablo 44. Arap Vatandaşıyla İletişim Kurabilme Durumu	104
Tablo 45. Suudi Arabistan Yerli Halkının Türk Göçmenlere Karşı Tutumu	105

Tablo 46. S. Arabistan Esnafının, Polisinin ve Memurların Göçmenler Karşı Tutumu.....	106
Tablo 47. S. Arabistan Yetkileri ile Yönetimde Bulunan İnsanların Göçmenlere Karşı Tutumu	106
Tablo 48. Suudi Arabistan'ın Dini Yaptırımlarını Hissetme Durumları	107
Tablo 49. Uygulanan Yaptırım Türü	107
Tablo 50. Suudi Arabistan'da Kadın Kimliğiyle Bireysel İhtiyaçların Yalnız Gidirebilme Durumları	108
Tablo 51. İhtiyaçların Giderilememe Nedenleri	109
Tablo 52. Suudi Arabistan'da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri	110
Tablo 53. Türkiye ile Suudi Arabistan'ın Her İkisinin de Müslüman Ülkeler Olmalarının Kadın Göçmenlerin Uyum Sağlamada Yarattığı Avantaj ya da Bundan Dolayı Ayrıcalıklı Olma Durumu	111
Tablo 54. Suudi Arabistan'da Türkçe Kaynakların Yayınlanabilme ve Ulaşılabilme Durumları	112
Tablo 55. Göçmen Kadınların Suudi Arabistan'a Göç Etmeden Önceki Durumlarıyla Suudi Arabistan'a Göç Ettikten Sonraki Durumları Arasında Sağlık, Sosyal ve Psikolojik Olarak Kendilerinde Gözlemledikleri Farklılıklar.....	113
Tablo 56. Suudi Arabistan'da Kadınların Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı	115
Tablo 57. Kadınların Sosyal Etkinlikleri Gerçekleştirme Faaliyetleri	115
Tablo 58. Sosyal Etkinliklerin Kimlerle Birlikte Gerçekleştirildiği.....	116
Tablo 59. Göçmen Kadınların Suudi Arabistan'da Kendi Yaşantılarından Memnun Olup Olmama Durumları	117
Tablo 60. Kadınların Kendi Yaşantılarından Memnun Olmama Nedenleri.....	117
Tablo 61. Dini İbadetlerin Gerçekleştirilmesinde Herhangi Bir Engelin Var Olup Olmama Durumu	118
Tablo 62. S. Arabistan'a Göç Ettikten Sonra Aile-İçi İlişkilerinin Değişme Durumu.....	119
Tablo 63. Kadınların Türkiye'de Yapmaktan Hoşlandığı Fakat Suudi Arabistan'da Yapamadıkları Bundan Ötürü En Çok Özlem Duydukları Şeyler	120
Tablo 64. Türkiye'deki Yakınlarla Görüşme Durumu	121

Tablo 65. Türkiye'ye İzne Gelme Sıklığı.....	122
Tablo 66. Türkiye'ye Geline Dönemlerde İkamet Edilen Yer	122
Tablo 67. Türkiye'de Sağlık Güvence Sahip Olma Durumları	123
Tablo 68. Sağlık Güvence Durumları.....	123
Tablo 69. Türkiye'nin Gündemi Ya Da Türkiye'deki Olayların Hangi İletişim Kanalıyla Takip Edilme Şekilleri	124
Tablo 70. Eğitim Durumu İle Suudi Arabistan'da Kalış Süresi Arasındaki İlişki	124
Tablo 71. Eğitim Durumu İle Suudi Arabistan'a Göç Etme İsteği Arasındaki İlişki.....	125
Tablo 72. Eğitim Durumu İle Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar Arasındaki İlişki	127
Tablo 73. Eğitim Durumu ile S. Arabistan'da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri Arasındaki İlişki.....	129
Tablo 74. Eğitim Durumu İle Kadınların S. Arabistan'daki Yaşamlarından Memnun Olma Durumları Arasındaki İlişki	131
Tablo 75. Gelir Durumu İle Suudi Arabistan'da Kalış Süresi Arasındaki İlişki.....	132
Tablo 76. Gelir Durumu İle Göç Etme İsteği Arasındaki İlişki	133
Tablo 77. Gelir durumu ile Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar Arasındaki İlişki.....	134
Tablo 78. Gelir Durumu İle S. Arabistan'da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri Vakitlerini Geçirme Şekilleri Arasındaki Bağlantı.....	136
Tablo 79. Gelir Durumu İle Kadınların Kendi Yaşantılarından Memnun Olma Durumları Arasındaki İlişki.....	137
Tablo 80. Suudi Arabistan'da Kalış Süresi İle Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar Arasındaki İlişki.....	138
Tablo 81. Arabistan'da Kalış Süresi ile S. Arabistan'da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri Arasındaki Bağlantı.....	140
Tablo 82. S.Arabistan'da Kalış Süresi ile Kadınların Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı Arasındaki Bağlantı.....	141

Tablo 83. S.Arabistan'da Kalış Süresi İle Kadınların Göç Sonrasında Aile İlişkilerinin Değişim Seyri İle Arasındaki İlişki.....	142
Tablo 84. Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı İle S. Arabistan’da Kadınların Kendi Yaşamlarından Memnun Olma Durumları	143
Tablo 85. Yaş Durumu İle S. Arabistan’a Göç Etme İsteği Arasındaki İlişki	144
Tablo 86. Yaş Durumu İle Suudi Arabistan’ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar Arasındaki İlişki.....	145
Tablo 87. Yaş Durumu ile S. Arabistan’da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri Arasındaki Bağlantı	147
Tablo 88. Yaş Durumu İle Kadınların Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı Arasındaki İlişki.....	149
Tablo 89. Yaş Durumu İle Kadınların Kendi Yaşamlarından Memnun Olma Durumları Arasındaki İlişki.....	150

GİRİŞ

Göç olgusu, öteden beri en sade şekliyle “insanların yer değiştirme hareketi” olarak tanımlana gelmiştir. Bir “yer değiştirme” eylemi biçimiyle oldukça yalın bir şekilde izah edilen göçün böyle bir indirgemeye ele alınıyor olması, ilk bakışta onun çok basit bir olay olduğu düşüncesini yaratabilir. Ancak işin içine bireylerin/toplumların bu eylemi gerçekleştirme nedenleri ve göçün doğurduğu neticeler de girince, olayın karmaşık bir hale dönüştüğü hemen farkedilir. Zaten bu nedendir ki göç, hiçbir vakit ne sosyolojinin ne de diğer sosyal bilimlerin ihmalıyla tesadüf etmemiştir. O sebeple varlığı insanlık tarihiyle özdeş tutularak ele alınan ve bu tarih sonlanana dek kendisi de bitmeyecek olan göç; neliği, nasıllığı, nedenleri ve sonuçları itibariyle başta yine sosyoloji ve bu çalışma olmak üzere başka birçok inceleme ve disiplin için bugün de merak konusu olmaktadır.

Göçle ilgili (adı üzerinde) giriş niteliğindeki belli başlı bazı genellemelere, bir göç tanımı vererek başlamanın doğru yol olacağı söylenebilir. Fakat bilhassa da yarattığı etkiler neticesiyle disiplinler arası bir karakter taşıyan göç, bu karakteri ile farklı bilim dallarının ilgisini haklı olarak çektiğinden evrensel bir betimlemeyi de engellemektedir. Yine de bu zorluğa rağmen en genel hatlarıyla göç; “ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim amacı güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi” (Yalçın, 2004: 13) olarak ifade edilebilir.

Göçün yapısıyla alakalı olarak yaşanan tek bir tanım yapabilme gücü, aynı zamanda göçe yönelik birbirinden farklı bakış açılarının bulunduğunu da resmeder. Bu durum yani göç kuramlarının çok çeşitli olması, konuyu yeniden göçün çok nedenliliği gerçeğine götürür. Ancak göçü ele alan her bir kuramın, yalnızca kendine göre önemli gördüğü sebeplere yoğunlaştığı ve yine o kuramların diğer teorilerin kavramlarıyla ilgilenmediği de çalışma esnasında fark edilmiştir. Bu sebeple, inceleme boyunca, göç olgusunun ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel öğelerini

birlikte ele alıp irdeleme gerekliliği ve de bu manada tüm kuramları birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görme zorunluluğuna özellikle hassasiyet gösterilmiştir.

Bunların ötesinde göçün, dünyadaki tüm toplumları ilgilendirmesi bakımından evrensel bir olgu olduğu da ayrıca tekrarlanmalıdır. Çünkü göçler; kendisini meydana getiren onlarca sebebi şimdilik bir tarafa bıraktığımızda, gönüllü ya da zorunlu olarak gerçekleşmiş ve böylece tarih sahnesinde hep izlene gelmiştir. Bu izlenimle günümüze değin devam eden hatta günümüzde hızını artıran göç hareketinin ilk yaygın sonucuysa, gelinen toplum ile ulaşılan toplum arasında değişimler yaratması ve en nihayetinde toplumların iç/dış dengelerinde meydana getirdiği farklılıklarla su yüzüne çıkmaktadır. Lakin şimdilik temel de olsa göçün sonuçlarından bahsetmek için henüz erkendir. Çünkü tıpkı göçe neden ve sonuç olan faktörler gibi yine göçü direkt etkileyen başka önemli unsurlar da mevcuttur. Farklı bir anlatımla göç, bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim, meslek vb. gibi değişkenlerinden de doğrudan etkilenmektedir. İşte tam da burada, çalışmanın göç olgusunu tuttuğu yerden yani “kadın”dan söz açmak yerinde görünmektedir. Zira kadın, göç mevzuunda neredeyse her zaman en gözde meselelerden birini teşkil etmiştir.

Daha başında söylemek gerekir ki kadınların göç etmelerinin ardında yatan nedenler, onların farklı bir göç türüne konu olmalarına temel oluşturmuştur. Bu noktada doğrudan dile getirmek lazımsa, kadınların en genel biçimde üç tipik şekilde yer değiştirdiği söylenebilir. Bunlardan birincisi, kadın ticareti şeklinde gerçekleşen göç türüdür; bu göç türüne konu olan kadınlar ister gönüllü ister zorunlu olsun, göçmen kadınlar arasında en fazla istismar edilen ve bu nedenle en büyük risk grubunu oluşturan göçmen grubunu içerir. İkincisi, eşinin ya da ailesinin göç etmesine paralel olarak göç eden kadınları kapsar ki bu da bağlantılı göç olarak ifade edilir. Son olarak üçüncü göç şekli ise kadınların sosyal, ekonomik ve psikolojik nedenlerle tümüyle kendi hür iradeleri ile gerçekleştirdikleri göçtür. Önemli bir detay olarak kadınların göç sürecindeki konumlarının, en çok da ikinci göç türü içinde yer almalarına göre değerlendirilmiş olduğudur. Bu önemli bir ayrıntıdır çünkü kadınlar hemen her konuda olduğu gibi (bu göç çeşidine dâhil olmakla) göç konusunda da

bağımlı kişiler olarak izlenmiş; bahsi geçen bağımlılığın başta iş yaşamlarına ve diğer sosyo-ekonomik gelişmelerine de mani olduğu görülmüştür.

Bu genel ifadelerden özele inerek Türkiye'ye baktığımızdaysa, öncelikle görülmektedir ki, ülkemizde kadın göçü ile ilgili yapılan araştırmalara göre kadınlar, çoğunlukla eşinin veya ailesinin göç etmesine paralel olarak göç etmektedir. Nitekim araştırmamız kapsamında elde ettiğimiz sonuçlara göre de Suudi Arabistan'a göç eden kadınlar, eşlerinin göç etmesi üzerine Türkiye'den gitmişlerdir. Bu sebeple ülkemizdeki kadınların göç edecekleri ülke, erkeğin göç ettiği ülkeler temelinde belirlenmektedir denilebilir. Ancak kadının eş ya da ailesinin yer değiştirmesiyle (adeta zorunlu olarak) göç ediyor olması, kadının görmezden gelinmesine, karşılaşılabileceği sorunlara çözümsüz kalmaya ve yerleştiği toplumda yaratabileceği etkilere kulak tıkamak anlamına gelir. Bu sebeple ve inançla kadın, göç çalışmalarında özellikle görünür kılınmalıdır.

Toparlamak gerekirse, buraya kadar anlatılmış olan tüm o neden/sonuç/gerekçeler yardımıyla yola çıkılan bu çalışmada; en genel çerçevesiyle göç sürecinde kadın ve ülkemizden Suudi Arabistan'a göç eden kadınlar ile diğer ülkelere göç eden kadınlar karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu karşılaştırmalar dahilinde;

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın amacı, konusu, kapsamı ve yöntemi açıklanmaya çalışarak araştırmanın genel olarak metodolojisi hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmında, göç kavramı ve çeşitleri ele alınmıştır. Göç kavramına yönelik yapılan farklı tanımlamalar bir arada verilmeye çalışarak bir uzlaşma çerçevesinde genel bir tanımlama aktarılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümünde ise göç olgusunu açıklamaya çalışan teoriler incelenmeye girişilmiştir. Söz konusu girişimde göç olgusunu farklı yönleriyle ele alan farklı göç

teorileri ele alınmış ve bunlar ülkemizdeki göçlere uyarlanmaya çalışarak değerlendirmeye gidilmiştir.

Dördüncü bölümde, genel olarak Türkiye'den dışa göçün başlangıç evresi, nedenleri ve yarattığı sonuçlara eğilinmiş ve Türkiye'deki dışa göç konusu, istatistiksel verilerle betimlenmeye çalışılmıştır. Aynı bölümde hususi olarak Suudi Arabistan'a göçün başlangıç evresi ve süreci aktırılmaya çalışılmış; cinsiyet, meslek, göç edilen iller temelinde yıllara göre yapılan göçler, rakamlarla somutlaştırılarak irdelenmiştir.

Çalışmanın asıl sorunsalını oluşturan beşinci bölümde ise göçün, kadın kimliğiyle boy gösterişi ele alınmıştır. Göçün diğer parametrelerde olduğu gibi cinsiyet değişkeninde de farklı deneyimlere yol açacağı düşüncesi, kâğıda dökülenlerle desteklenmiştir. Bunun için kadının göç sürecine katılma biçimi, nedenleri ve faili olduğu göç eyleminin gelinen, ulaşılan ve şahsına yansıyan gelişmeleri sorgulanmıştır. Peşinden de ülkemizdeki kadın göçü genel olarak irdelenmiş; (yapılan araştırmalar çerçevesinde) sunduğu yaşam olanakları farklılıklarıyla Batı Avrupa ve Suudi Arabistan'a yapılan kadın göçleriyle Türkiye gerçeği mukayese edilmiş, aradaki ayrımlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın altıncı bölümünde Suudi Arabistan'a yapılan kadın göçlerini daha iyi değerlendirebilmek amacıyla Suudi Arabistan'ın tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyal yaşamı ile ilgili genel bilgiler aktarılmıştır.

Son olarak çalışmanın saha aşamasını oluşturan yedinci bölümünde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Buna göre kadınların göç etme nedenleri, şekilleri ve göç sonrasında kendilerinde meydana gelen sosyal, medikal ve psikolojik değişimlerle birlikte, göç edilen topluma uyum sağlayabilme derecelerini ortaya çıkarmayı amaçlayan 65 soruluk anket formu hazırlanmıştır. Hatay Merkez İlçede uygulanan anket neticesinde elde edilen veriler düz tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmanın gayesine uygun hipotezlerimiz çapraz tablolar halinde verilerek ki kare analiziyle test edilmeye çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmanın konusunu, Türkiye'de Hatay Merkez İlçe'den Suudi Arabistan'a eşleriyle birlikte göç eden kadınların yeni yaşama uyum süreçleri oluşturmaktadır. Bilindiği üzere göç olgusu, kadın, erkek ve çocuk olarak onu yaşayan bireyler üzerinde farklı etkilere neden olmaktadır. İşte bu araştırmada göç sürecinde özele inilerek, göçü kadın kimliğiyle yaşayan bireylerin bu süreçten nasıl etkilendikleri açıklanmaya çalışılacaktır. Buna ek olarak söz konusu kadınların göç etme nedenleri, aile yapıları, ekonomik durumları ve diğer sosyo-kültürel özelliklerinin incelenmesi ile göç sonrasında kadınlardaki görülebilecek değişimler tespit edilmeye çalışılarak bunların ailelere ve sosyal ilişkilere yansıyan tesirleri ele alınacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırmanın kapsamı Türkiye'de Hatay Merkez ilçeden Suudi Arabistan'a göç eden kadınlar ile sınırlanmıştır. Araştırmanın saha aşamasını oluşturan bu süreçte kadını göçe iten faktörlerin ve kadının bu süreçten etkilenme biçiminin gün ışığına çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın kuramsal aşamasının sınırlılığı ise göç olgusu ile ilgili temel kavram ve yaklaşımlar çerçevesinde belirlenmiş ve Türkiye'de dış göç olgusu irdelenmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bilindiği üzere gerek ülke sınırları içerisinde gerçekleşen gerekse ülke sınırlarını aşan göçler, ekonomik, siyasi ve toplumsalla ilişkili olup göç veren ve göç alan toplumları bütünüyle etkilemekte ve toplumlarda büyük değişimlere neden olmaktadır. Kitlesele veya bireysel olarak çeşitli nedenlerle sürmekte olan göç

olgusunun yarattığı o değişmeler, kuşkusuz ki çok yönlü bir yapı sergiler. İşte bu çalışmada da göçün, onu yaşayan kadınlar üzerinde yaratmış olduğu bireysel değişimlerle, göçün karşılıklı olarak gerçekleştiği farklı iki toplum arasında görülen kadınla ilgili sosyal sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kadın göçmenlerin yeni hayata uyum süreçleri, toplumsal rolünden ve cinsiyet farklılığından kaynaklı olarak göç edilen mekanla etkileşim durumları farklılık göstermekte ve dolayısıyla bu etkileşimde karşılaştıkları sorunlar ve yaşanan sıkıntılar çeşitlilik arz etmektedir. Bu doğrultuda; göçün direkt ve/veya dolaylı olarak söz konusu kadınlar üzerinde, farklı nedenlerle gerçekleşip uyum sorununa sebebiyet verdiği bu tür bir toplum değişikliğinde, kadınların problemlerinin ortaya konulması araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu vesileyle Türkiye’de Hatay Merkez İlçe’den S. Arabistan’a göç eden kadınların, göç etme nedenlerini, bu eylemin onların hayatlarına ve ailelerine nasıl yansıdığını, yansıyabileceğini ve özellikle yeni çevreye adapte olma durumlarını ortaya çıkarılmasını amaçlayan anket formu uygulanarak elde edilen verilerin ortaya konulması hedeflenmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada iki temel yöntem takip edilmiştir. Öncelikle bu çalışmaya temel oluşturacak literatür taraması niteliğinde kitap, makale, dergi vs. yazılı kaynaklardan yararlanılarak kuramsal bir çerçeve çizilerek ve konuyla ilgili yapılmış araştırmalar ele alınmıştır. Daha sonra Hatay Merkez İlçe’den Suudi Arabistan’a göç etmiş kadınlar üzerinde bir saha araştırması yapılmıştır.

4.1. Evren: Araştırmanın evrenini Hatay Merkez ilçeden Suudi Arabistan’a göç eden kadınlar oluşturmaktadır. 2010 yılı itibariyle Suudi Arabistan’a göç eden kadınların sayısı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünden elde edilen bilgiye göre 551’dir. Hatay Merkez ilçeden tez çalışmamıza katılan kadın göçmen sayısı ise 115’tir. Hatay merkez ilçeden göç eden

kadınların toplam sayısı bilinmemekle birlikte göç eden tüm kadınlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

4.2. Örneklem Seçimi: Araştırmada kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örneklemleri, bir bilinen öğeler merkezinden başlar ve sonra, orjinal örneklemin üyelerinden elde edilen yeni öğeler ilave edilerek artırılır (Marshall, 1999: 390). Çalışmamızda da anket uygulamasına katılan her bir kadının kendi tanıdıklarına ulaşılarak katılımcı kadın sayısı artırılmaya çalışılmıştır.

4.3. Anket Formu: Anket formunun hazırlanması aşamasında, göç etmiş kadınların yaşamış oldukları sorunları, söz konusu sorunlarla baş edebilme durumları, beklentileri, ihtiyaçları, göç öncesi-sonrası olanaklarının yeterlilik derecesi, bu olanaklardan memnuniyet durumları ve yeni çevreye uyum sürecini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaca hizmet eden anket formu hazırlanmadan önce, konuyla ilgili özellikle de Suudi Arabistan ile ilgili genel bir literatür araştırması yapılmıştır. Kuramsal aşamaya dayandırılarak hazırlanan anket formu öncelikle soruların anlaşılabilirliğini ve amacına uygunluğunu denetlemek amacıyla örneklem kapsamındaki bir kaç kadına uygulanmış ve anket formundaki beliren eksiklikler giderilerek anket formu yeniden düzenlenmiştir.

Anket formu uygulanması süresince en çok karşılaşılan problem kadınların bu anket formunu doldurdıkları takdirde kendilerine sorun yaratacağı endişesiyle araştırma kapsamına dahil olmak istemeyişleriydi. Bununla birlikte araştırmanın örneklemini gereği kadınlara toplu olarak ulaşabilme imkanının olmaması, kadınlara ulaşabilmede sıkıntı yaratmıştır.

Anket formunun birinci bölümünde katılımcı kadınların demografik bilgilerini yansıtan yaş, eğitim, medeni durum, evlilik süreleri, mesleki durumları, eşlerinin mesleki durumları ve çocuk sayısı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. İkinci bölümde ise kadınların Suudi Arabistan'a göç etmesine yönelik genel bilgileri kapsayan sorular sorulmuştur. Üçüncü bölümde örneklem kapsamındaki kadınların Suudi Arabistan'daki durumlarını; dördüncü bölümde de kadınların Suudi

Arabistan'daki yaşama ve yaşamsal koşullara yönelik düşüncelerini içeren sorular yer almıştır. Beşinci bölüm, araştırma kapsamındaki kadınların Suudi Arabistan'daki yaşama uyum sağlayabilme durumlarının belirlenmesine yönelik sorulardan oluşurken; anketin formunun son bölümü olan altıncı bölümde ise kadınların ülkemiz ile olan bağlantıları ile ilgili genel bilgileri kapsayan sorulardan oluşmaktadır.

Anket çalışması Hatay Emniyet Müdürlüğü ile Hatay Valiliğinden alınan uygulama izniyle Temmuz, Ağustos ayları arasında 2010 yılında yapıldı.

Uygulanan anket formları ayrı ayrı incelenerek numaranlandırılmıştır. Anket formunda yer alan açık uçlu sorular da verilen cevaplara göre şıklandırılmıştır. Ayrıca deneklerin Riyal olarak belirttikleri gelir ve kira cevapları günün döviz kurlarına bakılarak Türk lirasına çevrilmiştir. Böylece anket formlarından elde edilen veriler SPSS 13.00 programıyla analiz edilerek değerlendirilmiştir.

TEMEL VE ALT VARSAYIMLAR

Araştırmanın temel ve alt varsayımları aşağıda ifade edildiği gibidir.

Temel Varsayım: Ülkemizde Suudi Arabistan'a yönelen göçlerde kadınların göçe katılma biçimleri eşlerine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yani kadınların göç etmelerinde herhangi bir itici ya da çekici neden yer almamaktadır. Onların göç etmelerinde belirleyici faktör eşlerinin ya da ailelerinin göç etmesidir.

Alt Varsayımlar

- 1) H_1 : Göçmen kadınların eğitim durumu ile Suudi Arabistan'da kalış süresi arasında bir ilgi vardır.
- 2) H_2 : Eğitim düzeyi ile Suudi Arabistan'a göç etme isteği arasında ilgi vardır.
- 3) H_3 : Eğitim düzeyi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ilgi vardır.

- 4) H_4 : Eğitim düzeyi ile Suudi Arabistan'da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ilgi vardır.
- 5) H_5 : Eğitim düzeyi ile kadınların S. Arabistan'daki yaşamlarından memnun olma durumu arasında ilgi vardır.
- 6) H_6 : Göçmen kadınların gelir durumu ile Suudi Arabistan'da kalış süresi arasında bir ilgi vardır.
- 7) H_7 : Gelir düzeyi ile Suudi Arabistan'a göç etme isteği arasında ilgi vardır.
- 8) H_8 : Gelir düzeyi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ilgi vardır.
- 9) H_9 : Gelir düzeyi ile Suudi Arabistan'da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ilgi vardır.
- 10) H_{10} : Gelir düzeyi ile kadınların S. Arabistan'daki yaşamlarından memnun olma durumu arasında ilgi vardır.
- 11) H_{11} : S. Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ilgi vardır.
- 12) H_{12} : S. Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ilgi vardır.
- 13) H_{13} : S. Arabistan'da kalış süresi ile kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı arasında ilgi vardır.
- 14) H_{14} : S. Arabistan'da kalış süresi ile kadınların göç sonrası aile ilişkilerinin değişim seyri arasında ilgi vardır.
- 15) H_{15} : S. Arabistan'da toplumsal etkinliklere katılma sıklığı ile kadınların kendi yaşamlarında memnun olma durumları arasında ilgi vardır.
- 16) H_{16} : Yaş durumu ile S. Arabistan'a göç etme isteği arasında ilgi vardır.
- 17) H_{17} : Yaş durumu ile S. Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ilgi vardır.
- 18) H_{18} : Yaş durumu ile Suudi Arabistan'da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ilgi vardır.

19) H_{19} : Yaş durumu ile kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı arasında ilgi vardır.

20) H_{20} : Yaş durumu ile kadınların kendi yaşamlarından memnun olma durumu ilgi vardır.

II. BÖLÜM

GÖÇ TANIMLARI VE ÇEŞİTLERİ

2. 1. GÖÇ TANIMLARI

Uzun yıllar öncesinden beri insanlığın hayatında var olmuş olan ve hala insanların gündemini meşgul eden göç; nedenleri ve sonuçlarıyla birçok bilim dalının araştırma konusu olmuştur. Bu süreç zarfında coğrafyacıların, antropologların, ekonomistlerin ve de sosyologların kendi perspektifleriyle tanımlamaya ve açıklamaya çalıştığı göç olgusu, birbirinden farklı tanımlamaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş ve nihayetinde “yer değiştirme” eylemi ile bütün bilim dallarının bu konuda ortak bir potada buluşmuşlarını sağlamıştır. Bu durum göç ile ilgili tanımların çeşitliliğini arttırmış ve mekân değiştirme ortak özelliğiyle farklı göç tanımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Örneğin Demir’e göre göç, kişilerin gelecek yaşantılarının bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek amacıyla yapmış oldukları coğrafi nitelikli yer değiştirme olayıdır (1997: 85). Çok benzer bir tanımla Akkayan (1979: 21) göçü, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için bir iskân ünitesinden diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır şeklinde izah etmiştir.

İnsanların içinde yaşadıkları coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye girmesi şeklinde göçü tanımlayan Hillmann (akt: Durugönül, 1997: 95) ise, göçün coğrafi yer değiştirme eylemi olduğu gerçeğine ek olarak sosyo-kültürel bir çevre değişimine de vurgu yapmıştır. Nitekim göç olgusu bu yönüyle de verdiği ve aldığı toplumlarda birçok sorunu bünyesinde barındırmış ve farklılıkların yarattığı çatışmayla toplumsal değişimin devingenliğinde etken olmuştur.

Gönüllü de (1996: 94) iki farklı ülke ya da toplum arasındaki nüfus hareketliliği olarak tanımladığı göçü yukarıdaki betimlemeye benzer olarak fiziksel sınırların aşılmasının yanı sıra, göçün toplumlar arasındaki nüfus hareketliliğine de dikkat çekmiştir.

Bir başka açıklamaya göre ise göç, kişilerin veya grupların, eğitim, sağlık, çalışma gibi konularda daha iyi koşullara sahip olma güdüsüyle, bulunulan mekândan farklı bir mekâna, daimi ya da kısa süreli yerleşme amacıyla yer değiştirmesi olarak tanımlanabilir (Şen, 2006: 86). Akgür'ün (1997: 41) nazarında göç, belli bir yerleşmede yaşayan nüfusun, belli bir kesiminin çeşitli ve farklı nedenlerle, bulunduğu yerden kalkıp başka bir yere yerleşmek üzere ya da nispeten sürekli olarak gitmesi anlamına gelir. Yine Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'na (1998: 3) göç, belli bir zaman ve mekândaki insanların, gönüllü, gönülsüz, sosyal veya siyasi şartlardan ötürü bir mekân değişikliği olup, bu değişikliğin sonucunda sosyo kültürel değişmelerin meydana geldiği bir sosyal hareketlilik olarak tanımlanmış ve diğer tanımlamalardan farklı olarak göçün aslında sosyal bilimlere en çok ilgilendiren yönüne yani "sosyal hareketliliğine" değinilmiştir. Çünkü göç ilerleyen konularda üzerinde daha ayrıntılı durulacağı üzere, gerçekleşen iki toplum arasında kompleks ilişkilere neden olmakta ve bu nedenden ötürü iki toplum arasında oluşabilecek bir takım sorunlara temel atmaktadır.

Buraya kadar verilenlere koşul olarak ve onları geneller nitelikte Yalçın (2004: 13) göçü şu şekilde tanımlamaktadır: "Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim amacı güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir.

Yapılan bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, literatürde göçün hangi farklı nedenlere bağlı olarak gerçekleşmiş olduğu kabul edilirse edilsin, göç denince, zihinde "mekân değişikliği" belirmektedir. Ve bu uzlaşmanın ışığında özetle denilebilir ki göç; zorunlu ya da isteğe bağlı olarak ekonomik, sosyal, eğitim veya doğal afetler sebebiyle bir yerden başka bir yere gerçekleştirilen kısa ya da uzun

sürelî çevre değiştirme eylemidir. Ancak elbette bu eylem(ler)in türlü türlü şekillerde cereyan ettikleri bilinen bir gerçektir. İşte bu sebeple de göç şekilleri-çeşitleri, ayrı bir başlık altında ele alınmayı gerektirir.

2. 2. GÖÇ ÇEşitLERİ

Göç çeşitleri, tıpkı göç kavramına yönelik yapılan tanımlar gibi kayda değer oranda bir çeşitlilik sergilemektedir. Göç kavramını ifade etmeye çalışan her bir tanımlamada kullanılan her öğe, aslında göç çeşitlerinin oluşmasında birer ölçüt olarak kabul edilen temellerdendir.

Akkayan (1979: 22-23) göçü serbest ve güdümlü (otoriter bir baskıyla) olarak gerçekteşen göç olarak ikiye ayırmaktadır. Yine Akkayan'ın (1979: 24) başka bir ölçüt temelinde yaptığı bir diğer sınıflama ise mevsimlik ve daimi göçtür.

Göç, fertlerin kendi inisiyatifleriyle gerçekteştirdikleri, serbestçe oluşan bir mobilite olabileceği gibi, fertlerin arzuları dışında çeşitli kuvvetlerin etkisiyle de gerçekteşebilir. Fertler daha iyi hayat şartları, iş imkânları, mali olanaklar, emniyet, istikrar ve çeşitli sosyal imkânlar elde edebilmek arzusu ile serbestçe yer değiştirebilirler. İşte bu yer değiştirişe serbest göç diyebiliriz. Güdümlü göçlerde ise fertler kendi arzuları dışında çeşitli güçlerin etkisiyle yer değiştirmek mecburiyetinde kalırlar. Bu durum otoriter bir baskıyla gerçekteştirilen göçü oluşturur (Akkayan, 1979: 23).

Yalçın (2004: 17-18) zorunlu göçlerin genellikle savaş tehlikesi, otoriter rejimlerin muhaliflerine olan tehditleri ve can güvenliğinin olmaması durumunda gerçekteştiğine işaret eder ve bu nedenle zorunlu göçlerin iki gruba ayrılarak incelenmesi gerektiği üzerinde durur. Birinci grupta resmi otoritenin kontrolünde yapılan göçler söz konusudur. Bu yolla insan toplulukları, bir yerden başka bir yere kontrollü olarak yer değiştirir. İkinci grup zorunlu göçler ise, insanların baskı, şiddet ve tehditten kurtulmak amacıyla yer değiştirmeleridir. Başka yere kaçıp iz kaybettirme ya da başka bir ülkeye kaçıp iltica etme sık görülen örnekler arasındadır.

Aslında gönüllü olarak yani bireyin kendi istenci ile hayata geçirdiği göçler, nedeni ne olursa olsun dolaylı bir zorunlulukla kişiyi göç kararını verme yönünde tetiklemektedir. Çünkü söz konusu nüfus hareketi, göç etme nedenine bağlı olarak yaşanan toplumda, mevcut şartların eksikliğinden ya da koşulların yetersizliğinden kaynak almaktadır. Neticede isteğe bağlı olarak işlerlik kazanan her göçün altında, esasında gizli zorunluluklar yatar.

Göçün daha ziyade karar aşamasına eğilen yukarıdaki sınıflamanın yanı sıra mevsimlik göçte, göç edilen yörenin ekonomik faaliyetinin gelecek döneme kadar terk edip, diğer bölgelerde çalışmaya gitmeleri söz konusu olup, önemli olan göçe katılanların gittikleri yerlerde ne kadar süre kalacaklarını önceden bilmeleridir. İkinci tür olan daimi göçte ise, belirli bir süre söz konusu olmayıp, daimi yerleşme arzusu ile eylem gerçekleştirilmektedir (Gönüllü, 1996: 96).

Mevsimlik göç özellikle bireylerin çalışmak amacıyla sebze ve meyve ekimi ya da toplaması amacıyla gerçekleştirdikleri kısa süreli göçtür. Yalçın'ın (2004: 20) ifade ettiği ve üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da mevsimlik göçlerin, geçici göçlerle karıştırılmaması gerektiğidir. Geçici göçler mevsimlik göçlerden daha kapsayıcıdır. Fındık, pamuk vb. toplayıcısı olarak kendi memleketinden kısa süreliğine ayrılan kişiler mevsimlik göçe örnek gösterilirken; askerliğini yapmak, eğitim ve öğretimini tamamlamak amacıyla memleketinden ayrılan kişiler ise geçici göçlere örnek teşkil eder.

Yerleşme birimi ölçüt alınarak yapılan bir başka göç ayrımı da kent- köy ayrımıdır. Bu kıstastan hareketle Akgür(1997: 47) dört tip göç olayı sıralamaktadır;

- a) Kırdan-kente
- b) Kırdan-kıra
- c) Kentten-kıra
- d) Kentten-kente

Söz konusu sıralama Türkiye’de göçün yönü bakımından düşünüldüğünde, genellikle kırdan kente doğru bir yönelimin olduğu söylenebilir. Nitekim iç göçlerin nedenlerinde ekonomik faktörün etkili olduğu bu sebeple de göçün yönünün çoğunlukla kır orijinli, sanayileşmiş kentlere doğru daha yoğun olduğu bir gerçekliktir.

Ülke sınırları ölçütüne göre yapılan klasik göç ayrımı da; iç ve dış göç’lerdir. Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlere iç göç; ülke sınırlarını aşan göçlere de dış göç denir. Yukarıda yapılan basit tanımlamanın yanında Devlet Planlama Teşkilatı’nca yapılan “iç göç” tanımı ise şu şekildedir: “Türkiye sınırları içinde beş ve daha yukarı yaştaki nüfusun iki genel nüfus sayımı arasındaki dönemde ikametgâhı farklı olduğunda göç olgusundan söz edilir” (akt: Akgür, 1997: 41). Devlet Planlama Teşkilatınca yapılan iç göç tanımında dikkati çeken iki husus vardır. Bunlardan birincisi göç eden bireye konulan yaş sınırı bir diğeri ise iki genel nüfus sayımı arasındaki dönemde farklı ikametgâhın olması yani göç edilen mekânda kalınan süredir.

Dış göçler ise, belli bir süre ya da devamlı olarak kalmak üzere çalışmak veya yerleşmek amacıyla bir ülke sınırlarını aşarak yapılan nüfus hareketleridir (Üner’den akt: Yalçın, 2004: 19).

Belirleyici etkenler göz önünde tutularak yapılan bütün göç ayrımlarını özetleyecek olursak göçler; göç edilen mekânda kalınan zaman açısından; *mevsimlik-daimi*, göç kararının alınması bakımından; *zorunlu-gönüllü*, yerleşim yerlerine göre; *kır-kent*, kat edilen mesafe yani sınırların aşılıp-aşılmaması bakımından ise; *iç ve dış göç* gibi ayrımlara tabi tutulmaktadır.

III. BÖLÜM

GÖÇÜ AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER

Göç olgusunun ne'liğini tartışan birçok disiplinin varlığı ve göçün tek bir nedene indirgenerek tanımlanma-açıklanma imkansızlığı onun tek bir yaklaşımla ifade edilme yolunu tıkamıştır. Sadece ülkemizi değil tüm dünyayı etki alanı içerisine alan göç, her bir teori tarafından farklı bir bakış açısıyla ele alınmış bundan ötürü birden fazla yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu teoriler ise şöylece özetlenebilir:

3. 1. İTME-ÇEKME TEORİSİ

Bu teorinin formülasyonunu 1966 yılında yayınladığı “Bir Göç Teorisi” adlı makalesinde Everett Lee yapmıştır (Yalçın: 2004, 30). Lee de göç olgusu:

- a) Çıkılan yöre
- b) Gidilen yöre
- c) Etkileyici ara-değişkenler
- d) Bireysel göçmen özellikleri dördlüsüyle açıklanır (Gitmez, 1983: 75).

Bu faktörlerin işleyişini Lee (akt: Yalçın, 2004:31) hem yaşanan hem de göç edilmesi düşünülen yerlerdeki itici ve çekici faktörlerle açıklamaya çalışır ve yaşanan yer ile göç edilmesi düşünülen yerlerde bu faktörlerin varlığına değinir.

İtici faktörler demografik büyümeyi, düşük yaşam standartlarını, ekonomik fırsat yoksunluğunu ve siyasal baskıları içerirken; çekici faktörler emeğe olan talep, boş araziler, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükleri içerir (Castles ve Miller, 2008: 31).

Lee (akt: Yalçın, 2004: 31-32), itici ve çekici faktörlerin herkes için aynı olmayacağını bireyler üzerinde göç etme kararının alınmasında farklı etkiler

yaratacağını belirtmiş, ayrıca itici ve çekici nedenlerin göç etme eğilimindeki insanlarca hesaplanması sonucu göçün ortaya çıkabileceğini söylese bile, bu düşüncesinde hiçbir zaman katı olmamış ve teorik açıklamasında başka unsurların işe karışmasıyla daha karmaşık hale gelebileceğini de ifade etmiştir. Lee'nin bu düşüncesine paralel olarak her bireyin yaşamdaki amaçlarının ve beklentilerinin çeşitlilik gösterebileceği gerçeği dikkate alınır, gerçekte itici bir faktör herkes için aynı anda itici olmazken, herhangi bir kişinin nazarında çekici olan ve göç kararını vermesinde ana etken olan şey, bir başkası için tam tersi bir durum yaratabilir.

Ayrıca, Lee (akt: Gitmez,1983: 75) yukarıda yapmış olduğu sınıflamada, bireysel özelliklerin, açıklamalarının çekirdeğini oluşturduğunu belirtmektedir. Bireysel özellikler açısından içinden çıkılan ve içine gidilen yörelerdeki insan niteliğinde bir düşme, bir niteliksizleşmenin varlığına değinir. Seçilerek giden kimse, geriye daha az seçkin nüfus bırakırken, içine girdiği yeni topluma göre de gerice olacağından, gidiş yerindeki genel düzeyi de aşağı çekmektedir.

Lee'nin yaptığı bu belirleme, göç eden kişinin göç ettiği toplumda daha seçkin birey, göç edeceği topluma göre de niteliksiz birey olduğu saptaması bize dolaylı yönden göçün gerçekleşebileceği toplumlar hakkında bilgi vermektedir. Zira, ancak az gelişmiş toplumdaki seçkin birey, gelişmiş toplumda daha az seçkin konuma düşer ve toplumdaki hiyerarşik yapılanmanın alt tabakasında yer alarak genel düzeyi aşağı çeker. Lee'nin bu belirlemesi, kendi ülkemizdeki göçe uyarlandığında, Batı Avrupa'ya yapılan göçler için haklılık payının olduğu söylenebilir. Ancak aynı şeyi, Orta Doğu'ya yönelen göçler için söylemek mümkün olmamaktadır. Bunun nedeni ise, Orta Doğu ülkelerinden Libya- Suudi Arabistan gibi ülkelere yapılan göçlerde göçmenlerin vasıflı ve nitelikli oluşları ile açıklanabilir.

Bireysel ağırlığı, göçe katılan kimsenin karar süreçlerine veren Beshers ise (akt: Gitmez: 1983 75) göç kararını 'ekonomik insan'ın çıkarlarıyla zararlarını

dengelemesi çerçevesinde değerlendirir. Ayrıca göç kararına aileyi de katarak Beshers ailenin göç kararı üzerindeki önemine de değinir.

Başka yazarlarca ekonomik göç teorileri başlığı altında incelenen itme-çekme teorisi, genel olarak bireyin göç etme kararının, doğduğu yerde kalma veya farklı alternatif hedeflere doğru hareket etmesinin görece maliyeti ve yararlarının rasyonel karşılaştırılmasına dayandığına vurgu yapar. Böylece, insanlar göçe yatırım yapmaya karar verirler; insanlar, gidecekleri ülkede kazanmayı umdukları yüksek ücretler, göç sırasında maruz kalacakları maliyetten daha yüksekse göç edeceklerdir (Castles ve Miller, 2008: 31).

Genel olarak itme-çekme teorisi göçün ekonomik, siyasi ve sosyal yaşam standartlarının yüksek olduğu ve bunların tamamının çekici faktörlerle anıldığı toplumlara doğru, yaşanılan yerdeki itici faktörlere karşı bireyin, bireysel farklılıkları hesaba katılarak kendi kendine yaptığı getiri muhasebesinden, karlı çıkacağı düşüncesiyle aldığı karar sonucunda gerçekleştirdiği varsayılmaktadır. Kendi ülkemizdeki göç süreci itme-çekme teorisine uyarlandığında elbette ki, teorisinin doğruluk payının varlığı yadsınamaz. Zira ülkemiz sınırları içinde cereyan eden iç göçlerin genellikle yönünün İstanbul, İzmir, Ankara gibi her bakımından gelişmiş kentlere doğru olması, göç kararının alınmasında itici faktörlerin varlığına karşı, söz konusu kentlerin barındırdığı çekici faktörlerin etkisini de göstermektedir. Ancak çoğunluğun bu kentlere yönelmesine neden olan çekici faktörlerin, her birey için farklılık gösterdiği gerçeğini de unutmamak da yarar vardır. Durum ülke sınırlarını aşan göçler için de geçerlidir. Çünkü ülkemizdeki dış göç olgusu tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde yapılan göçlerin çoğunluğunun kendi ekonomimizin iş gücünü yutamamasından kaynaklı ortaya çıkan iş gücü fazlalığından yani iktisadi nedenlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu durum, mübadele göçleri hariç tutularak değerlendirildiğinde ülke dışı göç dalgalarında göçe katılan neredeyse her birey için “ekonomik sıkıntı” iticiliğine karşı, “para kazanma” düşüncesi açısından göç etme isteği genellenebilir çekici faktör haline dönüşmüştür denilebilir.

3. 2. MARXİST TEORİ

Marxist teori göçün isteğe bağlı alınan karar sonucunda oluşan bir eylem olmadığı, tam aksine olumsuz koşulların bireyi bu kararı vermeye zorladığı düşüncesi üzerine kuruludur.

Tarihsel-yapısalcı yaklaşım olarak da adlandırılan, entelektüel köklerini Marxist politik ekonomiden alan ve 1970'lerde Wallerstein'in geliştirmiş olduğu kavramlara dayanan bu yaklaşım dünya ekonomisinde, ekonomik ve siyasi gücün eşitsiz dağılımına vurgu yapmaktadır (Toksöz, 2006: 18-19). Marxçı yaklaşım, gelişmiş sanayi ülke ekonomileri ile azgelişmiş ülke ekonomileri arasındaki iç bağımlılığı temel alır. Özellikle kapitalist sistemin tarihinde, yatırılmış anaparanın getirisini en üst düzeyde tutmak temel olmuştur. Bu temel güdü, sömürgeciliğin gelişmesi ve sömürgelerdeki hammadde ile işgücünün ucuz olarak sağlanmasına neden olmuştur (Gitmez,1983: 75). Göç sermaye için bir çeşit ucuz emek hareketi olarak görülüyordu. Zenginleri daha zengin yapmak için eşitsiz kalkınmanın ve yoksul ülkelerin kaynaklarının sömürülmesinin devamlılığını sağlıyordu (Castles ve Miller, 2008: 35).

Marxist söylemde kırdan kente göç olgusuna feodal üretim tarzından kapitalist üretim tarzına geçişin yol açtığı (Yalçın, 2004: 46) ve göçün esas olarak kapitalist birikim sürecinin yayılcı doğasına bağlı olarak ucuz emeğin sermaye için harekete geçirilmesinin bir sonucu (Toksöz, 2006: 19) olduğu söylenmektedir. Marx, yeni üretim araçlarının kullanılmasıyla çok daha büyük arazilerin eskiye oranla çok az işgücüyle işlenmesinin tarım kesiminde büyük miktarda işgücü fazlası doğurduğunu ifade eder. Marx, açıkta kalan bu insanlara kentlere göç ederek sanayi sektörüne katılacak proletarya kitlesi olmaktan başka bir çözüm yolu olmadığını savunur (akt: Yalçın, 2004: 46). Esasında tam da bu noktada ülkemizdeki iç göçün başlangıç aşaması düşünüldüğünde Marx'ın ne demek istediği anlaşılmaktadır. Gerçektende ülkemizdeki tarımsal dönüşüm olarak adlandırabileceğimiz 1950'lilerde yapılan Marshall yardımı projesinde tarımdaki makineleşme, ortaya çıkardığı iş gücü fazlası ile Türkiye'de iç göçlerin oluşmasını tetikleyen önemli bir etken olmuştur.

Bütün bunların yanı sıra Marx'ın göç söylemine uygulanan en önemli tezi ise, Marx'ın endüstriyel yedek orduya yönelik açıklamasıdır. Bu yedek işçi ordusu düşüncesi göç olgusuyla birlikte düşünüldüğünde hem iç hem de uluslararası göçlerde kendini göstermektedir. Cohen'in de belirttiği gibi, yedek işçi ordusu kapitalist üretim içinde çalışan işçilerin ücretler bakımından daha kolay kontrol altında tutulması anlamına gelir. Böylece, kapitalist üretim hem elinde fazla işgücü bulundurarak hem de bazı işçileri işten çıkardığında kolayca onların yerine yenilerini bulmak gibi bir avantaja sahip olur (akt: Yalçın, 2004: 47).

Aslında Marx'ın sözünü ettiği yedek işçisi ordusu, az gelişmiş ülkelerdeki işsiz nüfus yığılmasından başkası değildir. Sömürgecilik ve ucuz işgücü üzerine inşa edilen ve git gide büyüyen kapitalist sistem, çarkını bu ülkelerdeki işsiz nüfus üzerinden de döndürmektedir. Ve bu sistem sömürgeci politikasına isyan edecek işçisine karşı her zaman alternatif diğer işçisiyle kendini işler kılmıştır. Teorinin bu konuda haklılık payı yüksek olsa da göç konusu üzerine yaptığı açıklamalarda, kompleks bir yapı sergileyen göçün, sadece ekonomik nedenine değinmiş olması göçü bütün nedenleriyle irdelememede yetersiz bırakmış ve tek boyutlu bir yaklaşım sergilemesine neden olmuştur.

3. 3. MERKEZ-ÇEVRE MODELİ

Göç ile ilgili teorilerden birisi de, çok yaygın olarak kullanılmış olan gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin konu edildiği merkez-çevre teorisidir. Merkez çevre teorisi, Bağımlılık Okulu tarafından geliştirilmiştir (Yalçın, 2004: 35). Bağımlılık okuluna göre dünya Amerika, Avrupa Birliği gibi zengin ve bolluk içinde olan Batılı zalim toplumlar ile Afrika ve Asya toplumları gibi şimdilik yoksulluk içinde bulunan Batı-dışı mazlum toplumlar şeklinde iki büyük kutba ayrılmıştır. Bu ayrımın esas olan sermayedir (Kızılcılık, 2004: 76). Nitekim bu teoriye göre, işgücünün çeşitli kanallarla az gelişmiş ülkelere, gelişmiş ülkelere doğru akmasının ana nedeni söz konusu sermayenin belli yerlerde birikmesidir. Biriken sermayenin etkin bir biçimde kullanılması, dışarıdan işgücü ithalini gerektirmekte ve ekonomiye giren bu yeni işgücü yeniden sermaye birikimine yol açmaktadır. Bu ek sermaye birikimi de

sırasıyla ek işgücü istemlerini artırmaktadır. Bu mekanizma yinelendikçe, gelişmiş ülkeler, geri kalmış ülkelere işgücü çekmekte ve genç ve nitelikli insan gücü açıklarının oluşması işgücü gönderen ülkelerin gelişmesini engellemektedir (Güven, 1977: 18).

Böylece merkez ülkeler geliştikçe çevre ülkeler rekabet olanaklarını gittikçe yitirmekte ve giderek merkeze daha bağımlı bir konuma girmektedirler. Sonuçta geri kalmış ülkelerin yitiği, işgücü çeken gelişmiş ülkelerin kazancından daha büyük olmaktadır. Merkezin durmadan emilecek yeni uydular arayıp bulma zorunluluğu, çevre ülkelerin gelişmelerini geciktirici ve giderek de bağımlılıklarını artırıcı yönde işlev görmektedir. Kısacası bu modelin ana tezi, eşitsizlik içinde dengeli gelişme olmayacağıdır. Uluslar arası işçi göçü, göç alan ülkelerin, işçi gönderen ülkelere verdiği bir “kalkınma yardımı” olmaktan çok, tam tersine, göç veren ülkelere, gelişmişlere yönelen bir kaynak aktarımı görevini yüklenecektir (Güven, 1994: 11). Sonuç olarak merkezdeki ülkeler çevredeki ülkeleri sömürerek kalkınmakta, çevrenin kalkınması asimetrik bağımlılık ilişkileri aracılığıyla engellenmektedir. Bu bakış açısından göç merkezin çevre üzerindeki egemenliğinin bir sonucudur (Toksöz, 2006: 17).

Yalçın (2004: 36) ise çevrenin merkeze olan bağımlılığın yanı sıra merkezin de çevreye olan bağımlılığına dikkat çekmektedir. Yani bağımlılığın tek taraflı olmadığını vurgulayarak merkez ülkeler açısından, çevre ülkelerin ucuz hammadde ve işgücü bakımından iştah kabartıcı konumda olduğunu dile getirmektedir. Bu durumda temelde yatan çelişki, gelişmiş merkez ülkelerin mevcut koşulları devam ettirebilmesi için vereceği mücadeledir. Yani gelişmemiş ülkelerin ekonomilerinin gelişmemesi için mümkün olduğunca az yatırım yapılması, ucuz işgücünün kaliteli işgücü haline gelmesinin engellenmesi ve bunları sağlamada gerekli politikaların/söylemlerin yaratılıp uygulanmaya konması, kapitalizmin varlığını devam ettirmede önemli faktörler olmaktadır.

Sonuçta merkez ülkeler verdiği mücadelede başarılı olmuş bu karşılıklı bağımlılık hiçbir zaman çevre ülkelerin yararına dönüşen ya da kalkınmasına

yardımcı olan bir bağımlılık haline dönüşmemiştir. Aksine aradaki bağımlılığı derinleştirmekten öteye gitmemiştir. Zira birçok çevre ülkenin var olan işsizliğine umut kaynağı olduğu kalkınmasında ve modernleşmesinde olumlu değişimler yaratacağı, niteliksiz olarak gönderdiği işçisini nitelikli olarak ülkesine dönüp gelişmemiş ekonomisine katkıda bulunacağı fikriyle bel bağladığı göç ile başta kendi ülkemiz olmakla birlikte birçok çevre ülkenin hüsrana uğramasına sebebiyet vermiştir.

3. 4. DENGELİ BÜYÜME MODELİ

Bu model, merkez- çevre kuramının aksine iki ülke arasında oluşan göçlerin ülkeler arasında simetrik bir gelişmenin varlığını kendine temel dayanak noktası olarak alır. Yani teori, göçün oluşan iki toplum arasında adından da anlaşılacağı üzere denge sağlayarak her ikisinin de uyumlu bir şekilde kalkınmasında etkili olacağı görüşünü savunur.

Dış göç olgusunu belli değerlere yönelik bir “denge modeli” olarak açıklayan bu teoriye göre, dış göç bireyin ekonomik konumunu iyileştirmek için rasyonel hesaplara dayalı, gönüllü bir tercihtir. Bu kuramsal yaklaşım bireye “Homo Economicus” gözü ile bakmakta, kişinin yeterli bilgiye sahip olduğu ve geleceğini rasyonel yoldan oluşturacağı ve maliyet-kazanç hesabına göre biçimlendireceği varsayımına dayanmaktadır. Bu model ayrıca mekânsal ve toplumsal hareketliliğin sürekli olarak eşitsiz dağılmış kaynaklar arasında herkesi karlı çıkartacak bir denge yaratacağını içermektedir. Egemen düşünceye göre hem gönderen hem de kabul eden ülkeler hem de göçmenlerin kendileri, bu yer değiştirmeden kazançlı çıkmaktadır (Abadan-Unat ve Kemiksiz, 1986: 3-4).

Dengeli kalkınma görüşünce, gelişmekte olan ekonomiler için dış göç yalnız gerekli değil, zorunludur. Ekonomik düzenin yapısı gereği var olan “işgücü fazlası”, ulusal ekonomide bir verim düşüşüne yol açmaksızın, göç yoluyla iş ve kazanç sahibi olmakta; ülkeye akan bu kazançlar, ulusal dış ödemeler dengesini düzelterek, geniş yatırımlara ve sonuçta da ekonomik gelişmeye kaynaklık etmektedir. Belli bir süre

gelişmiş ekonomilerin sanayilerinde nitelik kazanan bu insan gücü, dönüşte ülke ekonomisine yeni bir kan aşılama, kalkınma önderliği yapmaktadır. Dahası gelişmiş ekonomiler, onların işgücü fazlasını ülkelere kabul etmekle, geri kalmış ekonomilere doğrudan ekonomik yardımda bulunmaktadır (Gitmez, 1979: 231). Dengeli büyüme modelleri Friedlander'ın belirttiği üzere, göç veren ülkedeki işsizliği azaltmak, ödemeler dengesine olumlu katkılarda bulunmanın yanı sıra, göç veren ülke ya da bölgeye bir modernleşme desteği ve toplumsal kalkınma yardımı sağladığını da belirtmektedir (akt: Güven, 1994: 9).

Yine bu modele göre, Kindelberger de gelişmemiş ekonomilerden, endüstri toplumlarına doğru yönelen işgücü akımının, bu ülkelerin ekonomik ve toplumsal gelişmeleri üzerinde olumlu etkiler yapacağı, göç alan ve veren ülkeler arasındaki gelişmişlik ayrımlarını azaltıcı yönde işlev göreceği; neticede her iki küme ülke için de işlevsel ve tamamlayıcı roller oynayacağı görüşünü savunur (akt: Güven, 1994: 9).

Gitmez'e (1979: 233-236) göre bu model, işgücü verecek ülkeleri dış göçe özendirme amacını gerçekleştiren, çevre ülkelerin göç pratiği içinde yaşanan gerçekler ve giderek ağırlaşan ekonomik koşullarla çürütülen beklentilerin üzerini örtmektedir. Bu nedenle, söz konusu denge, hep "merkez" durumundaki gelişmiş ekonomilerin isteği yönünde kurulu kalmakta, "merkez" ile "çevre" arasındaki fark gün gün büyümekte; bu da bağımlılığı artırmaktadır. Tersine işleyen dengeli büyüme modelinin, bu yüzden, çözüm getireceği savları sorunları büyütürken yeni sorunlara kaynaklık ettiği görülmektedir.

Kısacası dengeli büyüme modelleri, işgücü göçü veren ülkelere açık yararı görülen dış göçe ilişkin değerlendirmelerinde, şu alt varsayımları sürekli işlemektedirler:

1. Dış göç, işgücü göçü veren ülkelerin ödemeler dengesini olumlu yönde etkiler, dış para açıklarını kapatır.

2. İşsizler kitlesini alan dış göç, gelişmekte olan işgücü kaynağı ülkelerde üretimde bir gerilemeye neden olmadan, işgücü pazarındaki baskıyı azaltır.
3. Göç eden işçiler, bir süre sonra ülkelerine eğitilmiş, sanayi deneyimi kazanmış, nitelikli kimseler olarak dönerek, ulusal ekonomide önemli işlevler üstlenirler (Gitmez,1983: 82).

Dengeli büyüme modeli her ne kadar göçlerin, iki ülke arasında eşit bir kalkınmanın varlığına değinmişse de göçün gelişmemiş ülkelerin kalkınmasında etkili olmadığı söylenebilir. Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde de durum ortadadır. Yukarıda dengeli büyüme modelinin varsayımları incelendiğinde Devlet Planlama Teşkilatının ülkemizdeki dış göçü desteklemesinin nedenlerinin dayanak noktalarının da benzer olduğunu görmekteyiz. Ama ne yazık ki umulanın aksine Castles ve Miller'in (akt:Yalçın, 2004: 131) de ifade ettiği gibi ülkemizdeki dış göçe katılan göçmenlerin çoğunluğunun kalifiye işçiler olması, bu işçilerin düz işlerde istihdam edildiklerinden kendi mesleklerini geliştirme olanağı bulamadığı bir gerçekliktir. Ayrıca işçilerin 1980'li yıllar boyunca yurda gönderdikleri 1,5 ile 2 milyar dolarlık birikimler bile dış ödemeler dengesine her ne kadar yardımcı olmuşsa da daha çok tüketim alanında kullanılmaları sonucu sanayi ve üretim alanında bir gelişmeye yol açmamış olması da ayrı bir gerçekliktir.

3. 5. GÖÇMEN AĞLARI TEORİSİ

Bu teori adından da anlaşılacağı üzere herhangi bir yere gerçekleştirilen göçlerin devamını sağlayan ağların etkisi üzerinde yoğunlaşır. Bu teori diğer teorilerin aksine göçe sebebiyet veren nedenlerden çok göçün sürekliliği üzerinde durur.

Massey göçmen ağları kavramını, göçmenlerin geride kalan aileleri, arkadaşları, hemşerileri ile kurduğu karmaşık ilişkileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlar bilgi alışverişi, mali yardım, iş bulma ve diğer konularda yardımları içermektedir. Bu etkileşimler göçün maliyetini ve içerdiği riskleri azaltarak kolaylaştırmaktadır (Toksöz, 2006 : 21).

Wilpert'in belirttiği gibi, ağ teorisi şu şekilde çalışır: öncü göçmenler öncelikle göç veren ve alan toplumlara birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar ve bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göçme olanağı sağlar. Yeni göç dalgaları, kurulmuş bu ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendini devam ettiren bir hal alır (akt. Yalçın,2006: 50).

Göç ağları ayrıca yerleşme ve göç bölgesinde cemaat oluşumu sürecine bir emel sağlar. Göçmen grupları kendi sosyal ve ekonomik alt yapılarını geliştirirler: İbadet yerleri, dernekler, dükkanlar, kafeler, doktor ve avukat gibi profesyoneller ve diğer hizmetler (Castles ve Miller, 2008: 38). Bunların yanında Gurak ve Cases göçmen ağlarının altı önemli işlevi olduğuna dikkat çekmişlerdir:

1. Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde rahatlatırlar.
2. Göçmenleri içine girdikleri toplumdaki yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar.
3. Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirler.
4. Göçmenlerin gittikleri yerlerde uyumları için kolaylık sağlarlar.
5. Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağı yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler.
6. Göçün hızını ve büyüklüğünü büyük oranda belirlerler (akt: Yalçın, 2004: 51-52).

Yukarıda belirtilen göçmen ağlarının yararları düşünüldüğünde gerçekten de göçmen ve göç konusunda ne kadar etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Fakat söz konusu yararların yanında bu ağları kötü amaçla kullananlarda vardır. Toksöz (2006: 21) bu ağların kötü amaçla kullanılma şeklini şu şekilde açıklamıştır: “ bazı firmalar işçi temin edecek araçlar kullanmakta, bazen de göçmen kaçakçılığı yapan suç şebekeleri için içine girmektedir. Göçmenlerin sınırı geçmelerine yardım ederek, işin

zorluğuna göre hizmetlerine karşılık on binlerce dolar talep edilmektedir. Bu işçiler baskı şiddet ve tehditlere maruz kalabilmektedir. Böylece “gç endüstrisi” olarak adlandırılan, işe yerleştirilme ajansları, avukatlar, göçmen kaçakçıları ve diğer aracı kişilerden oluşan göçmenlere hem yardım eden, hem de onları istismar eden karmaşık bir yapı ortaya çıkmaktadır”. Özellikle kadınların bu durumdan daha çok mağdur edildikleri, ellerinden pasaportları alınarak fuhuş sektöründe çalıştırıldıkları durumlar da mevcuttur.

Genel olarak ağ teorisi göç eden birey için hem yararları hem de zararları aynı anda bünyesinde barındıran ve göçün orijininin ziyade devamlılığına atıfta bulunan bir teoridir. Esasında işin içine “kaçak gç”n girmediği durumlarda daha çok göçmen için faydalarının ön planda yer aldığı bir yaklaşım olduğu aşıkrdır. Teorinin kendi ülkemizdeki göç hareketlerinin devamı bakımından gerek ülke sınırları içinde gerekse ülke sınırları dışında işlerlik kazandığını görebilmemiz mümkün. Nitekim gç alan büyük kentlerimiz de hemşeri anlayışına bağlı olarak aynı memleketten olanların bir arada küçük mahaller oluşturmaları bu durumu rnekleemektedir. Söz konusu durum dış gçlerde de aynı benzerliği göstermektedir. Yalçın’ın(2004: 52) da belirttiği gibi rneğin İngiltere’deki Türk nüfus yerleşim açısından incelendiği zaman Türklerin çoğunluğunun aynı şehirde ve hatta aynı mahallede yaşadıkları görülebilmektedir. Durum diğer ülkeler için de aynı özelliği taşımaktadır.

3. 6. G SİSTEMLERİ TEORİSİ

Fawcett ve Arnold’a göre güç sistemleri yaklaşımı hem akışın amaçlarının sorgulanması hem de söz konusu yerler arasındaki bütün bağlantıların araştırılması anlamına gelir. Bu bağlantılar ‘devletlerin birbirleriyle ilişkileri, karşılaştırılmalar, kitle kültürü bağlantıları, aile ve toplumsal’ ağlar olarak sınıflandırılabilir (akt: Castles ve Miller, 2008: 36). Portes ve Rumbaut’a göre ise güç sistemleri teorisi, gç hareketlerinin genellikle veren ve alan ülke arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıktığını ileri sürer (akt: Castles ve Miller, 2008: 36).

Bu teori uluslararası ilişkilere, politik ekonomiye, kolektif eyleme ve kuramsal faktörlere önem vermektedir. Göç sistemi kendi aralarında göçmen değişimi olan iki veya daha fazla ülke arasında kurulmakta ve teori bölgesel göç hareketlerinin analizinde kullanılmaktadır. Uluslar arası göç özellikle sömürgeci olan devletlerle onların eski sömürgeleri arasında cereyan etmektedir. Sömürgecilik döneminde bu ülkelerle kurulan kültürel, idari ve finansal, ulaşım ve iletişimi kapsayan bağlar bu süreci kolaylaştırmıştır. Böylece ortaya kendine özgü ulus ötesi piyasalar ve kültürel sistemler çıkmaktadır. Ülkeler arası ilişkiler devletler arasında olabileceği gibi kültürel bağlar, aile bağları ve sosyal ağlar üzerinden olabilmektedir. Kısacası göç hareketlerini anlamak için hem mikro hem makro yapılara bakmak gerekir (Toksöz, 2006: 20). Teorinin temel yaklaşımı herhangi bir göç hareketinin makro ve mikro yapıların etkileşiminin bir sonucu olarak görülmesi gerektiği üzerinedir. Makro yapılar büyük ölçekli kuramsal etmenlere işaret ederken, mikro yapılar ağlara, uygulamalara ve göçmenlerin kendi düşüncelerine göndermede bulunur. Makro yapılar dünya piyasasının ekonomi politiğini, devletlerarası ilişkileri ve göç veren/alan ülkeler tarafından yerleşimini kontrol etmek amacıyla düzenlenen kanunları, yapıları ve uygulamaları içerir. Mikro yapılar göç ve yerleşme sorunlarıyla başa çıkmak için göçmenlerin kendileri tarafından geliştirilen enformel toplumsal ağları içerir (Castles ve Miller, 2008: 36-37).

Kimi teorinin yalnızca ekonomik konjektöre bağlı olarak göçü açıklamaya çalışması, kiminin de sadece bireylere indirgenen açıklamalar yapması; söz konusu teorileri göçü bütün nedenleriyle açıklamada yetersiz bırakmıştır. Göç sistemleri teorisinin hem göçün kaynaklanma nedenin makro boyutuna hem de göçün gerçekleştirilmesinde bireysel faktörlerin etkisine değinmekle mikro boyutuna atıfta bulunması sebebiyle diğer teorilerden farklı olarak uzlaşmacı bir tavır sergilemiştir. Göç olgusunun tek bir nedenle açıklanamayacağı gerçeğini ortaya koymasıyla da göç sistemleri teorisi önem taşımaktadır.

Fakat göç sistemleri teorisinin ortaya koyduğu gibi göçün; sömürge durumundaki ülkelerin sömürülen ülkeler arasında cereyan ettiği ifadesi ülkemiz açısından doğruluk payı bulunmayan ve kendi ülkemizdeki göçe uyarlanamayacak

bir durumu dile getirmektedir. Zira Yalçın'ın (2004: 149) ifade ettiği gibi Türkiye tarihinin hiçbir döneminde, bir ülkenin sömürgesi durumunda olmamıştır. Dolayısıyla Hintlilerin, Pakistanlıların, bazı Afrika ülkesi vatandaşlarının Avrupa ülkelerinden birinde sayıca çok kabarık bulunmalarının nedeni, bu ülkelerin bir zamanlar koloni olmaları ile açıklanabilecekken, Türkiye'nin herhangi bir ülkede sayıca çok göçmen bulundurması bu kıstasla açıklanamaz.

Neticede göç olgusunu açıklamaya çalışan bütün teoriler değerlendirildiğinde her teorinin kendine göre haklılık payı ve göçü açıklamada kullandığı kıstasların geçerlilik payı olduğu görmezden gelinemez. Fakat göçün, tarihsel olarak varlığı ve iki farklı toplum arasında gerçekleşme nedenleri incelendiğinde sadece ekonomik, siyasal ya da toplumsal nedenlerle bireyin aldığı bir karar sonucunda oluşmuş basit bir eylem olmadığı anlaşılabilir. Her ne kadar dünyadaki ekonomik düzenin eşitsiz dağılımından kaynaklı olarak göç hareketlerinin başlaması baskın bir neden olarak kabul edilecekse de bu tek başına yeterli değildir. Bundan ötürü her yönüyle karmaşık bir yapı sergileyen göçün, basit bir yapıymış gibi tek bir nedene indirgenerek açıklanması hem teorileri hem de bireyleri yanılgıya düşürür. Bu nedenle söz konusu teorilerin bir bütün olarak ele alınıp göçe uyarlanmasında birbirlerini tamamlayıcı etkiler yaratacağı kanısındayız.

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE AÇISINDAN GÖÇLER

4. 1. GENEL OLARAK TÜRKİYE'DEN DIŞA GÖÇ

Cumhuriyet sonrası Türkiye'den ilk dışa göç, Lozan Antlaşması gereği 1923-1927 yılları arasında İstanbul dışındaki Rumlar ile Batı Trakya dışındaki Türkler arasında yapılan mübadele sonunda, Rumların Yunanistan'a gitmeleri şeklinde olmuştur. Bunun dışında Türkiye'den dışarıya ikinci büyük göç, 1948-1950 yılları arasında otuz bin kadar Yahudi'nin İsrail'e gitmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Doğan, 2005: 43). Mübadele olarak intikal eden bu göç, Türkiye'de ilk dış göç dalgalarına örnek teşkil eder.

Ülkede etnik bakımından homojen bir nüfus yapısı oluşturmak amacıyla olan bu mübadele göçlerin yanında, Türkiye'de ekonomik temelli dışa göç ise 1960'lı yıllara rastlar. Ülkemizde özellikle 1950'lilerden sonra başlayan iç göçler; giderek artmaya devam etmiş ve bu nüfus hareketliliği sonucu kentlerin hazırlıksız yakalanması nedeniyle yurtdışına yönelmiştir. Ülkemizdeki dışa yönelen göç; iç göçün bir uzantısı olduğu gerçeği dikkate alınarak, çoğunlukla iktisadi nedenlerden kaynaklanmakta ve bunu kolaylaştıran yasal düzenlemelerle de hız kazanmaktadır. Söz konusu yasal düzenlemeler de hem ikili antlaşmalar hem de o dönemde meydana gelen anayasal değişikliklerden oluşmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir kalkınma sürecine giren Batı Avrupa ülkeleri, kendi işgücü arzlarındaki eksiklikleri, görece olarak daha az gelişmiş olan güneydeki komşu ülkelerinden karşılamaya çalıştılar (Uslu ve Cassina, 1999: 16). Bunun neticesinde diğer az gelişmiş ülkelerin bu talebe karşılık vermesinin yanında yetersiz kalan iş gücü açıklarını Türkiye'den giderme yoluna gitmişlerdir. Türkiye de bu isteğe kayıtsız kalmamış, Batının söz konusu işgücü noksanlıklarını ve kendi işgücü açıklarını gidermek amacıyla Batı Avrupa ülkeleri ile yaptığı ikili anlaşmalarla birlikte sürece hız kazandırmıştır.

Bu vesileyle Türkiye ilk işgücü antlaşmasını 30 Ekim 1961'de Federal Almanya ile yapmıştır (Özar, 1973: 17). Böylece yurt dışına işçi gönderilmesine, Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümetinin, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile yaptığı bu anlaşmaya dayanarak işçi istemesi sonucunda başlanılmıştır (Tuna, 1983: 3). Bunun ardından, 1964 yılında Avusturya, Hollanda ve Belçika ile 1965 yılında Fransa ile 1967 yılında İsveç ile ve 1968 yılında da Avustralya ile benzer anlaşmalar yapılmıştır (Onulduran ve Renselaar, 1977: 30). Sözü geçen anlaşmalarla birlikte Türk vatandaşlarının 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesine kadar yurt dışına seyahat özgürlüğünün çok sınırlı olması ve yeni anayasanın 18. Maddesi sayesinde Türk vatandaşlarına yurtdışına göç hakkını fazlasıyla vermesiyle de dışa göçün önü açılmıştır (Yalçın, 2004: 123).

Ülkemiz gelişmiş ülkelerin iş gücü talebine karşı genç nüfusunu istihdam etme isteği üzerine bir nevi de olsa ülkedeki işsizlik sorununu bu yöntemle çözme umuduyla dış göçü bir çözüm yolu olarak görmüştür. Türkiye'de sosyo-ekonomik kalkınma planlarından sorumlu olan Devlet Planlama Teşkilatı Beş Yıllık Kalkınma Planları ile Türkiye'nin yurtdışına işçi gönderme eğiliminin esas amacının; işsizliğe çözüm bulmak, niteliksiz olarak giden işçilerin dönüşlerinde yarı veya tam nitelikli işçiler durumuna getirmek (Yalçın, 2004: 128) ve bu işçilerin gönderecekleri dövizlerle Türkiye'nin dış ödemeler dengesine katkıda bulunmalarını sağlamak şeklinde olduğunu belirtmiştir (Yasa'dan akt. Tufan, 2002: 6). Nitekim Türkiye işgücü ihracatçısı niteliğini planlı kalkınma döneminde kazanmış (Apak, 1993: 12) ve ülkemizde 1963 yılından itibaren başlamış olan Planlı Kalkınma Dönemi'nin her aşamasında, dış ülkelere işçi gönderilmesi konusu, desteklenen ve yönlendirilen bir politika olarak benimsenmiştir (Tufan, 1994: 5).

Neticede ülkemizdeki yapısal işsizlik meselesiyle baş edebilme ve ülkenin ekonomisine katkıda bulunma, niteliksel olarak kendini her yönüyle baştan yaratacak bir kitlenin ülkesine geri dönerek Batıda öğrendiklerini kendi toplumunda uygulama amacı güden, Devlet Planlama Teşkilatınca sürekli desteklenen genelde dışa, özelde Batı'ya hatta daha ileriye gidecek olursak Almanya'ya göç, 1961-1973 yılları arasında legal ya da illegal yollarla kayda değer oranda bir Türk nüfusunun Batıda

ikamet etmesine yol açmıştır. Fakat bu nüfus birikintisi, başlangıçta Batı Avrupa ülkelerine doğru bir yoğunluk taşısa da dünyanın her tarafına yayılmada pek gecikmemiştir. Bu düşünceyi doğrulayan ve günümüze değin dünyada bazı bölgelerdeki Türk göçmen nüfusunun dağılımını gösteren verileri Tablo 1’de görebilmemiz mümkündür.

**Tablo 1. Yurtdışındaki Vatandaşlarımızla İlgili Sayısal Bilgiler
(31.12.2009 tarihi itibarıyla)**

ÜLKELER	Vatandaş Sayısı	Bağımlı Çalışan Sayısı	Bağımsız Çalışan Sayısı	Toplam	İşsiz Vatandaş Sayısı
A) AVRUPA					
1. AB Ülkeleri					
F. Almanya	1.658.083	474.382	70.000	544.382	141.484
Fransa	459.611	190.794	5.000	195.794	21.275
Hollanda	372.728	115.100	12.900	128.000	17.000
Avusturya	110.678	36.900	3.000	45.500	8.541
İngiltere	52.893	17.953	4.505	22.458	4.279
Danimarka	57.129	29.066	4.000	33.066	4.406
Yunanistan	48.880	3.563		3.563	
Belçika	39.419	7.923	1.793	9.716	6.675
İsveç	67.731				
İtalya	20.882	6.414		6.414	
Finlandiya	5.825				
Polonya	3.253	1.586		1.586	
İspanya	3.395	1.097		1.097	
İrlanda	1.472	800		800	
Çek Cumhuriyeti	1.487	475		475	
Malta	400	360		360	
Lüksemburg	472	242		242	
Portekiz	637	120		120	
Slovakya	161	88		88	
Litvanya	45	35		35	
Letonya	95				
Slovenya	122	20		20	
Estonya	72	6		6	
Macaristan	5.814				
Toplam	2.911.284	886.924	101.198	993.722	203.660
2. Diğer Ülkeler					
İsviçre	71.692	33.216	984	34.200	3.365
Norveç	15.000			6.000	473

Romanya	20.447	3.200		3.200	
Bulgaristan	28.296	1.100		1.100	
Makedonya	1.412	250		250	
Liechtenstein	808			254	
Bosna Hersek	700	500		500	
Sırbistan	2.194				
Vatikan	300	55		55	
Toplam	140.849	38.321	984	45.559	3.838
Kıta Toplamı	3.052.133	925.245	102.182	1.039.281	207.498
B) ASYA					
1. Türk Cumhuriyetleri					
Azerbaycan	17.577			4.121	
Kazakistan	7.000	1.500		1.500	
Türkmenistan	9.500			6.000	
Kırgızistan	3.380	1.967		1.967	
Özbekistan	700	600		600	
Tacikistan	600	500		500	
KKTC	31.977			28.073	2.158
Toplam	70.734	4.567		42.761	2.158
2. Ortadoğu Ülkeleri					
Suudi Arabistan	115.000			70.000	
İsrail	10.901	6000		6000	
Lübnan	8.976	188		188	
Bir. Arap Emirlikleri	5.484	2.650		2.650	
Kuveyt	4.000	2.660	120	2780	
Dubai	3.000	23.774	120	2.650	
Suriye	2.350	946		946	
Ürdün	8.262	1.400		1.400	
Katar	1.985	1.500		1.500	
Irak	1.200	1.200		1.200	
Bahreyn	724	617		617	
Oman	500	384		384	
Yemen	249	169		169	
Toplam	162.631	41.488	240	90.484	
3. Diğer Ülkeler					
Rusya Federasyonu	59.177	22.808		22.808	
Japonya	3.653	1.300		1.300	
Afganistan	4500	4500		4500	
Ukrayna	5.394	1.900		1.900	
Gürcistan	2.145	1.000		1.000	
İran	10.000				
Güney Kore	1.026	560		560	
Moldova	1.482	200		200	

Çin	578	492		492	
Pakistan	310	164		164	
Malezya	212	154		154	
Moğolistan	200				
Singapur	918	96			
Beyaz Rusya	150	120		120	
Tayland	140	95		95	
Filipinler	100	40		40	
Endonezya	97	47		47	
Hindistan	76	43		43	
Bangladeş	53	27		27	
Vietnam	16	13		13	
Kamboçya	15	12		12	
Myanmar (Burma)	15	11		11	
Nepal	5				
Sri Lanka	4				
Toplam	90.266	33.582		33.486	
Kıta Toplamı	323.631	79.637	240	166.731	2.158
C) AFRİKA					
Mısır	2.783	300		300	
Sudan	1.800	1.100		1.100	
Cezayir	1.480	1.379		1.379	
Libya	15.000	12.500	500	13.000	
Fas	2.996	587		587	
Tunus	1.009	31		31	
Nijerya	200	150		150	
Kenya	129	72		72	
Gine (Conakry)	120	118		118	
Mali	109	103		103	
Senegal	79	37		37	
Tanzanya	56	36		36	
Uganda	37	26		26	
Etopya	35	29		29	
Kongo Demkr. Cumh.	22				
Fildişi Sahilleri	12	4		4	
Gambiya	11	8		8	
Burkina Faso	11	5		5	
Kongo Cumhuriyeti	4				
Brundi	3				
Gine – Bissau	1	1		1	
Angola	1				
Yeşilburun T. Ada.	1	1		1	
Kıta Toplamı	25.899	16.487	500	16.987	

D) AMERİKA					
A.B.D.	250.000	114.000		114.000	
Kanada	41.000	29.000		29.000	
Arjantin	750				
Meksika	200	120		120	
Brezilya	150				
Şili	147	111		111	
Belize	60	45		45	
Küba	62				
Venezuela	40				
Kosta Rika	35	20		20	
Panama	25	10		10	
Peru	11	4		4	
Uruguay	10	10		10	
Surinam	10				
Guatemala	6				
Paraguay	3	3		3	
Bolivya	2	2		2	
Honduras –Nikaragua	1				
Kıta Toplamı	292.512	143.325		143.325	
E) AVUSTRALYA					
Avustralya	70.000	27.500	6.000	33.500	3.500
Yeni Zelanda	1.000	590		590	
Kıta Toplamı	71.000	28.090	6.000	34.090	3.500
GENEL TOPLAM	3.765.175	1.192.784	108.922	1.400.414	213.156

KAYNAK: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yurt Dışı Teşkilatı ile Dışişleri,
<http://www.csgb.gov.tr>

Tablo 1 incelendiğinde en dikkat çeken şey, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının genelde Batı Avrupa’da özellikle de Almanya’da yoğunlaştığıdır. Tabii ki bu ülkelerdeki göçmen sayısının yoğun olması, ülkelerin bizzat kendi talepleri üzerine yapılan, Türkiye ile söz konusu ülkeler arasındaki işgücü anlaşmalarının varlığıyla açıklanabilir. Ancak istenenin ötesinde işçi sayısının giderek artmaya devam etmesi, bu ülkelerin bu durumu kontrol altına alma girişimini gerektirmiştir. Örneğin Tufan ve Yıldız’ın (1993:5) da belirttiği gibi işçilerin ülkelerine geri dönüşlerini özendirmek amacıyla söz konusu ülkeler prim ödemeye başlamışlardır. Böylece, prim ödemelerinden yararlanan bir grup Türk işçisi yurda dönüş yapmış ya da başka ülkelere yönelmiştir. Ayrıca yine Tufan ve Yıldız’ın (1993:5) ifade ettiği üzere, Batı Avrupa’da artan yabancı düşmanlığı, işsizlik ve

işçilerin emeklilik durumuna gelmiş olmalarının da hem geri dönüşlerinde hem de diğer ülkelere yönelmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Çünkü 2001 yılı itibariyle Almanya’da bulunan 2.053.600 (Yalçın,2004: 146) Türk göçmen sayısının 2009 yılında 1.658.083’e düşmüş olması durumu açıklar niteliktedir.

Diğer taraftan Avrupa kıtası dışında Türk göçmen sayısının en fazla olduğu kıta, 323.631 ile Asya’dır. Bu kıtada göçmen sayısı en çok Ortadoğu ülkelerinde toplanmıştır. Burada önemli olan şey Ortadoğu’da 162.631 toplam göçmen sayısının neredeyse tamamına yakının Suudi Arabistan’da olmasıdır. Suudi Arabistan’a göçün başlangıcı petrol kriziyle açıklanabilecekken sürekliliği ise Türk dış taahhüt firmalarının bu ülkede giderek artması ve bu firmaların işçi ihtiyaçlarını ülkemizden gidermesiyle açıklanabilir. Bunu takiben Amerika kıtası 292.512 göçmen sayısı ile üçüncü olarak yerini almakta ve 250.000 Türk göçmen sayısı ile ABD’de yaşamaktadır.

Kısacası ülkeler itibariyle Türk göçmen sayısının en fazla olduğu ülkelerin, tablo 1’de incelendiğinde sırasıyla F. Almanya, ABD ve Suudi Arabistan olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar Almanya önceki yıllara göre göçmen sayısı ile azalış sergilemiş olsa da günümüzde dünya genelinde bulunan üç buçuk milyondan fazla Türk göçmen nüfusunun bir buçuk milyondan fazlasının Almanya’da olması, bugün de ülkemiz açısından önemini korumaktadır. Yalçın (2004:151) Türk göçmen nüfusunun en çok Almanya’da olma sebebinin açıklanma gerekliliğine işaret ederek sorduğu “neden Almanya” sorusunu dört sebebe bağlar:

1. Osmanlı İmparatorluğu ile Almanya arasındaki tarihsel iyi ilişkiler,
2. Türklerin iyi bilinen bazı özellikleri: Disiplinli olmak, alçak gönüllülük, kolay yönetilme ve sendikalara üye olma isteğinin azlığı,
3. Almanya’nın istihdam sürecinde Türkiye’de çok sayıda büro açması ve aktif rol alması,

4. Almanya'nın daha önceden bir koloniye sahip olmaması ve bu nedenle işçi göçü almaya diğer ülkelere oranla daha açık olması.

Bütün bu nedenler Almanya'da Türk göçmen sayısının, diğer Batı Avrupa ülkelerinden daha fazla olmasına açıklık getirir. Ancak hem Almanya'da hem de diğer Batı Avrupa ülkelerinde 1961 yıllarında başlayıp hızla büyüyen ve halen diğer ülkelere kıyasla büyük rakamlarla Türk göçmenine ev sahipliği yapmakla önem taşıyan bu ülkeler, değişen dünya konjonktürüne bağlı olarak Türk işgücüne ev sahipliği yapma görevini diğer -*Ortadoğulu*- ülkelere de bırakmıştır. Özellikle 1973 yılı Petrol krizi, söz konusu ülkelerde ekonomik durgunluğa yol açmış ve bu ülkeler daha önce kendi talepleriyle açmış oldukları kapılarını kapama yoluna gitmişlerdir. İşçilerimiz ise Batı Avrupa ülkelerinin bu yüz çevirmelerine karşı çareyi başka ülkelerde aramaya koyulmuştur. Bundan ötürü Gitmez'in de anlattığı gibi aslında "Umudu bitmez yoksulun, "bir kapı kapanır, öteki açılırdı. Batı kapısı kapandı, sözde petrol bunalımından. Bu kez umut, petrolün kaynağına çevrildi. Değişik bir akım gelişti ve Anadolu insanı, F. Alman elçiliği kapısındaki kuyruğu Arap elçiliklerine taşıdı" (1983: 32).

Böylece Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plan'ının kapsamında olan yıllar içinde (1985-89), işsizlik sorunun hafifletilebilmesi açısından yurt dışına giden işçilerin sayısı mutlaka yurda dönüş yapanların sayısından daha fazla olmalıdır ilkesi ile bu ilkenin gerçekleştirilebilmesi açısından Orta Doğu ülkeleri ve Kuzey Afrika ülkelerine de işçi gönderimine ağırlık vererek (Yalçın, 2004:158), Devlet Planlama Teşkilatı da işçilerimiz gibi çözümü Orta Doğu ülkelerine yönelmekte bulmuş ve dışa göç desteklenmeye devam etmiştir. Neticede Batı Avrupa'da kalıcı niteliğe bürünen dış göçün, Orta Doğu'da başka bir nitelikte boy attığı görülmekte ve Türk işçisi için yeni bir serüvenin başladığı anlaşılmaktadır.

4. 2. SUUDİ ARABİSTAN ÖZELİNDE TÜRKİYE'DEN DIŞA GÖÇ

Suudi Arabistan'ın ve diğer Orta Doğu ülkelerinin öncelikli olarak Türkiye'den işgücü alımına gitmemesi, bizlere Batı'ya gerçekleştirilen göçlerin

başlangıç evresini anımsatmaktadır. Nitekim bundan ötürü hem Ortadoğu hem de Batı, başka ülkelerden işgücü açıklarını gidermede yetersiz kalma durumlarından ötürü Türkiye’den işçi alma yoluna gitmişlerdir.

Ortadoğu ülkeleri, ilk başta Hindistan ve Pakistan’dan, sonrasında Filipinler, Endonezya, Tayland ve Kore’den ve en son olarak Bangladeş ve Sri Lanka’dan emek gücü ithal etmiştir (Castles ve Miller, 2008: 227). Daha sonra yapılan anlaşmalar çerçevesinde Libya, Suudi Arabistan, Ürdün, Kuveyt gibi Orta Doğu ülkeleri, geçici bir süre için inşaat ve eğitim sektöründe çalıştırmak üzere Türkiye’den göç almıştır (Özbay ve Yücel, 2001: 19). 1970’li yıllarda artan petrol fiyatları dolayısıyla gelirlerinin yükselmesi, bu ülkelerin alt yapı yatırımlarına yönelmelerine ve müteahhitlik hizmetlerine önem vermelerine yol açmıştır (Apak, 1993: 50). Bu sebeple Orta Doğu’da Türk işgücüne ilk talep 1966 yılında Suudi Arabistan’dan gelmiş (Kurtuluş, 1988: 151) ve bunu diğer ülkeler izlemiştir. Böylece bu dönemde Batı Avrupa ülkeleri yerine Suudi Arabistan ve Libya gibi petrol zengini ülkeler olmak üzere Orta Doğu ve Arap ülkelerine Türkiye’den işçi göndermeler ön sıralarda yer almaya başlamıştır (Tufan, 1994: 7).

Bu noktada, hem ülkemiz açısından bulundurduğu Türk göçmen işçi potansiyeli hem de konunun temelini oluşturması itibariyle, S. Arabistan’a işçi gönderilme şekilleri ve sebeplerinin incelenmesi ile Batı Avrupa’ya kıyasla yaşam standartlarının ele alınması önem taşımaktadır.

Türkiye’den Suudi Arabistan’a göç etme şekilleri; Suudi Arabistan ile Türkiye arasında bir işgücü antlaşmasının olmaması sebebiyle, bu ülkeye çalışmak üzere gidişler bakımından resmi yol yanında resmi olmayan kanalların da mevcudluğu söz konusudur. Bu bakımından Suudi Arabistan’a Arap ve diğer firmalarda çalışmak üzere gitmek isteyen Türk işçilerinin izleyecekleri resmi yol, Türkiye İş Kurumu aracılığına başvurmaktır. Türkiye İş Kurumunca mevcut başvurulara göre sırası gelenlerin davet ve takdimleri yapılarak gönderilmeleri sağlanır. Bunun dışında söz konusu ülkeye gidecek işçiler bakımından “kendi olanakları ile iş bulma” durumunda, iş sözleşmesinin Türkiye İş Kurum’unda

onaylanması sonucunda gidişler de söz konusu olabilmektedir. Bununla birlikte S. Arabistan'a resmi yollarla gidenler dışında bazı yabancı aracılara sağladıkları vizelerle gidenler de vardır. Öte yandan, şu veya bu şekilde Suudi Arabistan'a gelen yurttaşlarımız, ufak çaptaki Suudi firmalarını ziyaret ederek kendilerine vekâlet veya blok vize verilmesi takdirde, Türkiye'den işçi getirebileceklerini söylemekte ve yetki aldıklarında Türkiye'deki işçilerden büyük komisyon ücreti alarak sevk işlemlerini yapmaktadırlar. Bütün bunların yanında Suudi Arabistan'a hac ve umre vizesiyle giderek, oradaki işverenin kendilerine kefil olması ile çalışma olanağı bulan Türk işçileri de bulunmaktadır (Kurtuluş, 1988: 313-315).

Yukarıda ifade edilen gidiş yollarına, göçmenlerin katılmalarına işlerlik kazandıran ve asıl neden olarak gösterilebilecek petrol krizinin varlığına ilaveten giderek artış gösteren Suudi Arabistan'a işgücü göçünün nedenlerinin biri Apak ve Aytaç'a (2002: 188) göre ülkelerdeki Türk müteahhitlik hizmetleridir. Bir diğer neden ise Kurtuluş'un (1988: 147) belirttiği üzere bu ülkelerdeki işgücü arzındaki yetersizlikten kaynaklanmaktadır. Gitmez de (1983: 32) buna benzer ifadeyle Suudi Arabistan'da (yol, köprü, baraj, liman, konut, rafineri ve fabrika... vs.) alt yapı yatırımlarının yeni başlamış olmasına işaret ederek, S. Arabistan'ın kalkınmasının ilk basamağında kullanılacak yapı işçisine ihtiyacı olduğunu belirterek göçün başka bir nedenine değinmektedir. Yani özetle petrol krizinin varlığı, Türk müteahhitlik hizmetleri, S. Arabistan'da ihale kazanan Türk firmalarının varlığı ve alt yapı yatırımları için, S. Arabistan'ın işgücü yetersizliğine karşı Türkiye'deki iş gücü fazlasını kullanarak ihtiyacını giderme talebi, Suudi Arabistan'a göçün başlıca nedenlerini oluşturmaktadır.

Bunun üzerine denilebilir ki ülkemizde değişik hallerde devam eden göç, Apak'ın (1993: 49) da deyişiyle 1980 sonrasındaki işgücü göçü ile 1980 öncesindeki (özellikle 1970'lerin başlarındaki) işgücü göçü, gerek göç edilen ülkeler gerekse işçilerin nitelikleri açısından değişik özellikler taşımaktadır. Ülkeler açısından beliren en açık farklılık; daha önce de açıklandığı gibi Türk işçilerinin yönlerini Batı Avrupa'dan genelde Orta Doğu özelde ise Suudi Arabistan'a çevirmeleridir. Nitelik olarak ilk değişiklik ise yine Gitmez'in cümlelerinden de anlaşılacağı gibi

çoğunlukla “yapı işçisi” sıfatıyla adlandırılabilen göçmen sayısının Suudi Arabistan’a intikal etmesidir.

Ayrıca Yurt Dışı İşçi Hizmetlerinin belirttiği üzere, S. Arabistan ile ülkemiz arasında sosyal güvenlik anlaşması bulunmaması farkı da işçilerimiz için ayrıyeten bir güvencesizlik ortamı yaratmaktadır. Bu nedenle, bu ülkedeki vatandaşlarımız yaşlılık, maluliyet ve ölüm sigortaları bakımından S. Arabistan Sosyal Sigorta Yasası kapsamı dışında tutulmaktadır. Yani, burada hizmetleri sırasında hayatını kaybeden vatandaşlarımızın geride kalanlarına dul-yetim aylığı bağlanması söz konusu değildir. İş kazası ve meslek hastalığı dışında bir sebeple sürekli iş göremez durumuna düşenlerin hak edebilecekleri bir yardım bulunmadığı gibi buradaki hizmet süresine dayanarak kısmi de olsa bir yaşlılık aylığı talep edilememektedir (<http://www.csgb.gov.tr>, 07.12.2010). Neticede Suudi Arabistan’da bulunan vatandaşlarımızın S. Arabistan’ın sosyal devlet anlayışından yoksun olduğu ya da herhangi bir iş güvencesi olmadığı anlaşılmaktadır. Bu konudaki diğer bir ayırım ise işçilerimizin kendi toplumlarında bulunan siyasal, sosyal ve iklimsel koşullardan çok daha kötü bir toplumsal bölgeye göç etmeleridir. Toplumsal yaşamdaki bu farklılıkları Gitmez (1983: 32) şu şekilde açıklamaktadır:

“Anılan geri koşullar, hem toplumsal çevre yönünden hem de insan hakları konusunda çok önemli sorunlara gebe. Avrupa’da var olan güçler dengesi, yerleşmiş işçi hakları ve belli düzeyde yaşam biçimi, Arap ülkelerinde söz konusu olmayan özellikler. Geleneksel katılımda, genellikle tutucu, baskıcı yönetimler, işçi ve insan hakları konusunda, kölelik dönemini anımsatacak uygulamalar içinde. Yoksunluk, yokluk daha ağır bir biçimde duyulmakta Arap ülkelerinde. Ve Türk emekçisi Batıdakinden kat kat kötü koşullara katlanmakta. Üstelik söz konusu yönetimlerin yanında, Arap ülkelerinde taşeronluk, ya da ihale alan inşaat firmalarının insafına bırakılmakta Anadolu insanı. Yaşamını güvenceye alma pahasına, bir tür kölelik yaşamakta Anadolu insanı.”

Türk işçisinin özellikle Suudi Arabistan’daki durumunu yansıtan bu ifadelerin satır araları, sosyal yaşamın olumsuz koşullarını gözler önüne sermektedir. Batı

Avrupa ve Ortadoğu ülkeleri arasındaki sosyal yaşam farklılıklarına ek olarak Tufan (1994: 7), Ortadoğu ve Arap ülkelerine göç edenlerin hemen hemen hepsinin erkek olduğuna, Özbay ve Yücel (2001: 19) de Orta Doğu ülkelerine yönelen emek göçünün genellikle kalıcı olmadığına işaret etmektedir. Gitmez (1979: 41) yine alışılmıştan farklı bir dille, Özbay ve Yücel'i destekler biçimde “ gidenlerin çoğu pek çoğu gelecek, alın terinin çileli birikimi ile dönecek. Beş yıl on yıl sürmeyecek çoğunun savaşı. Dayanılmaz çöl sıcaklığı yanında geri yaşam koşulları, cebi dolan insanımızı kendiliğinden itecek” sözleriyle Orta Doğu'ya gerçekleşen göçün geçici bir süreç olduğuna da işaret etmektedir.

Fakat sanılanın aksine durum hiç böyle olmamıştır denilebilir. Belki de paranın yüzü çöl sıcaklığına karşı serin gelmiş, bundan ötürü işçilerimizin dönmeye pek niyeti olmamıştır. Hatta bu geçerli neden, bugün bizim üzerinde araştırma yapmaya değer gördüğümüz çalışmanın öznesini oluşturan kadınların bile söz konusu göçe katılmalarına vesile olmuştur. Böylece en başında sadece erkek cinsiyetiyle Suudi Arabistan'da boy gösteren göç, az sayıda da olsa kadınların da göçe eşlik etmeleriyle başka bir görünüme bürünmüştür. Tıpkı bizim Batı Avrupa'da kat ettiğimiz yol gibi, önce erkek sonra kadın ve çocuklar, neticede bütünüyle bir aile göçü... İşte böylelikle ülkemiz için Suudi Arabistan'a göç daha karmaşık bir yapıyla karşımıza çıkmış ve Tablo 2'de görüldüğü üzere Suudi Arabistan 533.676'lık Türk göçmenine ev sahipliği yapmasıyla daha da önem taşımaya başlamıştır. Bu manada yarım milyondan fazla nüfusumuzun yıllara ve cinsiyete göre değişim gösteren dağılımı Tablo 2'de görmemiz mümkündür.

Tablo 2. 1962-2010 Yılları Arasında Türkiye’den Suudi Arabistan’a Yapılan Göndermelerin Cinsiyete Göre Dağılımı

SUUDİ ARABİSTAN					
YILLAR	ERKEK	KADIN	YILLAR	ERKEK	KADIN
1962-1966	0	0	1989	32.310	9
1967	342	0	1990	33.073	4
1968	0	0	1991	40.782	0
1969	87	0	1992	46.467	0
1970	1	0	1993	35.826	0
1971	45	0	1994	13.050	0
1972	28	0	1995	14.529	0
1973	4	0	1996	5.635	0
1974	0	0	1997	7.657	0
1975	251	0	1998	6.821	0
1976	1.832	0	1999	5.178	0
1977	4.722	0	2000	1.862	0
1978	5.767	2	2001	4.657	0
1979	8.520	2	2002	6.399	0
1980	5.630	13	2003	6.064	0
1981	14.346	33	2004	1.081	65
1982	12.318	7	2005	6.425	27
1983	20.229	9	2006	19.841	0
1984	25.983	2	2007	3.806	243
1985	35.067	0	2008	7.513	43
1986	23.748	23	2009	7.170	25
1987	27.101	8	2010	6.318	31
1988	34.640	5			
Toplam				533.125	551

KAYNAK: T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2010 İstatistik Yıllığı, <http://statik.iskur.gov.tr>.

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere erkeklerin Suudi Arabistan’a ilk göçü 1967 yılında başlamış ve 1974 yılına kadar artışlar ve azalışlar göstererek devam etmiştir. 1975 ve 1978 yılları arasında bir önceki yıllara göre bir yükseliş başlamış ve bu devam etmiştir. Aslında bu artış tesadüfi bir artış değildir. Daha önce üzerine çoğunlukla değindiğimiz 1973 petrol krizinden kaynaklı Batı Avrupa ülkelerinin yaşadığı ekonomik bunalımın sonucudur. Kurtuluş’un (1988: 132) da ifade ettiği gibi söz konusu artışın bir diğer nedeni de Ortadoğu ülkelerinin bölgedeki petrol ihraç eden ülkelerin yabancı işgücüne en çok ihtiyaç duydukları 1970’lerin ilk

yıllarından itibaren, bu ülkelerdeki iş alan Türk dış taahhüt firmalarının beraberlerinde Türk işçisini de götürmeleridir. Bunun yanı sıra S.Arabistan'ın alt yapı çalışmalarına ağırlık vermesi ve bunun için birçok beden işçisine gereksinim duyması ve bu ihtiyacını ülkemizden de karşılama yoluna gitmesi, 1976'dan itibaren bir önceki yıllara göre büyük rakamlarla artmaya başlayan ve gitgide artış gösteren göçün başka bir boyutuna açıklık getirmektedir.

Erkeklerden 11 yıl sonra Suudi Arabistan'a göçün kadın cinsiyetiyle de pekişmesinde 1978 yılı dikkat çekmektedir. Bu boy gösteriş çok büyük rakamlarla olmasa da yıllara göre değişen sayısal değerlerle devam etmektedir. Ve nihayetinde 2010'da toplam sayı 551'ye ulaşmaktadır. Erkeklerle nazaran kadın göçmen sayısının çok az olmasının S.Arabistan'da kadınların işgücüne katılamamalarından ve ayrıca kadınlar açısından toplumsal yaşam koşullarının sınırlılığından kaynakladığı söylenebilir. Fakat yine de bu verilerin gerçek rakamları yansıttığı söylenemez. Çünkü Türkiye'den göç eden kadınların daha çok ziyaret ya da umre vizesiyle giderek orada kaçak olarak yerleştiği bilinen bir gerçekliktir. Nitekim kendi araştırmamızın örneklemini oluşturan 115 kadından 11'nin yasal yollarla göç ederek sonra da kaçak olarak yerleştiği realitesi, bu durumu bir nevi de olsa örnelemektedir.

1980 tarihinde 1979 yılına göre yeniden durgunlaşan göç, ülkemizin bunalım döneminden kaynaklanmıştır. Zira 1980 askeri darbesinin yaratmış olduğu sıkıyönetimin her konuda olduğu gibi göç konusunda da bir baskıya yol açtığı bilinmektedir. Ancak bu azalışın sadece bu sebeple açıklanması, konuyu bir parça kısır bırakmaktadır. Nitekim Kurtuluş (1988: 380), söz konusu düşüşün nedenini S. Arabistan'ın petrol gelirlerindeki düşüşe bağlamakta, buna paralel olarak 1980'li yılların ilk yarısında ülkenin harcamalarını kısma yoluna gitmesiyle de bu vaziyetin yabancı iş gücü taleplerini ve dolayısıyla da Türk işçilerinin istihdamını etkilediğini belirtmektedir. 1981'deki erkek göçmen sayısının bir önceki yılın yaklaşık 2,5 katına ulaşmasını ise Kurtuluş (1988: 153), Suudi Arabistan'da iş alan Türk dış taahhüt firmalarının sayısında görülen artışla açıklanabileceğini ifade etmektedir. S.

Arabistan'da 1978 yılına kadar sadece dört Türk firması faaliyet gösterirken 1984 yılında firma sayısının 129'a çıkması durumu açıklar niteliktedir.

Ayrıca 1984 yılı, Batı Avrupa ülkelerinin Türk göçmenlerinin ülkelerine geri dönüşlerini özendirme ve bu nedenle Türk işçilerine prim ödediğiyle bilinen bir yıldır. Bunun yanı sıra Batı Avrupa'da işçilerimizin işsiz kaldığı, maddi sıkıntılar yaşadığı ve yabancı düşmanlığına maruz kalarak psikolojik yönden baskı yaşadığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle göçün Batı Avrupa'da azalması ve S. Arabistan'a yönelerek artış göstermesi bu sebeplerle de açıklanabilir.

Bu artışın diğer bir nedeni de S. Arabistan'da 1980 yılı başında alınan kararla ilgilidir. Bu karar neticesinde İşçi talep eden Suudi işveren ve firmaların S. Arabistan'ın belli başlı bankalarına önceden belirlenen miktarlarda teminat yatırmaları zorunlu kılınmıştır. Bu kararın uygulamaya başlamasıyla, 1980 öncesi döneme kıyasla daha ciddi ve büyük firmaların yabancı işçi istihdam etmesi mümkün olmuştur ve bu firmalar Türk işçilerini eskiden olduğu gibi Türkiye İş Kurumu ile temas kurmaksızın sağladıkları vizelerle değil de *-bu işçileri dışarıdan bulsalar bile-* kurum kanalıyla götürmeye başlamışlardır. Dolayısıyla 1980 öncesindeki S. Arabistan'a kendi imkânlarıyla giden işçilerin büyük bir kısmı kurum kayıtlarında gözükmezken, bu durumdaki yeni işçilerimiz giderek kurum kayıtlarında yer almaya başlamıştır. Bu yüzden Tablo 2'de 1980'den sonra Suudi Arabistan'a giden işçilerin sayılarında artış söz konusudur (Kurtuluş, 1988:154).

Tablo 3. 2004–2010 Yılları Arasında Türkiye’deki İllerden Suudi Arabistan’a Gönderilenler

İLLER	YILLAR						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ADANA	47	28	43	116	20	0	2
ADİYAMAN	0	6	20	0	0	0	0
AFYON	2	6	0	0	0	0	0
AĞRI	0	2	7	0	0	0	0
AKSARAY	0	2	1	0	0	0	0
AMASYA	1	8	0	2	1	0	0
ANKARA	798	5.853	19.063	1.169	7.097	6.854	5.756
ANTALYA	1	1	2	0	0	1	0
ARDAHAN	0	0	0	0	0	0	0
ARTVİN	0	0	4	0	0	0	0
AYDIN	1	0	1	0	0	0	0
BALIKESİR	1	2	3	0	0	0	0
BARTIN	2	0	1	0	0	0	0
BATMAN	0	0	1	0	0	0	0
BAYBURT	0	6	7	0	0	0	0
BİLECİK	0	0	0	0	0	0	0
BİNGÖL	2	12	17	0	0	0	0
BİTLİS	4	0	1	0	0	0	0
BOLU	0	3	0	0	0	0	0
BURDUR	1	1	0	0	0	0	0
BURSA	2	7	8	4	3	1	3
ÇANAKKALE	0	0	1	0	0	0	0
ÇANKIRI	0	0	0	0	69	0	0
ÇORUM	0	8	16	16	1	1	1
DENİZLİ	1	2	2	0	1	0	0
DIYARBAKIR	0	7	7	0	0	0	0
DÜZCE	1	3	3	0	0	0	0
EDİRNE	0	1	4	0	0	0	0
ELAZIĞ	2	5	10	0	0	0	0
ERZİNCAN	3	2	4	1	0	0	0
ERZURUM	8	17	16	4	0	0	0
ESKİŞEHİR	0	0	0	0	0	0	0
GAZİANTEP	1	1	3	10	0	0	0
GİRESUN	1	1	3	2	0	0	0
GÜMÜŞHANE	1	1	5	0	0	0	0
HAKKARİ	0	0	0	0	0	0	0
HATAY	27	51	20	1.744	301	324	584
İĞDIR	0	0	1	0	0	0	0
ISPARTA	2	3	0	0	0	0	0
İSTANBUL	56	88	72	945	50	6	1
İZMİR	7	19	18	2	0	0	1
KARABÜK	0	0	0	1	0	0	0
KARAMAN	0	0	0	0	0	0	0
KARS	3	10	19	1	0	0	0
KASTAMONU	1	0	0	0	0	0	0
KAYSERİ	3	9	13	0	0	0	1

KIRIKKALE	1	24	2	6	0	0	0
KIRKLARELİ	1	0	0	0	0	0	0
KIRŞEHİR	3	6	5	0	0	0	0
KİLİS	0	0	1	0	0	0	0
K.MARAŞ	1	10	50	0	0	4	0
KOCAELİ	34	27	4	0	0	0	0
KONYA	2	13	2	0	1	0	0
KÜTAHYA	0	2	5	0	0	0	0
MALATYA	1	3	2	0	0	0	0
MANİSA	0	2	32	2	0	0	0
MARDİN	2	12	1	3	4	3	0
MERSİN	13	6	20	1	1	0	0
MUĞLA	0	1	3	0	0	0	0
MUŞ	0	4	5	0	0	0	0
NEVŞEHİR	0	1	1	0	0	0	0
NİĞDE	0	1	1	1	0	0	0
ORDU	1	6	22	3	5	0	0
OSMANIYE	1	10	7	3	0	0	0
RİZE	3	6	23	0	0	0	0
SAKARYA	23	27	36	0	0	0	0
SAMSUN	5	26	22	1	2	0	0
SİİRT	1	4	2	0	0	0	0
SİNOP	0	4	4	0	0	0	0
SİVAS	53	22	60	4	0	0	0
ŞIRNAK	1	0	1	0	0	0	0
Ş.URFA	2	8	4	0	0	0	0
TEKİRDAĞ	0	4	1	8	0	1	0
TOKAT	1	5	11	0	0	0	0
TRABZON	9	33	55	0	0	0	0
TUNCELİ	2	1	0	0	0	0	0
UŞAK	1	0	0	0	0	0	0
VAN	1	0	40	0	0	0	0
YALOVA	0	6	6	0	0	0	0
YOZGAT	3	10	13	0	0	0	0
ZONGULDAK	2	3	4	0	0	0	0
TOPLAM	1146	6452	19841	4049	7556	7195	6.349

KAYNAK: T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 ve 2010 İstatistik Yıllıkları.

Suudi Arabistan'a yapılan göndermelerin yıllara göre dağılımının yanında aşağıda Tablo 3'de ise söz konusu göndermelerin hangi illerden yapıldığını takip edebiliriz. Tablo 3'de işaret edildiği üzere Suudi Arabistan'a göç eden işçilerin çoğunlukla Ankara, Hatay İstanbul ve Adana illerinden gittiği görülmektedir. Ankara ve İstanbul'un özellikle Ankara'nın diğer illere göre çok fazla işçi gönderenler olması, aslında, gidenlerin Ankaralı olduğundan kaynaklanmamaktadır. Bu, söz konusu şehirlerde S. Arabistan konsolosluğunun varlığından ileri gelmektedir. Örneğin şu anda Hatay'dan giden işçilerin %60'ı Ankara'daki, %40'ı ise

İstanbul'daki konsolosluklarda işlemlerini yapmakta ve sanki bu illerden göç ediyormuş gibi orada kayıtlı olmaktadır. Hatay ve Adana için durum, diğer şehirlerden farklıdır. Çünkü söz konusu illerde Arap kökenli nüfusun fazla ve Arapça lisanının konuşulabiliyor olması, buradaki insanların aynı dilin konuşulduğu bölgeye göç etmelerini kolaylaştırmıştır. Nitekim neredeyse her giden, bir işe ihtiyacı olan yakınına veya çevresindeki tanıdıklarına kendi mesleklerine uygun vizeler göndererek onları da yanlarına almada yardımcı olmuşlardır. Suudi Arabistan'da çalışan vatandaşlarımızın kendi adlarına iş yeri açıp işletme imkânı bulunmadığı halde, bunlardan bazıları Suudi biriyle anlaşarak onun adına belli mükâfatlar karşılığında iş yeri açabilmektedir. Bu şekilde iş yeri açabilen vatandaşlarımız, gerekli eleman açığını kendi ilindeki işçilerden karşılamaktadırlar. Bu yolla onlar, öncü göçmen sıfatıyla daha başka kişilerin S. Arabistan'a göç etmesine neden olmaktadır. İşte bu durum, aynı illerden artış gösteren göçün nedenine biraz da olsa açıklık getirmektedir.

Tablolardan çıkarılacağı üzere, şimdiye kadar göçmenlerin yıllara ve illere göre dağılımları verildi. Bundan sonra bu göndermelerin mesleklere göre ayrımını görmenin, konuyu ayrıntılı bir şekilde irdeleme olanağı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tablo 4. 2004 – 2006 Yılları Arasında Meslekler ve Cinsiyete Göre Suudi Arabistan’a Gönderilenler

YILLAR MESLEKLER	2004		2005		2006	
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN
Mimar Ve İnşaat Mühendisi	17	0	8	0	47	0
Öteki Mühendisler	19	0	33	0	39	0
Teknik Ressam	3	0	3	0	4	0
Teknisyen (İnşaat)	12	0	4	0	31	0
Yönetici, Muhasebe, Büro Elemanı	3	0	5	0	2	0
Aşçı ve Garsonlar	34	0	19	0	30	0
Usta, Usta Başı (İnşaat)	4	0	13	0	27	0
Soğuk Demirci	51	0	121	0	177	0
Tamirci Makinist (Oto)	88	0	203	0	29	0
Elektrikçi (Genel)	23	0	118	0	187	0
Sıhhi Tesisatçı - Boru Tesisatçı	86	0	137	0	94	0
Kaynakçı	18	0	88	0	89	0
İnşaat Boyacı	0	0	6	0	21	0
Duvarcı (Tuğla-Taş)	10	0	7	0	51	0
Karo Fayans ve Mermer Döşeyici	14	0	0	0	0	0
İnşaat Demir, Demirci	18	0	58	0	267	0
Beton Kalıpçı ve Beton Dökücü	103	0	287	0	442	0
Marangoz, Doğramacı	44	0	6	0	32	0
Sıvacılar	5	0	4	0	12	0
Vinç ve İnşaat Operatörü	14	0	10	0	30	0
Ağır Taşıt Şoförleri	8	0	13	0	21	0
Öteki Meslekli İşçiler	253	65	3.116	27	16.567	0
Beden İşçileri	231	0	2.166	0	1.502	0
Metal İnş. Hazırlayıcı ve Mont	23	0	0	0	140	0
TOPLAM	1081	65	6425	27	19841	0

KAYNAK: T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2004, 2005 ve 2006 İstatistik Yıllıkları.

Tablo 5. 2007 - 2010 Yılları Arasında Meslekler ve Cinsiyete Göre Suudi Arabistan'a Gönderilenler

YILLAR MESLEKLER	2007		2008		2009		2010	
	E	K	E	K	E	K	E	K
Kalıpçı	7	0	111	0	65	0	11	0
Makine Montajcısı (Genel)	1	0	2	0	3	0	1	0
Boyacı	1	0	23	0	1	0	5	0
Elektrikçi (Genel)	14	0	43	0	6	0	9	0
Soğuk Demirci	3	0	31	0	4	0	10	0
İnşaat Kalfası (Genel)	0	0	0	0	3	0	12	0
Boru Döşeyici	0	0	57	0	42	0	14	0
Marangoz (Genel)	0	0	0	0	3	0	1	0
Kaynakçı (Oksijen ve Elektrik)	0	0	6	0	3	0	32	0
İnşaat Mühendisi (Genel)	4	0	5	0	27	0	17	0
Demirci (Makine İle)	44	0	5	0	1	0	3	0
Duvarcı	18	0	41	0	2	0	6	0
Şoför (Yük Taşıma)	15	0	28	0	3	0	7	0
Elektrik Teknisyeni (Genel)	0	0	1	0	1	0	0	0
Makine Mühendisi (Genel)	2	0	2	0	5	0	6	0
İnşaat Teknikeri	13	0	54	0	2	0	1	0
Betonarme Demircisi	0	0	2	0	1	0	0	0
İnşaat Mühendisi (Bina)	0	0	36	0	3	0	14	0
Muhasebeci	0	0	7	0	3	0	5	0
Aşçı	3	0	244	0	20	0	125	1
Mimar (Bina)	0	0	1	0	1	0	2	0
Topograf (Genel)	1	0	0	0	11	0	6	0
Nezaretçi ve Ustabaşı (İnşaat İşleri)	0	0	54	0	9	0	5	0
Elektrik Mühendisi (Genel)	1	0	0	0	2	0	1	0
Beton Pompa Operatörü	0	0	0	0	2	0	0	0
Elektrik Tamircisi	4	0	0	0	6	0	0	0
Silindir Operatörü	0	0	0	0	1	0	0	0
Beton Santral Operatörü	0	0	13	0	4	0	1	0
Erkek Kuaförü	18	0	1.461	0	66	0	0	0
Eksvatör Operatörü	0	0	0	0	1	0	5	0
Teknik Ressam (Genel)	0	0	0	0	1	0	0	0
Beden İşçisi (Genel)	29	3	1.257	0	5.093	25	4.013	26
Beden İşçisi (inşaat)	6	0	971	0	0	0	0	0
Beden İşçisi (Temizlik)	0	1	578	0	0	0	0	0
Sıvacı	9	0	0	0	0	0	5	0
Kasap	0	0	1.648	0	0	0	1.057	0
Sıhhi Tesisatçı	4	0	3	0	0	0	4	0
İş Makineleri Operatörü	0	0	11	0	0	0	7	0
İnşaat Kalıpcısı (Ahşap)	4	0	46	0	0	0	1	0
Kaynak Teknikleri	0	0	25	0	0	0	0	0
Mekanik Bakım-Onarımcı	7	0	2	0	0	0	0	0
Elektrik Teknikeri	0	0	5	0	0	0	0	0
Oksi-Gaz Kaynakçısı	0	0	1	0	0	0	0	0
Temizlik Görevlisi	0	0	177	0	0	0	0	0
İnşaat Teknisyeni (Genel)	0	0	11	0	0	0	1	0

Diğer Kaynakçılar ve Pürmüzcüler	0	0	7	0	0	0	0	0
İş Makineleri Tamircisi	0	0	4	0	0	0	0	0
Keçeli Araç Operatörü	1	0	2	0	0	0	0	0
Büro Memuru	0	0	1	0	0	0	0	0
Makine Teknikeri	2	0	5	0	0	0	0	0
Diğer	3.471	239	532	43	1.775	0	599	4
Kebapçı	4	0	0	0	0	0	0	0
Vinç Operatörü	5	0	0	0	0	0	0	0
Tuğla Örücü (Ateş Tuğlası)	1	0	0	0	0	0	0	0
Dönerci	2	0	0	0	0	0	0	0
Diğer Demirciler Alet Yapıcıları ve Mekanik Tezgah Operatörleri	4	0	0	0	0	0	0	0
Oto Elektrikçisi	2	0	0	0	0	0	0	0
Pazarlamacı	1	0	0	0	0	0	0	0
Kalıp, Takım ve Aparatçı	4	0	0	0	0	0		0
Fayans, Seramik ve Karo Döşemecisi	73	0	0	0	0	0	1	0
Fırıncı (Genel)	6	0	0	0	0	0	0	0
Garson	1	0	0	0	0	0	112	0
Kalıpcı (Kürk, keçe başlık)	14	0	0	0	0	0	0	0
Gazaltı Kaynakçısı	7	0	0	0	0	0	0	0
Aşçı Yardımcısı	0	0	0	0	0	0	95	0
Su Dağıtım Elemanı	0	0	0	0	0	0	108	0
Puantör	0	0	0	0	0	0	5	0
Ambarcı	0	0	0	0	0	0	2	0
Diğer Sıhhi Tesisat İşçileri ve Boru Tesisatları	0	0	0	0	0	0	2	0
Boru Kaynakçısı	0	0	0	0	0	0	5	0
Montajcı (Kurgucu)	0	0	0	0	0	0	2	0
TOPLAM	3806	243	7513	43	7.17	25	6318	31

KAYNAK: T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007, 2008 ve 2009 İstatistik Yıllıkları.

Yukarıda 2004 ve 2010 yılları arasında iş kollarına göre dağılımını veren Tablo 4 ve 5'te işçilerimizin çoğunlukla vasıflı olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca en çok inşaat sektörüne yönelik mesleklerin yoğun olması da S. Arabistan'ın işçi talebinin alt yapı çalışmalarına yönelik yapı işçisi talebinde bulunduğunu göstermektedir. Genel olarak denilebilir ki S. Arabistan'a giden işçilerin çoğunlukla inşaat, tesisatçılık, oto tamirciliği, aşçılık gibi mesleklere sahip olanlarla birlikte, beden işçileri yer almaktadır.

Daha ziyade vasıflı işçilerin göç ediyor olması, ülkemizin ekonomisi açısından bir dezavantaj gibi görülse de Kurtuluş'un (1988: 298) belirttiği gibi

bunların gerek hacim itibariyle düşük bir toplam oluşturmaları ve gerekse asıl büyük kısmının inşaat faaliyet kolunun gerektirdiği mesleklerden olmaları sebebiyle, ekonomik yönden önemli bir kayıp saymak söz konusu olamaz. Hatta Kurtuluş (1988: 300) Batı Avrupa'ya kıyasla Orta Doğu'ya yönelen göçmenlerin ülkemizin ekonomisi açısından daha fazla bir getiri sağlayacağı kansındadır. Bu durum Kurtuluş'a göre Batı Avrupa'dan farklı olarak ailelerin göç etmiyor olması ve göç süresinin kısa olmasından ileri gelmektedir.

Nitekim Orta Doğu'daki işçilerin tasarruf eğilimleri, kazançlarının ortalama % 90'ına tekabül etmektedir. Kaldı ki Batı Avrupa ülkelerinde kalış süresinin uzun olması, oradaki işçilerimizin mevcut tasarruflarını dışarıda bırakma eğilimlerini artırmaktadır. Oysa Orta Doğu'da kalış sürelerinin kısa olması, oradaki tasarruflarının yurda gönderilmesinde motive edici bir faktör olmaktadır (Kurtuluş: 1988: 300-301). Alkin'e göre ise bunun sonucunda, Orta Doğu Bölgesi'nden yollanan işçi başına dövizin, Batı Avrupa ülkelerinden gelenlere göre yüzde yirmi oranında daha hızlı aktığı tahmin edilmektedir (akt: Kurtuluş: 1988: 301).

Bu durum ayrıca Türkiye'de Hatay'daki geleneklerle de açıklanabilir. Örneğin Hatay'da evlilik çağına gelmiş bir erkeğin evlenebilmesi için mutlaka ev sahibi olması gerekmektedir. Kız ailesi ev sahibi olmayan erkeğe kızını vermeme oldukça ısrarcıdır. Bu noktada okumayan erkek, askerlikten hemen sonra tanıdıklar vasıtasıyla Suudi Arabistan'a gönderilir. Amaç ya ev satın almaktır ya da inşa etmektir. Böylelikle Suudi Arabistan'dan Türkiye'ye döviz girdisi akışkanlık kazanır.

Bunlara ek olarak S. Arabistan'ın yaşam koşullarının sınırlılığından dolayı eğlence merkezleri, sosyal yaşam aktivitelerinin olmaması da göçmenlerimizin tasarruf yapma zorunluluğunu doğurmaktadır. Ayrıca tek başına göç eden evli erkeklerin ya da bekar olan erkeklerin çoğunluğunun çalıştıkları mekânda konakladığı da bilinmektedir. Bu vaziyet, çoğu işçimiz için barınma masrafını da ortadan kaldırmaktadır.

Genel olarak ülkemiz açısından Orta Doğu ülkelerine yönelen Türk işgücü akımının taşıdığı başlıca özellikleri tekrar Kurtuluş (1988:276) üç grupta toplamaktadır. Bunlardan ilki, söz konusu akımının bölge işçi göç karakteri taşıması ile ilgilidir. Orta doğu ülkelerinde, Türk işgücü arzının sosyal uyumunu kolaylaştırıcı ortak din, dil ve kültüre sahip olma faktörü, bu yeni göç olgusunun temel özelliğini oluşturmaktadır. Diğer taraftan, Türk işçilerinin bu ülkelere inşaat sektöründe çalışmak üzere gitmesi ve esas itibariyle yurt dışında taahhüt işi kazanmış Türk işverenlerince istihdam edilmesi başlı başına önem taşıyan başka bir husustur. Hatta göç esnasında işçilerin ailelerini yanlarında götürmemeleri, bu ülkelerde Türk kadın işgücünün bulunmaması bu hususa ek olarak gösterilebilir. Sonuncu bir özellik ise buraya kadar işgücü akımının “yönü” ve “yapısı” na bağlı olarak yapılan ayrıma “getiri” bakımından yapılacak ilavedir. Nitekim bu ülkelere gönderilen işçi dövizleri, işçi gelirlerinin harcanma imkânlarının sınırlılığı, orada kalış sürelerinin kısa olması gibi sebeplerle yüksektir.

Kurtuluş’un Orta Doğu’ya yönelen göçün özelliklerini ortaya koyduğu nitelikler bir nevi Batı Avrupa’ya yönelen göçün ayırt edici yönünü de açığa çıkarmaktadır. Türk işçileri gerçekten de din, dil ve kültür açısından muhakkak ki uyum sağlama konusunda Orta Doğu’da, Batı Avrupa Ülkeleri’nden daha kolay/kısa bir süreci yaşayacaklardır. Zira ortak bir din işçilerimiz için en başında bir avantaj sağlamaktadır. Din ortaklığına paralel, Türkiye’de Arap kökenli göçmenler için lisan konusunda da ayrıcalık sağladığı söylenebilir. Ancak daha önce değinildiği gibi S.Arabistan’ın sosyal yaşam koşulları ve insan hakları konusunda ne yazık ki aynı şey geçerli değildir.

Sonuç olarak Türkiye’den Suudi Arabistan’a göç Batı Avrupa’nın işçi alımını durdurması üzerine başlamıştır. Bu başlangıcın, süreklilik arz etmeyeceği düşünülse de aksi yönde bir gelişme gösterdiği söylenebilir. Çünkü Suudi Arabistan’a öncelikle işçi konumunda göç eden göçmenlerin zamanla kendi işlerinin patronu olarak işveren statüsüne yükselmeleri ve bunun neticesinde işgücü ihtiyaçlarını kendi ülkelerinden karşılamaları, ülkemizden Suudi Arabistan’a göçe süreklilik kazandırmaktadır. Suudi Arabistan’ın şeriate dayalı siyasi yapısı her ne kadar göçmenler üzerinde şiddetli

baskılar yaratsa da Suudi Arabistan’da vergi olmaması ve yaşam koşullarının ucuz olması işçilerimiz için bu baskının şiddetini hafifletmekte ya da tahammül gücünü arttırmaktadır, denilebilir. Zira Suudi Arabistan 1976’dan günümüze değin istisnasız her yıl göçmen verdiğimiz ve ülke dışında en çok işçi bulundurduğumuz üçüncü ülke olma özelliği ile hala önemini korumaktadır.

V. BÖLÜM

GÖÇ VE KADIN

“Minarelerin yüksekliğinde ezliyordu

Doğuştan isimsiz, kimliksiz kadınlar,

Denize düşseler yılan bile sarmazdı onları

Çarşaf altında yok oluyordu

Erkekleri tanrılaştıran vucutları”

(S.Arabistan’da bir kız öğrencinin yazdığı şiir)

Tarih sahnesinde Veblen’in belirttiği gibi köleleştirilen ilk emek kadına aittir. Çünkü ona göre kadın güçsüzdür, silah tutmayı beceremez ve bakımı kolaydır (akt: Kızılcelik, 1992: 304). Kadının erkeğe göre fiziksel zayıflığı ve savunmasız duruşu, onu her zaman erkeğin himayesinde ve gölgesinde bırakmıştır. Bu nedenle kadın, insanlığın varoluşundan bu yana “anaerkillik” dönemi tenzih edilirse tarihsel sürecin her döneminde toplumsal yaşamda ikinci planda yer aldı, denilebilir. Kadınların göçle ilişkileri de aynı kapsamda değerlendirilebilir. Yani kadın göç olayında da erkeğe bağımlı bir pozisyon almaktadır. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde tam bu nokta da sosyolojik bir perspektifle göç olgusu çerçevesinde öze inilerek kadın kimliği ile yaşanan göç etraflıca incelenmeye çalışılacaktır.

Kadınların göç sahnelerinde yer alma nedenleri ve şekilleri farklılık arz etmektedir. Kimi kendi bireysel kararı, kimi bireysel kararı dışında eşinin ya da ailesinin göç etmesi ile bağlantılı olarak mekân değiştirmiş, kimileri de insan ticaretinde bu olayda yerini almıştır. Bu farklı göç yolları ve nedenlerine ayrı ayrı bakmakta yarar vardır. Buna göre;

5.1. KADIN TİCARETİ OLARAK GERÇEKLEŞTİRİLEN GÖÇ

İnsan ticaretine konu olan kadınların, ilk olarak ülkelerinin içinde ekonomik krizler ya da güçlüklerden, ikinci olarak da yaşam standardını yükseltme, özellikle

ekonomik olarak daha özgür ve bağımsız yaşam arzusuyla birlikte macera arayışı, kolay para kazanma ve çıkar sağlama istekleri gibi nedenlerle tacirlerin ellerine düşmeleri söz konusudur (Şen, 2006: 113). Zwerwer'e göre Doğu Avrupa'da Moldova, Ukrayna, Bulgaristan gibi ülkeler kadın ticareti için kaynak ülkeler olma özelliği taşımakta, model, sekreter, dansçı gibi mesleklerde çalıştırılacakları vaadi ile kandırılarak geçiş ülkeleri konumundaki Macaristan, Bulgaristan, Polonya, Slovenya, Slovak Cumhuriyeti, Hırvatistan üzerinden sahte belgelerle Batı Avrupa ülkelerine gönderilmektedir. Kadınların gittikleri ülkelerde pasaportlarına el konulmakta, şiddet ve baskı yoluyla fuhuşa zorlanmakta, kazançlarının büyük bir kısmı kadın tüccarlarına gitmektedir (akt: Toksöz, 2006: 87). Bu faaliyetler her zaman değilse de, çoğunlukla uluslararası düzeyde örgütlenmiş ilişki ağları (network) tarafından yönlendirilmekte ve hem ülkeler içinde hem de ülkeler arasındaki suç ve şiddet ile iç içe geçmektedir (Erder ve Kaşka, 2003: 9).

Tekrar etmek gerekirse kadın ticaretine konu olan kadınlar, farklı iş vaatleriyle kandırılarak yasal veya yasadışı yollardan diğer ülkelere götürülmekte ve zorla fuhuş sektöründe çalıştırılmaktadır.

5.2. KADININ BAĞIMLI OLARAK GERÇEKLEŞTİRDİĞİ GÖÇ

Bu göç türünde kadınların göçe konu olma biçimleri, eşleri ve ailelerinin göç etmesine paralel olarak, onlar eşliğinde ya da sonrasında yer değiştirmeleri sonucunda olmaktadır. İlkaracan'lar (akt: Özbay ve Yücel, 2001: 36) kadınların bu nedenlerle göç etmesini "bağlantılı" göç olarak adlandırmaktadır. Yani kadın ne bulunduğu yerleşimdeki çekici faktörlerden ne de bıraktığı yerleşimdeki itici faktörlerden dolayı göç etmektedir. Göç nedenleri kocasının, babasının, ailesinin tayini, iş araması, emekli olması ya da en önemlisi, evliliğidir.

Kadınlar göç olayında bağımlı gibi görülse de Yalçın'ın (2004: 27) belirttiği gibi göçe karar vermesinde önemli roller üstlenebilirler. Gerçektende kadın, erkeği göç etme kararını vermede ne kadar etkilemiştir ya da etkilemiş midir? Sorusu gündeme gelmektedir. Bu nedenle kadının, erkeğin göç etme kararını almadaki etkisi

ve rolü bilirse ancak, bağlantılı göçlerde tanımlanan sadece erkeğin ya da ailenin takipçisi durumda olan kadının, bu sıfatı taşıyıp taşıyamayacağına karar verilebilir. Zira göç eden erkek bazen kadının baskısı ve ısrarcı tutumuyla bu kararı almış olabilir. Her ne kadar kadın sonradan göçe eşlik etmiş gibi görünse de bu göç olayının temelinde, karar noktası olmuş olabilir.

Ülkemizde ve dünya genelinde kadının en çok bağımlı olarak gerçekleştirdiği göç türünün kabul gördüğü söylenebilir. Böylelikle erkeklerin, kadınlarından daha çok göç ediyor olmaları ya da kadınların sadece erkeğin takipçisi rolünü taşıması, dış göçte kadınlar üzerinde yapılması gereken çalışmaların önemi azaltmış ve ihmal etmiştir. Nitekim Mirjana Morokovic (akt: İlkaracanlar: 1998: 1) 1970'lerin ortalarına kadar göç araştırmalarında kadınların hemen hemen her zaman 'görünmez' oldukları ve kadınlardan söz edilen birkaç araştırmada ise onlardan ancak erkeklere bağımlı kişiler olarak söz edildiği tespitinde bulunuyor.

5.3. KADININ HÜR İRADESİYLE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ GÖÇ

İlkaracan'ların (1998: 3) belirttiği gibi yukarıda tanımlanan göç türünün aksine 'birey' olarak kendilerine ait itme-çekme nedenleri yüzünden göç eden kadınlar, bu göç şekline konu olurlar. Bu yer değiştirmenin temelinde, kadınlara açık iş olanakları nedeniyle ekonomik göç ya da ekonomik göçten çok farklı olan siyasi göç ve mülteci göçü çerçevesinde kadınların ailenin erkek bireylerinden bağımsız olarak hareketi söz konusudur.

Nitekim Ravenstein'in 1881'de İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak başladığı çalışmasının sonucunda oluşturduğu yedi göç kanunundan birinin kadınların göç etme eğiliminin daha fazla olduğu yönündedir (akt: Yalçın, 2004: 22-25).

Nermin Abadan-Unat (1984: 5-6) da genel olarak kabul gören düşüncenin tersine, kadınların uluslar arası göç hareketine bağımsız bir şekilde katıldıklarını vurgulamaktadır. Abadan-Unat, iş gücü hareketinde, kadınların katılma oranının

düşük olduğunu kabul etmekle birlikte, kadın göçünün genellikle ev sahibi ülkenin göçle ilişkin politikasının ilkelerine bağlı olduğunu açıklamaktadır. Modası geçmiş endüstri donatımının, düşük ücretler ve el maharetine karşı duyulan gereksinme ile birlikte, özellikle 1966-67'de ekonomik gerilemenin aşımından sonra kadın işçilere karşı giderek artan bir istek yarattığını vurgulamaktadır. Hester Eisenstein, Abadan-Unat'ın ifadesine paralel olarak, kadın emeğinin sermayenin uluslararasılaşması açısından özgül bir önem taşıdığına işaret etmektedir. Küreselleşen kapitalizmde kadın emeği, işçilerin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır (akt: Öztürk, 2010: 111). Özellikle batılı toplumlarda, kadınların işgücüne katılımının artması; nüfusun yaşlanması geleneksel olarak kadınlar tarafından yerine getirilen bakım hizmetlerde açık yaratmış; bu açık en ucuz ve işlevsel olarak göçmen kadın işgücü ile doldurulmaya çalışılmıştır (Gökbayrak, 2009: 56). Kadınlar bu gibi hizmet sektörlerinin yanı sıra Kofman'ın belirttiği gibi, evlilik anlaşmazlığı, fiziksel şiddet, mutsuz ve bozulmuş evlilikler ve boşanma gibi bazı ekonomi dışı faktörler nedeniyle de göç etmektedirler (akt: Buz 2007: 40).

Genel olarak kadınların göç etme nedenleri, kendilerinin her bir göç şekline konu olma durumuna göre, farklılaşmaktadır. Yani, sırasıyla; birinci göç şeklinde gönüllü ya da gönülsüz olarak beklenmedik ya da istenmeyen sektörlerde (fuhuş sektörü) çalışmak zorunda kalan kadınların göç nedenini genellikle ekonomik sebepler oluşturmaktadır. İkinci göç biçiminde kadınların göç etmesinin nedeni eşinin ya da ailesinin göç etmesiyle bağlantılıdır. Üçüncü göç türünde ise diğerlerinden farklı olarak kadınların göç etme nedeni çeşitlilik göstermekte genellikle ekonomik, sosyal, siyasi vb. sebeplerle göç etmeleri söz konusu olmaktadır.

Durum her ne şekilde olursa olsun yer değiştiren kadınların, karşı cinslerine kıyasla göç sonrasında karşılaşılabilecekleri sorunlar, göç edecekleri ülke ve istihdam edildikleri işe göre hem artış hem de çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle, Gökbayrak'ın (2006: 6) da ifade ettiği gibi göçmen grupları içerisinde, toplumsal cinsiyete bağlı olarak kadın göçmenlerin öncelikli risk grubunu oluşturduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar enformel işler yanında, nitelik düzeyi yüksek

kadın göçmenlerin varlığı bilinse de bir şekilde geleneksel cinsiyetçi roller ve bakış açısı temelinde, kadının görece dezavantajlı konumunu sürdürdüğü söylenebilir. Bu anlamda nitelikli dahi olsalar, göçmen kadınların gerek göç sürecinde gerekse de göç sonucunda karşılaştıkları riskleri şu şekilde sıralamak olanaklıdır (Shauman, Xie, Yeoh, Khao, Salaff, Greve, Maguerou ve Raghuram: akt: Gökbayrak, 2006: 5-6):

- Nitelikli kadın göçmenler, işgücü piyasalarında, teknik alanda yetişmiş işgücü olsalar dahi, eşlerine oranla kendi mesleklerinden çok, öncelikle kadın işleri(eğitim, sağlık, sosyal hizmet) olarak görülen işlerde yer alabilmektedir.

- Araştırmacı kimliğe sahip kadınların bile, yurt dışında kariyerlerini sürdürme eğilimlerinin, aile sorumlulukları nedeniyle, bekâr kadınlara ve erkeklere oranla önemli ölçüde düşük olduğu görülmektedir.

- Çocuk sahibi olmak ise, bilim kadınlarının coğrafi akışkanlığını sınırlayan en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Kadınların genelde eşlerinin bağımlıları olarak göç etmeleri, göç ettikten sonra belli bir süre çalışmalarına izin vermeyen yasal düzenlemelerin varlığı ve kadınların öncelikli sorumluluk alanının ev içi hizmetler olması nedeniyle, işgücüne katılım oranları düşmektedir.

Yukarıda kadınların göç sonrasında karşılaştığı sorunların-risklerin temelinde Buz'un (2009: 45) da ifade ettiği gibi aslında kadın-erkek arasındaki aile içi işbölümü ve buna paralel olarak gelenekler ve görenekler tarafından tanımlanan toplumsal kadın-erkek rolleri yatmaktadır. Kadınların toplumda var olan cinsiyete dayalı işbölümü nedeniyle yüklendikleri ev ve aile sorumlulukları işverenlerin onlara attıkları tutum ve davranışların temelini oluşturmakta ve işgücü piyasasındaki konumlarını belirlemektedir (akt.:Toksöz, 2006: 84). Cinsiyete dayanan bu işbölümü her toplumda farklı düzeylerde olsa da temelde; çocuk doğurmak ve büyütme, ev işlerini yapmak gibi işler fizyolojik ve sosyolojik açılarından kadınların temel görevleri arasında yer alırken, piyasada çalışarak para kazanma işi erkeklerin esas görevi

olarak kabul edilmiştir (Özer ve Biçerli, 2003-2004: 57). Bu nedenle, kadınların göçe ilişkin yaşantıları genellikle, eş, anne ya da evlenmek üzere olan genç kız olarak aile içindeki konumlarıyla yakından ilişkilidir. Çünkü gerek ayrıldıkları gerekse göçle geldikleri yeni mekânla olan ilişkileri de bu temelde belirlenmektedir (Buz, 2009: 45).

Kadınların göç deneyimleri sonucunda göçmen grupları arasında genellikle dezavantajlı konuma düşüren olumsuz sonuçların yanında olumlu sonuçların varlığı da mevcuttur. Örneğin Abadan-Unat (akt.: Buz, 2009: 44) göç sürecinin, geniş aile ilişkilerinin çözülerek çekirdek aile yapılarının benimsenmesi, kadınların ücrete dayalı bir üretim sürecine katılması, kitle iletişim araçlarından daha fazla etkilenmesi, dinsel olan faaliyetlerde azalma, eğitim açısından kız ve erkek çocuklara eşit fırsatlar tanınması gerektiğine olan inancın artması ve tüketime yönelik davranış ve normların benimsenmesi gibi göstergeleri ortaya çıkarması nedeniyle kadının özgürleşmesine katkıda bulunduğunu ifade etmektedir.

Gerçektende ülkemizde iç göçler ya da Batı Avrupa'ya yönelen göçler sonucunda kadınların özgürleşmeleri söz konusu olabilmektedir. Çünkü kırsal kökenli birçok kadın için göç, etrafı geleneksel duvarlarla örülmüş ve hareket alanı daraltılmış bir yaşam tarzından kurtulmanın yolu olarak algılanmaktadır. Ancak durum göçe eşlik eden tüm kadınlar için geçerli olmamakla birlikte bu süreçte göç edilen toplum belirleyici olmaktadır. Örneğin Suudi Arabistan'a göç eden kadınlar bu duruma örnek teşkil etmektedir. Çünkü göç; kente ya da Batı Avrupa'ya göç eden kadınlar için fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırırken, kadına her türlü yaşam alanını sınırlayan Suudi Arabistan gibi bir ülkeye göç edenler için bunu derinleşmekten öteye geçmemektedir.

Kısacası göç olgusu onu yaşayan her yaştan bireyin sonunda, olumlu ya da olumsuz etkilenebileceği bir süreçtir. Bu süreçte yaş, eğitim, meslek ve cinsiyet gibi değişkenlere göre gerek bireyler gerekse göçün yaşandığı toplumlar farklılaşmaktadır. Bu sebeple kadını yalnızca erkeğin göç hareketine bağlı olarak hareket eden bir birey olarak görerek, göç çalışmalarından soyutlamak kadını ve

“cinsiyet” değişkenin göç deneyimine yansımasını görünmez kılmaktan öteye gitmez. Bundan ötürü göç sürecinde kadın, hem erkek göçmenin gölgesinden çıkarılmalı hem de bu sürece katılma biçimi hesaba katılarak değerlendirilmelidir.

5.4. TÜRKİYE KADININ GENEL OLARAK DIŞA GÖÇÜ; YENİ YA DA GEÇİCİ VATANLAR

Ülkemizde göç hareketleri, genel olarak ele alındığında birçok farklı nedene bağlı olarak en çok da iktisadi nedenlerle, erkeğin göç etmesi temelinde başlamış ve ardından kadınları sürükleyen, önüne geçilemez bir tablo sergilemeye başlamıştır. Kadınların bu tabloda yer alma biçimi, genellikle eşini ya da ailesini takip etme biçiminde olmuştur. Yani denilebilir ki, ülkemizde kadınların dışa göçü, 1960’larda ekonomik, sosyal nedenlerle birlikte göçün gerçekleştiği iki ülke arasında yapılan ikili antlaşmalar ve ülkemizin dışa göçe yönelik yaptığı anayasal değişiklerle ulusal sınırları aşmanın kolaylaştığı dönemde erkeklerin göç etmesine bağlı olarak gerçekleşmiştir.

Kadınlar için bu süreç yurt dışına göç eden erkek göçmenlerin kalış sürelerinin uzaması ve çalışılan ülkenin aradığı koşulları sağlama fırsatı kazanan erkek işçiler tarafından, eşlerin yanlarına alınmasıyla başlamıştır (Gökdere, 1978: 64). Buna ek olarak başta Almanya olmak üzere gelişmiş Avrupa ülkelerinin Türk vatandaşlarına vize koymaları sonucu, bu ülkelerde yaşayan vatandaşlarımızın bu ülkelerin “aile birleşmelerine izin veren yasal boşluklardan da yararlanarak, Türkiye’deki yakınlarını (eş, çocuk), yanlarına almaları da bu sürece hız kazandırmıştır (Yılmaz, 2007: 223-224). Böylece, ülkemizde göçe katılan kadınların oranı da yükselmeye başlamıştır (Gökdere, 1978: 64).

Bununla birlikte Avrupa ülkelerinde kadınların işgücüne katılma oranlarının ve hizmet sektörünün vasıflı işleri ile profesyonel mesleklerde çalışmalarının artması ölçüsünde ev hizmetlerini gördürebilecekleri insanlara gereksinimlerinin artması ve bu gereksinimin esas olarak göçmen kadınlar üzerinden karşılanma düşüncesi ev hizmetlerinde ve enformel sektör işlerinde çalışmak için ülkemizin de dahil olduğu

dünyanın çeşitli ülkelerinden değişik eğitim düzeyinde kadınların göç etmesine neden olmuştur (Toksöz, 2006: 85). Dünya konjektürüne bağlı olarak cinsiyet talebini değiştiren ve ülkemizde kadının bağımsız olarak göç etmesine yol açan bu süreci Abanan-Unat (1984: 5-6) şu şekilde açıklamaktadır:

“1966 ve 1967 yıllarında, özellikle Federal Almanya’nın, Türkiye’den işçi taleplerinin gelmeye başlamasıyla; bu sırada T. C. İş ve İşçi bulma kurumunda bir milyonu aşkın erkeğin yurt dışına gitmek üzere sıralarını beklemeleri, buna karşı erkeklerin karı ya da kızlarının isterlerse sıra beklemeksizin yurt dışına gönderilebilme olanağına sahip olmaları ve bu yoldan ailelerin birleşmeleri için hukuki bir zemininin oluşması, geleneksel fikirli birçok erkeğin zihninde devrimci sayılabilecek düşünce farklılıkları yaratmıştır. Kırsal kökenli, geleneksel bir toplumsallaşma sürecine tabi tutulmuş, fikren yeni bir çevreye girmek için hazırlıklı olmayan ve büyük ölçüde isteksiz olan bu tür aile kadın ve kızları, babaları, kocaları ya da erkek kardeşleri tarafından yabancı bir ülkede iş tutmaları için yoğun bir baskıya tabi tutulmuştur. Bu erkekler böylece kısa bir zaman sonra ailelerin birleşmesi yolu ile yüksek kazanç sağlayacak işler bulmayı ümit ediyorlardı.”

Kırkpınar’ın (2001:287) da ifade ettiği gibi evlilik durumundan bağımsız olarak yurtdışında bulunan bu Türk işçi kadınlar, hem endüstri iş türünden habersiz, taptaze, yeni bir işgücü kontenjanını temsil etmesi hem de ülkemizde dışa göçte kimseye bağımlı kalmadan tek başına göç eden kadınlara örnek teşkil etmesi bakımından önem taşımaktadır. Böylelikle erkeklerin kendi amaçlarına araç olan bu kadınlar, bu döneme özgü de olsa kadınları erkeklerin izleyicisi konumdan, erkekleri kadınların izleyicisi konumuna düşürmüştür.

Bu durumun istisnalığı dikkate alınır, Türkiye’den yurtdışına kadın göçünde en belirleyici etkinin aile temelinde geliştiği kuşku götürmez bir gerçektir. Bu göçler Almanya örneğinde olduğu gibi genellikle Batı Avrupa ülkelerine yönelik olmuştur (İçduygu ve Toktaş, 2005: 44). Türkiye’den Batı Avrupa ülkelerine yönelik bu göçlerde kadınların erkek göçmenler içindeki payı, 1961 yılı itibarıyla %3,11’lik gibi çok düşük bir oranı oluşturmuş, ancak bu oran 1967 yılında % 39,48’lik bir

orana yükselmiş ve söz konusu yıllar arasında kadınların göçü sürekli artış göstererek devam etmiştir. Fakat 1973 yılında bu oran %19,90 ile yine düşüş göstermektedir (Kurtuluş, 1988: 293). Bunun nedeni başlıca işçi ithalatçısı durumuna gelen S. Arabistan ve Libya'nın 1975 ve 1976 yıllarında yalnız erkek işçi talep etmiş olmasından kaynaklanmaktadır (Gökdere, 1978: 65).

Ülkemizde göçün yönünün değiştiğini gösteren bu durum ülkemizden işçi talep etmeye başlayan Orta Doğu ülkelerinin, Türk göçmenleri içinde kadınların sayısının giderek azalacağını göstermektedir. Kurtuluş (1988: 284-288) ise kadınların görünürlüğünün azalmasını Orta Doğu ülkelerine işgücü akımı esas itibariyle aile göçü mahiyetinde olmadığına bağlamakta ve bunun ülkelerin izledikleri politikalarından kaynaklandığını vurgulamaktadır. Örneğin Suudi Arabistan'da, oturma ve çalışma izni olan yabancıların, ailelerine oturma izni verilmesini kısıtlayan bir talimat nedeniyle Ağustos 1980 tarihinden itibaren erkek göçmenlerin eşlerini yanlarına almaları engellenmiştir.

Fakat yine de üçüncü bölümde yer alan Tablo 2'deki veriler incelendiğinde kadınların Suudi Arabistan'a göçü 1978'de başlamış ve 2010 yılına kadar toplamda 551'e ulaştığı görülmüştür.

Kadınların Suudi Arabistan'a tek başlarına göç edemeyeceği gerçeği kabul edilirse bu kadınların aile ya da eş temelinde göç ettiği sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla ülkemizde kadın göçünün nedeni, 1966-1967 yılları arasında Almanya'ya ev hizmetleri ve enformel işlerde çalışmaya giden kadınlar hariç tutulursa, eşlerinin ya da ailelerin göç etmesine bağlanabilir. Bu nedenle ailenin ya da eşin göçünün arkasında yatan temel neden, kadınların da hareketine sebep olan dolaylı nedenleri oluşturur, denilebilir.

Her ne kadar ülkemizde kadınların göçme şeklinin aile ya da eşe bağlı olarak gerçekleştiği kabul edilse de, Türkiye açısından önemli sosyo-politik değişimleri beraberinde getiren göçün, gerek toplumsal, gerekse siyasi değerlendirmelerde ve araştırmalarda erkek egemen bakış açısıyla incelenmesi, kadınların, göç dinamiği ve

göçün getirdiği sorunlar ve çözüm önerilerinde görünmez bir kitleyi oluşturmasına sebebiyet verir. Oysa kadının deneyimleri; göçün nedeni, göç edenin sosyo-ekonomik statüsü ve aile yapısı, geride bırakılan mekân ile göç edilen mekânlardaki kültür, sosyo-ekonomik yapı gibi pek çok etkene bağlı olarak farklılaşmaktadır (Akyol, 2008: 223). Bu nedenle göçün sosyal, ekonomik ve psikolojik nedenleri ile yaratacağı sorunlar üzerinde durulurken cinsiyet farkı gözetmemek bu konuda yapılan değerlendirilmelerin yetersiz kalmasına sebebiyet verir. Çünkü ülkemizde kadınların ve erkeklerin göç etme sebepleri farklılık taşımakla birlikte kadınlar için göç, zorunluluk temelinde başkalarına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu sebeple kadınları görmezden gelen çalışmalar ve bu konuya yönelik üretilecek çözüm politikaları hem onların uyumları hem de sorunlarının giderilmesinde faydasız kalacaktır.

5.5. TÜRK KADIN GÖÇLERİNİN BİR KIYASLAMASI: MASAL DİYARI BATI'YA MI, BAŞKA BİR DÜNYA OLAN ORTA DOĞU ÜLKESİ SUUDİ ARABİSTAN'A MI?

Ülkemizde 1960'lı yıllarda başlayan göç hareketleri 1973 petrol krizine kadar çoğunlukla Batıya yönelmiş ve büyük oranda kadın-erkek nüfusunun Batı Avrupa ülkelerinde ikamet etmelerine yol açmıştır. 1973 yılı petrol kriziyle birlikte Batı'da yaşanan ekonomik resesyondan ötürü ülkemizden Batıya yönelen göç hareketleri yavaşlamış ve bu hareketler petrol zengini Orta Doğu ülkelerine doğru hız kazanmaya başlamıştır. Yönünün çoğunlukla ekonomik faktörlerce belirlendiği bu göç dalgaları, erkekler gibi kadınların da hareketine yol açmıştır. Ülkemizde kadın göçünün, erkeğin göçüyle ilişkili olduğu gerçeği, kadınların başta Batı sonra da Orta Doğuya göç ettikleri gerçeğini de ortaya koymaktadır. Bu nedenle ülkemizdeki kadınların her iki toplumdaki göç deneyimleri, varılan ülkelerdeki sosyal, ekonomik, dil, din, kültür ve siyasi farklılıklar temelinde belirlenecek ve kadınlar için birbirinden ayrı uyum ve tecrübeleri doğuracaktır. Bu farklı deneyimlerin kadınlar açısından yaratabileceği olumlu ve olumsuz sonuçları görmemiz maksadıyla, Orta Doğu ülkesi olan Suudi Arabistan özelinde, Batı Avrupa ülkeleri kıyaslanacaktır.

Bilindiği üzere tüm göçmen grupları açısından hareketin gerçekleştiği ülkelerde karşılaşılabilecek sorunlar arasında, en önce dil gelmektedir. Bununla birlikte ülkeler arasındaki din farklılığı, gelenek, görenekler, örf ve adetler, siyasi yapılanma ve bunların tümü ekseninde oluşan sosyal yaşam ve bu yaşamda yer alma biçimi göçmen grupların yüz yüze gelebilecekleri diğer sorunlara işaret etmektedir. Göçmen grupları içerisinde kadınların bu sorunlarla karşılaşma dereceleri, göç edilen ülkelerin özelliklerinin ülkemizle benzerlik taşıması ölçüsünde azalır, denilebilir.

Ülkemizden Suudi Arabistan'a gidenlerin çoğunlukla Arapça bildiği gerçeği dikkate alınır, Suudi Arabistan'a göç eden kadınları, Batı Avrupa'ya göç eden kadınlar karşısında belki de ilk ve son kez avantajlı konuma taşıyacak dil bütünlüğünden bahsedebiliriz. Fakat belirtmek gerekir ki, ülkemizden Suudi Arabistan'a göç eden kadınlar için dil bütünlüğünün avantajlığı tümü için geçerli değildir. Çünkü Suudi Arabistan'da Arap kökenli olup Arapça dilini konuşabilen kadınların varlığına karşılık Arapça dilini bilmeyenlerin varlığı da söz konusudur. Bu durum dili bilen kadınları, hem dili bilmeyen hem de Batı Avrupa'ya göç eden göçmen kadınlar karşısında ayrıcalıklı kılmaktadır.

Bunun yanında Türkiye ile Suudi Arabistan'ın her ikisinin Müslüman ülkeler olmaları Suudi Arabistan'da bulunan göçmen kadınlar için önemli bir benzerliği daha gündeme getirmektedir. Ancak bu benzerliğin getirisi yine tüm kadın göçmen gruplarımız için farklı olmaktadır. Bunun sebebi ise, Suudi Arabistan'a göç eden ve Müslümanlığın alevi inancına mensup kadınların da göçmen grupları arasında yer almasıdır. Araştırma sonucunda görüşme esnasında edinilen bilgiler ışığında söz konusu kadınların alevi olduklarını gizledikleri bilinmekte ve Araplar tarafından ibadet etme baskısına maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Bu nedenle din bütünlüğünün, göçmen kadınlarımızın bir kısmı için avantaj olduğu söylenebilir.

Suudi Arabistan'da tersi bir koşul yaratan siyasi yapılanmaya bakıldığında, göçmen kadınlarımızın yaşam farklılıklarında önemli bir ayrımın daha belirlediği görülür. Bu konudaki ilk ayrım, Suudi Arabistan'ın siyasi yapılanmasına bağlı olarak, başta hukuksal düzenlemelerin ülkemizden ve Batı Avrupa'daki ülkelere

birçok yönden farklı özellikler taşımasıyla açıklanabilir. Bilindiği üzere Suudi Arabistan ceza yasası, sert İslam hükümlerine dayanır. Bu yasaya göre suçlar Hudud, Tazir ve Kisas olarak üç bölüme ayrılır. Hudud suçları (hırsızlık, alkollü içki içmek, İslamı karalamak, zina vb.) tanrı tarafından açıklanmış olup cezası Kuran’da belirtilmiştir. Örneğin, hırsızlık suçu işlediğine karar verilen insanlar, para cezası, hapis cezası ya da sağ elin kesilmesi cezasına çarptırılır. Evli insanların işledikleri zina suçu ise, suçların en ağıridir. Suçu işleyen evliyse, ister erkek ister kadın olsun ya taşlanarak, ya da kafası uçurularak öldürür. Evli olmaması durumunda ise kırbaçlanır. Tazir suçlarında, cezalar önceden belirlenmiş değildir, her kişi kendi durumu çerçevesinde yargılanır ve suçun önemine ve suçlunun gösterdiği pişmanlığa göre cezalandırılır. Kisas suçlarında ise bir insan başka bir insana ya da ailesine karşı suç işlemişse, mağdur olan ailenin misilleme yapma hakkı vardır. Eğer ailenin bir üyesi trafik kazasında ölmüşse, ölenin ailesi “kan parası” alma hakkına sahiptir. Şayet kazada ölen kadınsa, ödenecek para erkeğe biçilenin yarısı kadardır (Sasson, 1996: 237-239).

Suudi Arabistan yasalarıyla ülkemiz yasaları arasındaki söz konusu farklılıklar göz önünde bulundurulursa, ülkemiz yasalarında suç sayılmayan bazı hususların Suudi Arabistan yasalarında (ağır) suç sayılması ya da cezalandırılma biçimlerinin tümüyle farklı olması Batı Avrupa’da bulunan göçmen kadınlarımıza kıyasla, Suudi Arabistan’da bulunan göçmen kadınlarımızı bir dizi sorunun beklediğini göstermektedir.

Hukuksal yapılanmayla birlikte, dinin her noktada Suudi Arabistan yaşamını şekillendirmiş olması Suudi Arabistan’da bulunan göçmen kadınlara gerek kendi ülkemizden gerekse Batı ülkelerinden tümüyle farklı ve dezavantajlı bir yaşam alanı sunmaktadır. Yaşam alanından kasıt; kadınların giyimleri, araba kullanmaları, iş yaşamına ve toplumsal yaşama katılımlarını belirleyen tüm koşulları kapsamaktadır. Suudi Arabistan’da bulunan göçmen kadınların “abaya” olarak isimlendiren kara çarşafı giyme zorunluluğu, araba kullanma ve sokağa tek başına çıkma yasağı ile Suudi Arabistan’ın kadını tümüyle yok sayan uygulamaları, onların yaşamını ve uyumunu her zaman güçleştirmiştir. Böylelikle kadın haklarından önce insan

haklarının olduğu Batı Avrupa’da yaşayan göçmen kadınlarımız için kadın haklarının da varlığı, Suudi Arabistan’da bulunanlarla kıyaslanamayacak bir güven ortamı ve yaşam alanı sunmaktadır. Bu durum Suudi Arabistan’ın siyasal yapılanmasının şeriata dayanmasına karşılık, Batı ülkelerinin demokratik bir yapılanmaya sahip olmaları, Suudi Arabistan’da yaşayan kadınları, yaşam alanları keskin çizgilerle belirlenmiş ve değiştirilmesi olanaksız bir çember alanına sokar. Bu nedenle zaten “kadın” göçmen olarak dezavantajlı olarak başladığı bu eyleme, kadının dış dünyasıyla bağlantısının kesildiği Suudi Arabistan gibi bir ülkede yaşama zorunluluğu eklenirse, göçmen kadınların hem erkekler hem de diğer ülkelerdeki göçmen kadınlar karşısında mağdur durumuna düştüğü gerçeğine ulaşılır.

Bu noktada ülkemizden yurtdışına göç eden kadınları ele alan çalışmalarla Suudi Arabistan’a göç eden kadınları konu edinen kendi çalışmamızın sonuçlarını karşılaştırmak, kadınların yaşam kaliteleri arasındaki farkı, kadın söylemlerinde görmemiz açısından önem taşımaktadır. Bu konuda Akyol’un (2008: 230) “Parçalanmış Kimlikler: Fransa’daki Göçmen Kadınların Özel-Kamusal Stratejileri” adlı makalesinde Batı Avrupa ülkesi olan Fransa’ya göç etmiş, sonrasında Türkiye’ye kesin dönüş yapmış kadınlarla yaptığı görüşmede bir kadın Fransa’daki yaşamını Türkiye’ye kıyasla şu şekilde dile getiriyor:

“Fransa’nın sağlık şartları çok iyi. Benim beyim hasta olduğundan beri, bize bakıyorlar. Hastaneler temiz, güzel. İnsana önem veriyorlar burada.”

Bir diğer kadın ise: *“sosyal haklar demokrasi Fransa’da çok iyi. Orada nüfusu kalabalık ailelere yardım yerleri var. Onlara her hafta ihtiyaçlarını bırakırlar. Örneğin, çocuklara çanta, ayakkabı, elbise..vs. ayrıca Fransa’da eğitim parasız, üstelik diyelim ki bir çocuk okula gittiği için para yardımı alıyor, eğer okumasa da kafası neye çalışıyorsa onu öğretiyorlar...”*

Anket çalışmamıza katılan kadınlardan biri ise, Suudi Arabistan’ın sosyal yaşamını ve duyduğu özlemi şu şekilde aktarmaktadır:

“Sağlık bakımından, gerek eşlerimiz, gerek biz ve çocuklarımız, buradaki tozlu havadan oldukça etkileniyoruz. İnsanın ciğerlerini mahfeden çok kötü bir toz var burada ve biz bu havayı soluyor, yoğun olduğu zaman ise maskelerle dolaşyoruz. Psikolojik anlamda ise, sosyal ve kültürel etkinlikler sınırlı olduğu için, daha çok kitap, kendini yetiştirme çabaları oluyor tabi herkes değil”

Bir diğer kadın ise: *“Ruhsal açıdan çok sıkılıyor, sosyal açıdan hiçbir sosyal faaliyetimiz olmuyor, sağlık açısından ise evde oturmaktan spor yapamamaktan aktif ve fail olamamaktan dışarı çıkamamaktan sıkıntıdan hem kilo hem vücutta yağlanma sorunu yaşıyoruz.”*

Rittersberger-Tılıç'ın (1997: 570) Almanya'ya göç eden ve sonrasında dönüş yapan kadınlar üzerinde yaptığı çalışmasında, dönüş sonrasında kadınların özgürlüklerini yitirdiklerini vurgulamaktadır, dönüş yapan bir kadının şu sözleri bu noktada anlamlıdır:

“Bütün gün evde oturuyorum ve kocamla oğlumun gelmesini bekliyorum. Dışarı çıkılmıyor burada. Hem zaten nereye gidilecek ki benim Almanya'mda bir sürü güzel şey vardı. Her yere gidip geziliyordu...”

Yukarıdaki çalışmanın aksine araştırmamızda kadınların göç sonrası özgürlüklerini yitirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada katılımcı kadınlardan birinin şu sözleri durumu açıkça betimlemektedir:

“Özgürce tek başına dışarı çıkabilmek istiyorum, arkadaşlarımla dolaşmak istiyorum, eşim olmadan işlerimi tek başıma yapmak istiyorum ama burada bunların hiçbirini yapamıyorum. Kadınlar Suudi Arabistan'da tek başlarına dışarı çıkamıyor”.

Yukarıda her bir çalışmaya konu olan kadınlarda dikkat çeken şey hem Fransa hem de Almanya'ya göç etmiş sonra da geri dönüş yapmış kadınların aksine Suudi Arabistan'a göç eden kadınların ülkemize duyulan özlemi ifade etmiş

olmalarıdır. Bu durumda ülkemiz, Batı Avrupa’da bulunan kadınların gözünde “koşulları yetersiz” ülke özelliğini taşıırken, Suudi Arabistan’da bulunan kadınların gözünde “aranan koşulların sağlandığı” ülke özelliğini taşımaktadır. Böylelikle Almanya ve Fransa’ya göç eden kadınlarla ilgili elde edilen sonuçlara göre kadınların söz konusu ülkelerde buldukları dönemde yaşamlarından memnun oldukları açıkça görülebilir. Ancak bunun Batı Avrupa’da bulunan tüm kadınlar için geçerli olduğunu söylemek doğru değildir. Nitekim Yazgan’ın (2009: 51) Danimarka’da bulunan kadınları ele alan çalışmasında, kadınların en çok geleneksel yapı ve yaşanan ülkenin kültürünün arasında kalmakla problem yaşadıklarına işaret etmektedir. Göçmen kadınlarca bu problemlerin üstesinden gelmenin ancak eğitim yoluyla kişisel ve toplumsal haklarını savunmakla mümkün olduğunu savunmaktadır. Yine Yazgan’ın (2009: 51) çalışmasında yer alan ve Danimarka parlamentosunda bulunma ayrıcalığını yaşayan Yıldız Akdoğan, orada bulunan Türk göçmen kadınlarının Danimarkalılarla eşit muamele görmeleri için, Danimarka dilini iyi öğrenmelerini ve alacakları eğitimle meslek sahibi olmaları gerektiğini söylemektedir. Bununla birlikte Batı Avrupa’da bulunan Türk göçmen kadınlar arasında çalışmayan kadınların özel durumuna değinen Sanay’a (1997: 50) göre çalışmayan kadınların genellikle toplumdaki izole edildiğine ve yalnızlaştığına vurgu yapmaktadır. Adı geçen kadınların izole edilme nedenleri ise hem çalışmamalarına hem de dil bilmemelerine dayanmaktadır. Sanay, bu nedenle kadınların çevreleriyle ancak eşleri ya da çocukları vasıtasıyla sosyal ilişki kurabildiklerini ifade etmektedir.

Sanay’ın bu araştırmasında kadınların karşılaştıkları sorunlar, araştırma kapsamındaki Suudi Arabistan’da bulunan kadınlar için de ortaktır; ancak sorunların ortaya çıkma nedenleri tümüyle değişiktir. Batı Avrupa’da bulunan kadınlar için sosyal ilişki dil bilmemekten kaynaklanırken, Suudi Arabistan’da kadınların yalnızca eşleri vasıtasıyla sosyal ilişki kurabilmeleri tamamıyla “kadın” olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durumda sorunların aşılması Batı Avrupa’dakiler için olanaklı iken; Suudi Arabistan’dakiler için olanak dışıdır.

Bu konuda son olarak denilebilir ki, Türk göçmen kadınının yönüne göre ev sahibi ülke değişmekte ve buna bağlı olarak sorunlar da farklılaşmaktadır. Ancak

cinsiyet ortaklığında hem “göçmen” hem de “kadın göçmen” olan ve her iki topluma göç eden kadınlar erkek göçmenler karşısında dezavantajlı durumdadır. Bunun dışında “dil” hariç her koşulda Suudi Arabistan’a göç eden kadın, Batı Avrupa’da bulunan kadına göre her zaman dezavantajlı konumdadır. Çünkü Suudi Arabistan’a göç eden kadın cahiliye dönemini aratmayacak uygulamaların ve kadınlara yönelik kısıtlamaların var olduğu bir toplumda aynı zamanda çağlar arası yolculuğa da çıkmaktadır.

VI. BÖLÜM

6.1. SUUDİ ARABİSTAN

Suudi Arabistan'ın coğrafi, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına ilişkin genel bilgileri vermek, bizlere bu coğrafyada bulunan göçmenlerin yaşam biçimi ve koşulları hakkında karşılaşılabilecekleri avantaj ya da dezavantajları, toplumsal ilişkilerdeki konumları ve durumları kısaca toplumsal yapıda belirtecek her türden ilişkileri betimlemede önem taşımaktadır.

6.1.1. Genel Bilgiler

Tarihi: Hz. Muhammed'in doğumu ile Müslümanlar için büyük önem kazanan bu topraklar, 7. yüzyıldan itibaren ön plana çıkmıştır. Hz. Muhammed'in doğduğu Mekke ile mezarının bulunduğu Medine, bu ülkenin toprakları üzerindedir. Uzun yıllar (4 asır) Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği altında kalan yarımada, üzerinde çok sayıda kabile kendine bir nüfus bölgesi seçmiş ve burada birbirleri ile didişerek yaşam mücadelesi vermiştir(Gözenç, 1999: 204). 18. yüzyılın ortalarında Aneze kabilesine mensup Suud ailesinden bir emir Arap Yarımadası'nın siyasi birliği için faaliyetlerde bulunmuştur (Öngör'den akt.: Karaaslan, 1998: 53). Müslümanlığın fanatik bir kolunu temsil eden Vehhabiler 19. yüzyılın başlarında Osmanlı devletine karşı ayaklanmışlar (Ecer'den akt.: Yılmaz, 2009: 28). Abdülvahab'ın başlattığı bu hareket Vahabilik görüşü adı altında cereyan ederek bazı ilerlemeler elde etti ise de, Mısır Valisi M. Ali Paşa vasıtasıyla bastırılmıştır. 1820, 1891 yıllarında benzeri başka hareketler olmuşsa da başarı elde edilememiştir(Öngör'den akt.: Karaaslan, 1998: 53). Ancak Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla bu kontrol de zayıflamış ve Necd Emiri Abdülaziz İbni Suud, 20. Yüzyılın başlarından itibaren komşu ülkelerle mücadeleye başlayarak topraklarını genişletmiştir (Armaoğlu'dan akt.: Yılmaz, 2009: 29). Nihayet Abdülaziz III. Bin Suud 1901'de Riyad'ı zapt etmiş 1913'te Hasa bölgesini almış ve İngiliz'lerle işbirliği yaparak bölgeye hâkim olmuş, 1924'te de Mekke'deki şerif ailesini yenip Hicaz'a hâkim olmuş böylece bugünkü Suudi Arabistan Krallığı'nın temelleri atılmış

ve 1932'de bugünkü sınırlarına yakın şekilde Suudi Arabistan Krallığı kurulmuştur (Öngör'den akt.: Karaaslan, 1998: 53). 1902'de başa geçen II. Abdülaziz 1953'e kadar süren adım adım Arabistan Yarımadası'na egemen oldu (Kabacalı, 2003: 82).

Coğrafi durum: S. Arabistan Asya'nın güneybatısında Kızıldeniz ile İran arasında bir yarımadadır (Meydan Larousse, t.y: 49). Arap yarımadasının %90'ına yakın kısmını kaplar. Doğuda Basra Körfezi, Batı'da Kızıldeniz'e kıyıları vardır. Yüzölçümü 2 149 690 km'dir. Suudi Arabistan Hicaz, Asir, Naid ve Alhassa olmak üzere dört bölgeye ayrılmıştır (Güler, 1983:1).

İklim: Suudi Arabistan'ın genelinde, çöl özellikleri taşıyan iklim koşulları hüküm sürer. Ülke genelinde ılık geçen kış mevsiminde (Aralık-Şubat) ortalama sıcaklık 14-23 derece arasında değişir. Yaz mevsiminde (Haziran-Ağustos) ülkenin hemen her yanında 38 dereceyi geçen sıcaklık birçok yerde 54 dereceye ulaşır. Genelde düşük olan nemlilik oranı bazı kıyı kesimlerinde yükselerek boğucu bir düzeye varır (AnnaBritannica,1994: 424).

Suudi Arabistan'ın iklim özelliklerine bakıldığı zaman, yer altı zenginliğiyle diğer ülkelere ekonomik olarak en başından fark attığı doğal zenginlik şansını, yer üstü zenginliğinde gösteremeyeceği anlaşılmaktadır. Zira tarımsal üretimde bırakın ekonomik katkı sağlamayı kendine yetebilecek ürünleri yetiştirmede bile yetersiz kaldığı bilinmektedir.

Nüfus: Suudi Arabistan'ın 2008 yılı itibariyle, nüfusu 28.146.656 kişi kadardır. Yıllık nüfus artış hızı %2 'dir. Nüfus artışının hızının yüksek olması, normal doğum artışı ile birlikte, diğer ülkelerden gelen göçler de etkili olmaktadır (Özey, 2009: 112).

Başkenti ve önemli şehirleri: Suudi Arabistan Krallığının Hükümet merkezi Riyad olup, Cidde, Medine, Taif, Beride, Damman, Dahran, Abha ve Tebuk önemli şehirleridir (Çalışma Bakanlığı, 1982: 118).

Din: Resmi din Müslümanlıktır.

Dil: Resmi dil Arapçadır. İngilizce çok yaygın konuşulmaktadır. Ticaretle uğraşanlar ve işadamlarının çoğu İngilizce konuşmaktadır (Güler, 1983:2).

Para birimi: S. Arabistan'ın para birimi Riyal'dir. Suudi Arabistan Riyali Convertible bir para olup, Türkiye'deki bankalarda alınıp satılmaktadır (Çalışma Bakanlığı, 1982: 118).

Hafta sonu tatili: Perşembe ve Cuma günleri tatil günleri olup, hafta başı Cumartesidir.

Resmi tatil günleri: 10'ar gün süren Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı tatilleri dışında resmi tatil yoktur. (İlk kez, 2005 yılında 23 Eylül Suudi Milli Günü resmi olarak kutlanmış ve bir günlük resmi tatil ilan edilmiştir) (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11).

6.1.2. Ekonomik Durum

Suudi Arabistan ekonomisi aşağıdaki dört temel mesele etrafında büyümektedir.

1. Petrole bağımlı olmak
2. Serbest piyasa ekonomisine sahip olmak
3. Vasıflı işgücüne sahip olmakla karşılaşılan problemler
4. Ekonominin bütün dallarında görülen hızlı değişmeler (Oğuz ve Orsan, 1975:8).

Yukarıda dört temel madde çerçevesinde büyüme amacı güden Suudi Arabistan, büyük ölçüde petrol üretimi ve ihracatına dayanan, gelişme yolunda, bir karma ekonomiye sahiptir. 1970'ten beri ekonomiye yön vermek amacıyla beş yıllık kalkınma planları uygulanmaktadır (AnnaBritannica, 1994: 424). Suudi Arabistan'ın Beş Yıllık Kalkınma Planlarındaki ana hedefi, ithal edilen temel tüketim maddelerini

üretir duruma geçerek, ekonomisini petrole bağımlı olmaktan kurtarmaktır (Çalışma Bakanlığı, 1982: 118). Çünkü Suudi Arabistan ekonomisinin büyümesi, diğer ekonomilerde normal olarak rastlanan tarımdaki, madencilikteki ve imalat sanayisindeki gelişmelerin bir sonucu olacak yerde, petrol sektörünün gelişmesine bağlı kalmıştır. Yine S. Arabistan'ın serbest bir ekonomiye sahip olması çok eski zamanlara kadar inen tarihi geleneklerinin gereğidir. Özel girişimciliği, kamu girişimciliğine nazaran daha faydalı olabilecekleri alanlarda sürekli olarak teşvik etmek suretiyle büyük veya küçük şirketlerin, aile işletmelerinin ve fertlerin, kısaca halkın, girişimciliğinden en iyi şekilde faydalanmak esas tutulmuştur. Diğer yandan ekonomik büyüme ile vasıflı insan gücüne olan talep de hızla artmaktadır. Arz, talebi karşılayamamakta ve vasıflı insan gücü açığı artmaktadır. Bilhassa yüksek seviyede öğretimi ve eğitimi gerektiren alanlarda yabancı personelin istihdamı kaçınılmaz olmaktadır. Vasıflı insan gücü temini ekonominin karşılaştığı en önemli darboğazdır (Oğuz ve Orsan, 1975: 8-9).

Görüldüğü üzere Suudi Arabistan zenginliğinin sadece petrolden kaynaklandığını bilmekte ve bundan kurtulmaya çalışmaktadır. Ülkenin en önemli gelir kaynağı petrol bir yana bırakılırsa; bugün dünyanın fakir ülkeleri arasında yer alması kaçınılmaz olurdu, denilebilir. Çünkü Karaaslan'ın (1998: 54) da ifade ettiği gibi Suudi Arabistan'da petrol dışında her türlü üretim oldukça düşüktür ve ülke ihtiyaçlarını karşılayacak durumda değildir. Petrolden sağladığı büyük gelir sayesinde hayat standardı yükselmiştir. FAO'nun araştırmalarına göre ülke topraklarının ancak %2'si tarıma elverişlidir. Tarımı olumsuz yönde etkileyen en önemli faktör, kuraklıktır (Gözenç, 1999: 209). Bu durumda suya olan ihtiyaç karşısında, yapılan tesislerde deniz suyu arıtılıp kullanılır. Devamlı su kuyuları açılmakta ve sulama tesisleri yapılmaktadır (Özey, 2001: 229).

En zengin petrol ülkelerinin başında yer alan dünyadaki bilinen petrol rezervlerinin dörtte birini barındıran S. Arabistan'ın, bir başka önemli yer altı zenginliği doğal gaz yataklarıdır (AnnaBritannica, 1994: 424). 1994'te bulunmuş doğal gaz rezervleri 5.387 milyon/m³'tür. Dünya rezervlerinin 3.6'sına tekabül etmektedir (Toprak, 1996: 31).

Suudi Arabistan'ın petrol ve doğalgaz gibi yer altı zenginliğinin ekonomiye etkilerinin yanı sıra her ülkede bacasız sanayi olarak tanımlanan turizm, ekonomiye etkisini unutmamak gerekir. Zira İslam dininin kutsal sayılan Kâbe'nin S. Arabistan'ın Mekke şehrinde yer alması, her sene milyonlarca insanın dini ritüellerini yerine getirmek amacıyla yaptıkları hac ziyaretlerinin ülkenin bitmek bilmeyecek bir gelir kaynağının varlığını da göstermektedir.

Kısacası son yıllarda Suudi Arabistan hızla kalkınmış ve ekonomik sektörler yanında sosyal sektörlerde geliştirilmiştir. Geçen on yılda karşılaşılan gelişmesi engelleyici faktörler ortadan kaldırılmıştır. Böylece planlı bir on yıllık dönemde ekonomik ve sosyal amaçlara erişilmiştir. Petrol gelirlerinin etkisi ve bir ölçüde de kalkınma sürecine gerekli fonun devlet tarafından sağlanması sayesinde Gayrisafi Yurtiçi hâsıla eskisinin üç katına çıkarılmıştır (Güler, 1983:8).

6.1.3. Siyasi Rejim

Suudi Arabistan mutlak bir monarşi ile idare edilmektedir. Anayasası, Kuran'ı Kerim ve Sünnettir (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11). Halen yürürlükte bulunan anayasa, 1926'da sadece Hicaz bölgesi için kabul edilmişti. 1932'de ülke Suudi Arabistan krallığı adını alıncabu anayasa bütün Krallık için geçerli olmuştur.

Anayasa bir Bakanlar Kurulunun, Mekke bölgesi için bir istişare yasama organın, Mekke, Cidde ve Medine'de Belediye Meclisleri ve ülkenin diğer yerlerinde de kabile meclislerinin varlığını öngörmektedir (Oğuz ve Orsan, 1975: 6).

Suudi Arabistan Kralı aynı zamanda ülkenin başbakanıdır ve ülkeyi yöneten Bakanlar Konseyinin başıdır. Ülkede siyasi parti yoktur. Sadece belediye seçimleri yapılır ve kraliyet ailesinden atanan memurlar yerel yönetimler yaparlar (Özey, 1996: 69). Bakanlar ve istişare yasama organı üyeleri kral tarafından atanırlar. Kral aynı zamanda Suudi Arabistan halkının dini önderidir (Oğuz ve Orsan, 1975: 6).

Hükümet işlerini yönetmede ve bürokrasiyi denetlemede krala, kendisinin atadığı bakanlar kurulu yardımcı olur. 1992’de şeriat hükümleri ile kamu yönetimini düzenleyen bir temel yasa çıkarılmış ve krallık ailesinin yönetimdeki gücünü dengelemek için Meclisü-ş-Şura adını taşıyan bir danışma konseyi oluşturulmuştur. Hukuk sisteminin temelini şeriat oluşturur. Bununla birlikte modern çağın gerekleri, kraliyet fermanlarına dayalı bir idare hukukunun da doğmasını sağlamıştır. Yargı işlerinin denetiminde önde gelen din adamlarından oluşan Yüksek Adalet Konseyi önemli rol oynar. Şeriat mahkemelerinin kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. Ancak son temyiz mercii kraldır (AnnaBritannica, 1994: 426).

Şeriatın yanında hükümetin temel kanunu, devletlerarası ilişkileri ve idari konularını kapsayan, 1992 yılında yazılı bir metin şeklinde politik reformlar çerçevesinde çıkarılan üç tane kararnameden biridir. Temel kanunu beş bölümde ayırabiliriz: Şöyle ki; Devlet sistemi (Monarşi), Suud Ailesinin özellikleri, ekonomik prensipler, haklar ve görevler, devletin mali konumlardaki otoritesidir. Suud ailesinin özellikleri temel kanunda alınan şekli ile devlet sistemi bölümü ve üslubu açısından önemlidir. İlk defa, Krallık unvanı alınması için Kral Abdülaziz’in neslinden gelen erkeklerin ortaklaşa kararı gereklidir. Ekonomik prensipler bölümde ise; vergiler ve tarifeler sadece ihtiyaç olduğu zaman ve adalet üzerine alınır. Haklar ve sorumluluklar bölümünde ise devleti insan haklarının koruyucusu olarak tanımlar. Bağımsız yargı ortaya koyulur fakat kararlar şeriata karşı olamaz (Toprak, 1996: 16).

6.1.4. Sosyal Yaşam

Suudi Arabistan’da katı din anlayışı sosyal yaşama damgasını vurmaktadır. Özellikle kadınlara yönelik çok kısıtlayıcı uygulamalar mevcudiyetini sürdürmektedir. Kadınların araç sürmeleri yasaktır. Erkek bir yakınları yanlarında olmaksızın, şehirlerarasında tek başlarına seyahat etmeleri mümkün değildir. İstisnasız tüm kadınlar, “abaya” denilen siyah renkli, pardösü benzeri bir giysiyi giymek zorundadırlar. Yabancı ve gayrimüslim kadınların da başlarını örtmesi beklenmekle birlikte, bu konudaki ısrar son dönemde bir hayli azalmıştır. Bununla birlikte, din polisi olarak tanımlanabilecek “mutavva” ların zaman zaman

ısrarlı ve tedirgin edici uyarılarına muhatap olmak halen geçerli olan bir olasılıktır (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11).

Cinsler arası ayırım hayatın her alanında yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Örneğin, lokanta ve kafelerde, erkeklerin ve ailelerin/hanımların kullanacağı salonlar birbirinden mutlaka ayrıdır. Ayrıca, lokantaların ve kafelerin aile bölümlerinde, paravanlar aracılığıyla, aileler birbirlerini görmeyecek şekilde oturabilmektedirler. Akraba ya da eş olmayan kadın ve erkeklerin sokakta veya başka bir mekânda bir arada bulunmaları yasaktır. Bankaların, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı girişleri vardır. Üniversitelerin, kadınlar için ayrı bölüm ve kolejleri bulunmaktadır. Hastaneler hariç, bütün iş yerleri (lokantalar dahil) ezan vakitlerinde ortalama 30-35 dakika süreyle kapanmaktadır. “Mutavva”, ağırlıklı olarak kadınların giysilerinin uygunluğunu ve işyerlerinin namaz vakitlerinde kapatılıp kapatılmadığını denetlemekte ve yer yer müdahalelerde bulunmaktadır. Ayrıca Suudi Arabistan’da toplu taşıma imkanı bulunmamaktadır. Taksiler bol ve ücretleri bir nebze ucuzdur. Özel araç sahibi olmak günlük işlerin yürütülmesi açısından çok önemlidir (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11).

Kamuya açık yerlerde dans ve müzik yasaktır. Bununla birlikte, müzik marketler yaygındır. Klasik müzik ve batı müziği kayıtlarından hemen her türlüsüne ulaşmak mümkündür. Sinema ve tiyatro bulunmamaktadır. Sansürlü olmakla birlikte, DVD ve VCD’ ye kayıtlı batı filmleri hemen her yerde satılmaktadır. Kitapçılarının sayısı ve kitap çeşitliliği az olmakla birlikte, ihtiyacı mümkün olduğunca karşılamaktadır (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11). Suudi Arabistan’da içkili gazinolar olmadığı gibi, içki içmek, bulundurmamak yasaktır. Televizyon başlıca eğlence aracıdır (Çalışma Bakanlığı, 1982:120). Alkol tüketimi ve pornografi ağır şekilde cezalandırılmaktadır (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11).

Suudi Arabistan’da günlük yaşantı akşam başlamaktadır. Namaz vakitlerinde işyerlerinin kapatılması mecburiyeti ve aşırı sıcaklar nedeniyle gündüz genellikle dışarı çıkılmamaktadır. Alış-veriş merkezleri 22.00-23.00’e kadar açıktır. Ramazan ayında, alış-veriş merkezleri daha da hareketlenmekte ve çok geç saatlere kadar açık

kalmaktadırlar. Resmi daireler 07.30 - 14.00 arası, bankalar 08.00-16.00 arası çalışmaktadır. Mağazaların çoğunluğu 12.00 - 16.00 arası kapalıdır. Cuma günleri, mağaza ve dükkânlar 16.00'dan sonra açılmaktadır. İnsanlar genellikle yatsı namazından sonra (kışın 19.00'dan sonra) dışarıya çıkmaktadırlar. Şehirde yapılabilecek çok sınırlı sayıda etkinliklerin başında alış veriş yapmak ve lokantalara gitmek yer almaktadır. Dünya standartlarında ve hatta ötesinde, modern alış-veriş merkezleri mevcuttur. Her tür üründe çeşit boldur. Bununla birlikte, şehirde alış veriş yerleri arasında yayan olarak dolaşılmamaktadır (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11).

Her alanda olduğu gibi Suudi Arabistan'ın eğitim yapısı da İslam Şeriatına uygun ilim ve öğretime dayanmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere Suudi Arabistan'ın kalkınma yolunda karşılaştığı en kritik darboğaz yetişmiş işgücü yetersizliğidir. Bu darboğazı ortadan kaldırmak için Hükümet eğitim işlerine çok büyük önem vermiş ve konuyla ilgili olarak bütçeye koyduğu tahsisatı giderek artırmıştır (Oğuz ve Orsan, 1975: 86). Bu amaçla 1953'te kurulan Eğitim Suudi Arabistan Bakanlığı, Suudi Arabistan eğitim tarihinde önemli bir adımdır. Devlet bütün kademelerdeki öğrencilere parasız eğitim olanağı sağlamaktadır. Öğrenciler altı yıllık ilkokullarda sonra üçer yıllık orta ve lise düzeyindeki okullara devam etmektedir (AnnaBritannica,1994: 426).

Suudi Arabistan'da 1975 yılında Yüksek Eğitim Bakanlığının kurulması ile yüksek eğitimde önemli ölçüde gelişmeler kaydolmuştur. Ülke içindeki akademik ve üniversitelerden sorumlu olan bu bölüm öğrencilere yurtdışında tahsil imkânını sağlama işini de üstlenmiştir. (Toprak, 1996: 10). Böylelikle çok sayıda öğrenciye burslu olarak yurtdışında okuma olanağı da tanınmaktadır (AnnaBritannica,1994: 426). Ülkedeki ilk üniversite ise Mekke'de 1949 yılında kurulan ilk Şeriat Fakültesi'dir. Daha sonra kurulan diğer üniversitelerle bu sayı 7'ye çıkmıştır (Toprak, 1996: 10). Yükseköğretim kurumları arasında üniversitelerin yanı sıra iki yıllık eğitim veren ticaret, meslek ve teknik yüksekokullar da sayılabilir (AnnaBritannica,1994: 426). Ayrıca Suudi Arabistan'da Riyad, Cidde, Medine, Taif,

Dammam, Tebuk ve Abha'da olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 7 Türk Okulu da bulunmaktadır (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11).

Suudi Arabistan'ın geçte olsa eğitime yönelik politikalara yer vermesi, sadece doğal ekonomik zenginliğin varlığıyla ayakta kalınabileceği düşüncesinin yetersizliğinin bilincine vardığını göstermektedir. Çünkü bir ülkenin ulusal kalkınması, uygarlaşması toplumun bütün kurumlarında olabilecek paralel bir gelişmeyle mümkündür. Ne sadece eğitim, sağlık ne de sadece ekonomi tek başına yeterli değildir. Bir toplumda sözü geçen kurumlardan herhangi birindeki noksanlık kalkınma ekseninde bir darboğaz yaratmada yeterlidir. Örneğin S. Arabistan da var olan petrol ya da doğalgaz zenginliğini işleyebilme donanımına sahip eğitim ve öğretim bakımından tahsilli, yerli nüfusa yeterince sahip olmaması, kendisinde sürekli bir işgücü açığı yaratmıştır. Bu durum Suudi Arabistan'ı, nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak için dışa bağımlı kalmakta mecbur kılmıştır.

Suudi Arabistan hükümeti eğitim yanı sıra sağlık alanında büyük yatırımlar yapmıştır. Sebebi ise, ülke içerisinde yaşayan her vatandaşın sağlık hizmetlerine ulaşma hakkının verilmesidir. Bu amaçla her şehirde uzmanlaşmış ve genel hastanelerin kurulması şehir dışı yerlerde ise sağlık ocaklarının kurulması yönünde büyük atılımlar yapılmıştır. Ülkede 1970 yılında sağlık bakanlığı yönetiminde kırk yedi hastane ve bu hastanelerde 4.494 kişi varken 1994'te bu sayı iki yüz altmış yedi hastanede çalışan personel ise 100 bine çıkmıştır. Bunun yanında 1668 sağlık merkezi bulunmaktadır. Ülkede 18.373 doktor 37.781 hemşire bulunmaktadır. Halkın %98'i sağlık hizmetinden yararlanabilmektedir (Toprak, 1996: 13). Ancak Türkiye'deki Riyad Konsoloslğunun verdiği bilgiye göre S.Arabistan'da, bugün itibariyle, ne Suud vatandaşları ve ne de yabancılar için, iş kazası ve meslek hastalığı tanımına girmeyen normal hastalık hallerinde tıbbi yardım yapılmasını ya da hastalık ödeneği verilmesini öngören bir genel sağlık sigortası bulunmamaktadır. Ancak 11.08.1999 tarihinde "Sağlık Sigortası İşbirliği Kanunu" Kral'ın onayından çıkarak, gereği için Sağlık Bakanlığı'na gönderilmiştir. Ülkede çalışan tüm yabancılar ile bunların aile fertlerini kapsaması öngörülen söz konusu kanun henüz yürürlüğe girmemiştir (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11).

Katı Vehhabilik öğretilerin siyasal ve toplumsal yaşama getirdiği yasakların ve kısıtlamaların etkisi kültürel alanda da görülür. Özel sektörün elinde olan basın, genelde tutucu ve eleştiriden uzak bir yayın politikası izler. En etkili günlük gazetelerden el-Medinetü'l-Münevvere'nin kraliyet ailesiyle sıkı bağı vardır. Radyo ve televizyon yayınlarını devlet yönetir (AnnaBritannica,1994: 426).

Genel olarak Suudi Arabistan'daki sosyal, kültürel ve siyasal yapılanma bütünüyle dini öğretilerin gerekleri ve etkileri altında şekillenmiştir, denilebilir. Bu toplumsal yapılanma kendi ülkemizdeki toplumsal yapılanma ile kıyaslandığında belirtecek farklılıkların büyük çapta oluşu ve bunun olumsuz yönleri dikkate alınırsa Suudi Arabistan'da yaşayan Türk göçmenlerin oradaki yaşama uyum sağlamada karşılaşılabilecekleri sıkıntılar hakkında ön bilgi vermektedir. Özellikle kadınlara yönelik kısıtlamalar, göçmen kadınlarımız için zor ve sancılı bir süreçle yüzleştiklerini ya da yüzleşeceklerini göstermektedir. Çünkü Suudi Arabistan'da kadın yaşam alanından tümüyle soyutlanmıştır. Bu nedenle Suudi Arabistan'da kadın sürekli dışlanır ve ortalıkta görülmesi engellenir. Tek başına dışarı çıkması yasaktır mesela...Çıktığında ise yanında bir erkek akrabası olmadan mahkemeye giden bir kadın gibi, 300 kırbaç ile 18 ay hapis cezasına çarptırılabilir (<http://www.milliyet.com.tr>, 04.03.2011).

Kadınlarımızın bu konuda hiçbir hak talep etmeleri mümkün değildir. Onlar da her şeye her şekilde uygun davranmak zorundadırlar. Araba kullanma yasağı, abaye giyme zorunluluğu, sokağa yalnız çıkmama onlar içinde geçerlidir. Kısacası Suudi Arabistan'da onlar da görünmez olmak ve dış dünyadan kopuk modern hapisanelerinde sessizce yaşamak zorundadırlar.

VII. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın saha çalışmasını oluşturan bu bölümde bulgular; demografik bilgiler, kadınların Suudi Arabista'a göç etmesine yönelik genel bilgiler, kadınların Suudi Arabistan'daki durumlarına yönelik genel bilgiler, kadınların Suudi Arabistan'daki yaşama ve yaşamsal koşullara yönelik düşünceleri, kadınların Suudi Arabistan'daki yaşama uyum sağlayabilme durumlarının belirlenmesine yönelik genel bilgiler, kadınların Türkiye ile bağlantıları ile ilgili genel bilgiler şeklinde altı alt başlık altında düz tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır. Yedinci alt başlıkta ise hipotezlerin ki kare analizi ile test edildiği çapraz tablolara yer verilmiştir.

7.1. DEMOGRAFİK BİLGİLER

Tablo 6. Yaş Durumu

	N	%
25 ve altı	13	11.3
25 – 34	73	63.5
35 – 44	23	20.0
45 ve üstü	6	5.2
Toplam	115	100.0

Tablo 6'da görülebileceği üzere örnekleminize katılan 115 kadının çoğunluğu 25–34 yaş aralığında yer almaktadır. Buna karşılık 45 yaş ve üstü yaş aralığı en düşük oranı oluşturmaktadır. Tablodan da anlaşılabilceği kadarıyla araştırma kapsamındaki göçmen kadınlar, Suudi Arabistan'da genç bir kitleyi oluşturmaktadır.

Tablo 7. Eğitim Seviyesi

	N	%
İlkokul ya da ortaokul	85	73.9
Lise	26	22.6
Üniversite	4	3.5
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 7’de incelendiğinde çoğunluğunun (%73,9) ilkokul ya da ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Ve yalnızca 4 kadın üniversite mezunudur. Örneklemimizi oluşturan kadınların genel olarak eğitim durumlarının çok düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ülkemiz genelinde olduğu gibi Hatay’da da kızların okuma oranının düşüklüğü ile aileler tarafından erkeklere tanınan eğitim fırsatlarından yararlanamadıklarını göstermektedir. Özellikle Hatay’da çoğu ailenin zihninde, kızların okutulmasının kendilerini geliştirmek ve sahip olacakları mesleklerle ekonomik özgürlüğünü elde ederek hayatlarını güvence altına alma gerçeğinin yerini, ilerde evlendikleri erkeğin kızlarının parasını yiyeceği gerçeğiyle yer değiştirmiş olması, kız evlatlarını okutmak yerine evlendirme taraftarı olmaları yönünde tetiklemiştir.

Tablo 8. Medeni Durum

	N	%
Evli	113	98.3
Dul-Boşanmış	2	1.7
Toplam	115	100.0

Kadınların medeni durumları ile ilgili dağılımları gösteren Tablo 8’de kadınların % 95,7 gibi çok yüksek oranın evli olduğu göze çarpmaktadır. % 1,7’sinin dul ya da boşanmış olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 9. Evlilik Süresi

	N	%
5 Yıldan Daha Az	15	13.0
5 – 9	29	25.2
10 – 14	39	33.9
15 – 24	26	22.6
25 ve üstü	6	5.2
Toplam	115	100.0

İnceleme kapsamına giren kadınların evlilik sürelerine bakıldığında, %33,9 ile 10-14, %25,2 ile 5-9 ve bunu takiben %22,6 ile 15-24 yılları oluştururken; %5,2 ile 25 ve üzeri yılları en düşük grubu oluşturmaktadır.

Tablo 10. Mesleki Durumları

	N	%
Ev Hanımı	86	74.8
Öğretmenlik	6	5.2
Çocuk Bakıcılığı	1	0.9
Kuaför	8	7.0
Terzi	2	1.7
Cevap Yok	12	10.4
Toplam	115	100.0

Kadınların %74,8'lik oran ile tamamına yakınının ev hanımı olduğunu göstermektedir. Az sayıdaki kadının tabloda görülebileceği üzere farklı meslek gruplarına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum bizlere araştırma kapsamındaki Suudi Arabistan'a göç eden kadınların herhangi bir mesleği icra etmek amacıyla göç etmediğini bildirmektedir. Zira kadınların yüksek bir çoğunluğunun evli olduğunu gösteren Tablo 8'deki verilere ek olarak kadınların ev hanımı olmaları, onların göçü ekonomik bir gelir kaynağı elde etmek amacından ziyade, eşlerine bağlı olarak gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

Tablo 11. Eşlerin Mesleki Durumları

	N	%
Oto Meslekleri	57	49.6
Kaynakçı	6	5.2
Lokantacılık-Aşçı	6	5.2
Marangoz	11	9.6
Terzi	1	0.9
Erkek Kuaförü	10	8.7
Boyacı	1	0.9
Tornacı-Demir	2	1.7
Kalifiye işçi	8	7.0
Şoför	1	0.9
Emekli	1	0.9
Medikal	1	0.9
Serbest Meslek	4	3.5
İnşaat İşleri	1	0.9
Cevap Yok	5	4.3
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların eşlerinin mesleklerine göre dağılımlarını gösteren Tablo 11 incelendiğinde, göçmen kadınların eşlerinin %49,6'sının oto mesleklerine yönelik işleri icra ettiği görülmektedir. Bunu izleyen en yüksek oranlar ise marangoz ve erkek kuaförleri mesleklerine sahip işçiler oluşturmaktadır. Genel olarak denilebilir ki örneklem kapsamındaki kadın göçmenlerinin eşleri, vasıflı ve kalifiye işçilerden oluşmakta ayrıca eğitim seviyesi yüksek olmayı gerektirmeyen işleri icra ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 12. Çocuk Sayısı

	N	%
Çocuğum Yok	5	4.3
1 – 2	61	53.0
3 – 4	42	36.5
5 – 6	7	6.1
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların Tablo 12’de % 53 ve %36,5 ile en yüksek oranlarda, sırasıyla 1-2 ve 3-4 arasında çocuk sayısına sahip oldukları görülmektedir. En düşük oranı ise % 6,1 ile 5-6 arasındaki çocuklara sahip kadınlar oluşturmaktadır. Sahip olunan çocuk sayısı ile bir hane halkının göçe karar vermesi arasındaki ilişki göz önünde bulundurulursa, katılımcı kadınların çoğunluğunun bir ya da iki çocuk sahibi olmalarının göçe karar verme noktasında etkili olduğu söylenebilir. Çünkü insanların göç etmeye karar verme mercisinde caydırıcı rol oynayan öğelerden biri de sahip olunan çocuk sayısıdır. Öyle ki, sahip olunan çocuk sayısının artması ile göç etmeye meyilli olma arasında ters bir bağıntı bulunmaktadır. Bu bağıntının işleyişi ise, artan çocuk sayısına paralel olarak göçe karar vermenin güçleşmesine karşılık, azalan çocuk sayısı paralelindeyse bu harekete eşlik etmenin daha kolay olduğudur.

7.2. KADINLARIN SUUDI ARABISTA'A GÖÇ ETMESINE YÖNELİK GENEL BİLGİLER

Tablo 13. Suudi Arabistan'a İlk Gidiş Yılı

	N	%
1981 – 1985	5	4.3
1986 – 1990	4	3.5
1991 – 1995	10	8.7
1996 – 2000	21	18.3
2001 – 2005	32	27.8
2006 – 2010	41	35.7
Cevap Yok	2	1.7
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamına giren kadınların Suudi Arabistan'a gidiş yıllarının en yüksek olduğu 2006 ile 2010 yılları arası %35,7 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır. Örneklem içindeki kadınların ilk gidiş yıllarını gösteren 1981 ve 1990 yılları arası en düşük oranı oluşturmaktadır. Tablo 2'ye göre Suudi Arabistan'da ilk kadın göçünün 1976'da başladığı hatırlanacak olursa örneklemimizi oluşturan kadınların Suudi Arabistan'daki ilk göçmen kuşağı oluşturmadığı anlaşılabilir.

Tablo 14. Suudi Arabistan'da Kalış Süresi

	N	%
5 yıldan az	76	66,1
5 – 10	24	20,9
11 ve 11'den fazla	15	13,0
Toplam	115	100,0

Anketimize katılan kadınların Suudi Arabistan'da kalış sürelerini gösteren Tablo 14, kadınların çoğunun (% 66,1) beş yıldan az bir süre, Suudi Arabistan'da

kaldığı sonucuna varılmıştır. 11 ve 11’den fazla gibi en uzun kalış süresini gösteren seçeneğe verilen yanıt ise en az göçmen kadın sayısını kapsamaktadır.

Tablo 15. Suudi Arabistan’a Göç Etme İsteği

	N	%
Kendi İsteği	67	58.3
Eşinin İsteği	36	31.3
Ailenin İsteği	11	9.6
Diğer	1	0.9
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamına giren kadınların %58,3 gibi yüksek bir oranının Suudi Arabistan’a göçü, kendi istekleri çerçevesinde gerçekleştirdiği görülmüştür. Bunu takip eden %31,3 diğer en yüksek oran olup, kadınların eşlerinin isteklerine bağlı olarak göç ettiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 16. Suudi Arabistan’a Göç Etmeden Önce Fikir Alınma Durumları

	N	%
Evet	108	93.9
Hayır	7	6.1
Toplam	115	100.0

Örnekleme içindeki göçmen kadınların Suudi Arabistan’a göç etmeden önce söz konusu ülkeye göç etme durumuyla ilgili kendi fikirlerinin alınıp alınmadığını gösteren Tablo 16, göçmen kadınların %93,9’unun göç etmeden önce bireysel düşüncelerine danışıldığını göstermektedir. Nitekim kadınların yüksek bir popülasyonun kendi istekleriyle göç etmiş olduğunu gösteren Tablo 15’te bu verileri destekler niteliktedir.

Tablo 17. Yurt Dışına Göç Etme Şekli

	N	%
Yasal Yollarla	104	90.4
Yasal Yollarla Gidip Kaçak Olarak Kalmak	11	9.6
Toplam	115	100.0

Elde edilen verilere göre araştırma kapsamındaki kadınların Suudi Arabistan'a göç etme şekli yasal yollarla olup yalnızca %9,6'sını gösteren küçük bir oranı yasal yollarla gidip kaçak olarak yerleşmiştir.

Suudi Arabistan'da göçmenlerin, kaçak olarak yerleşme şekli genellikle ziyaret vizesi ile gidip orada süresi geçince ikamet etmeye devam etme biçiminde olmaktadır. Suudi Arabistan'da bu şekilde kalmak riskli bir durum olmakla birlikte, ülke içerisinde il değiştirme dışında yakalanma ihtimali de çok düşük olmaktadır. Çünkü Suudi Arabistan'da bir kadının sokağa tek başına çıkma durumu söz konusu olmamakta, ailesi yani eşi ile birlikte dışarı çıktığında da “mutavva” olarak adlandırılan Suudi Arabistan polisinin herhangi bir kadına ikame kontrolü yapması söz konusu olmamaktadır.

Tablo 18. Göç Etme Sebepleri

	N	%
Ekonomik Sıkıntılar	20	17.4
Toplumsal Baskı	1	0.9
Eşin S. Arabistan'da Olması	87	75.7
Siyasi Sorunlar	7	6.1
Toplam	115	100.0

Örnekleme kapsamındaki kadınların % 75,7'sinin Suudi Arabistan'a göç etme sebebini gösteren durum, eşlerinin Suudi Arabistan'da bulunma nedenine işaret etmektedir. Zira kadınların yüksek çoğunluğunun ev hanımı olduğunu gösteren

Tablo 10, onların ekonomik ya da başka bir kaygı taşımayan nedenlerden ötürü göç etmediğini göstermekte, yukarıdaki tabloda ulaşılan verilerle de paralellik taşımaktadır. Ancak kadınların eşlerinin ekonomik nedenlerle göç ettiği dikkate alınırsa kadınların eşleriyle bağlantılı olarak gerçekleştirdikleri göçün, dolaylı olarak ekonomik nedenler temelinde bir aile göçüne dönüşmesine zemin hazırladığı söylenebilir.

Tablo 19. Suudi Arabistan'a Göç Ederken Size Gösterilen Yardım

	N	%
Kendi Çabalarımla	69	60.0
Başkalarının Yardımıyla	45	39.1
Cevap Yok	1	0.9
Toplam	115	100.0

Suudi Arabistan'a göç eden ve araştırmamıza konu olan kadınların söz konusu ülkeye kendi çabalarıyla gittiklerini gösteren oran %60'dır. Bunu %39,1 ile takip eden oran ise kadınların göç ederken başkalarından yardım aldıklarını göstermektedir. 69 kişi göç sırasında maddi anlamda başka kişilerden yardım almamışken, 45 kişiye ise başkaları tarafından yardım edilmiş.

7.3. KADINLARIN SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ DURUMLARINA YÖNELİK GENEL BİLGİLER

Tablo 20. Suudi Arabistan'a Göç Ettikten Sonra Sizin Başkalarına Gösterdiğiniz Yardım

	N	%
Evet	26	22.6
Hayır	89	77.4
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların Suudi Arabistan'a göç ettikten sonra başkalarının göç etmelerine yardımcı olma durumları incelendiğinde %77,4'nün herhangi birine yardımcı olmadığı, buna karşılık %22,6'sının başkalarına yardımda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların Türkiye'den başkalarının göç etmesine yardımcı olmaları zaten çok zor bir şey olduğu hatırlanacak olursa örneklem kapsamındaki kadınlardan yalnızca 26'sının yardımda bulunma şeklinin genellikle kendi tanıdıklarını yanlarına aldırarak amacıyla eşlerini vize temini için ikna etme biçimde olduğu söylenebilir.

Tablo 21. Yardımda Bulunma Şekliniz

	N	%
Vize Göndererek	17	14.8
İş Bularak	5	4.3
Manevi Bir Destek Sağlayarak	3	2.6
Maddi Bir Destek Sağlayarak	3	2.6
Cevap yok	87	75.7
Toplam	115	100.0

Yirmi birinci soruya verilen yanıtla bağlantılı olarak yöneltilen yirmi ikinci soru ile elde edilen istatistiksel verilere göre kadınların yardımda bulunma şekli, çoğunlukla göç edecek kişiye vize sağlama yoluyla olmuştur. Kadınların %75,7'sinin soruya cevap vermemesi ise bir önceki soruya herhangi bir kişiye yardımda bulunmadığı yanıtını vermiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kadınların maddi, manevi, vize temini ya da iş bulma biçiminde başka bireylerin Suudi Arabistan'a göç etmesine ön ayak olmaları, göçün nedenlerinden çok sürekliliğine atıfta bulunan ağ teorisinin işlerliğini göstermektedir.

Tablo 22. Suudi Arabistan’da Yaşanılan Şehir

	N	%
Abha	1	0.9
Acras	1	0.9
Alkasim	1	0.9
Breda	1	0.9
Cidde	37	32.2
Dammam	15	13.0
Duba	1	0.9
Abha	1	0.9
Medine	6	5.2
Mekke	1	0.9
Riyad	36	31.3
Taif	9	7.8
Tebük	5	4.3
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların Suudi Arabistan’da ikamet ettiği şehirlerin yoğunluk derecesi sırasıyla, %32,2 ile Cidde, %31,3 ile Riyad, % 13 ile Dammam’dır.

Göçmen kadınların Suudi Arabistan’ın üç büyük şehrinde toplandıkları dikkat çekmektedir. Bu durum bizlere göçmen kadınların eşlerinin işgücü olanaklarının fazla olduğu bölgelere göç ettiklerini göstermektedir. Ayrıca Hatay ilinden göç eden göçmenlerin belli illerde toplandıklarını gösteren Tablo 22, göçmen ağ teorisinin işlerliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Durum ülkemizden Batı Avrupa ülkelerine yapılan göçlerde de benzerlik taşımaktadır. Örneğin Yalçın (2004: 50) İngiltere’de Türklerin büyük bir çoğunluğunun Londra’da yaşadıklarını ve daha da ayrıntıya inildiğinde bu kentte üç mahallede yoğun olarak toplandığını ifade etmiştir.

Tablo 23. Suudi Arabistan’da Oturulan Evin Mülkiyet Durumu

	N	%
Kira	111	96.5
Mülkiyeti bize ait	4	3.5
Toplam	115	100.0

Örnekleme içindeki kadınların tamamına yakını gösteren %96,5’lik oran, Suudi Arabistan’da kadınların oturdukları evin mülkiyetlerinin onlara ait olmadığını göstermektedir.

Suudi Arabistan’ın yasaları incelendiğinde edindiğimiz bilgiler Suud vatandaşı olmayan hiç kimsenin olanakları uygun olsa bile Suudi Arabistan’da ev, toprak ya da benzeri hiç bir mülkü satın alamayacağını göstermektedir. Bu nedenle araştırma kapsamındaki kadınların neredeyse tümünün kirada oturuyor olmaları beklenen bir neticedir. Evin mülkiyetine sahip olan (%3,5) kadınların bu mülkiyetin nedeni Suud vatandaşı ya da Suudi Arabistan vatandaşlığını edinen kişilerle evli olmalarıyla açıklanabilir. Nitekim tablo 29’daki veriler incelendiğinde katılımcı kadınlardan 6’sının Suudi Arabistan vatandaşı olduğu görülmektedir. Bu anlamda kadınların evlerinin mülkiyetine sahip olmaları mümkün olabilmektedir.

Tablo 24. Aylık Kira Gideri

	N	%
200- 349 TL	17	14.8
350- 449 TL	38	33.0
450- 549 TL	21	18.3
550- 649 TL	16	13.9
650 ve 650’den daha fazla	18	15.7
Cevap yok	5	4.3
Toplam	115	100.0

Tablo 24’te görülebileceği üzere araştırma kapsamındaki kadınların Suudi Arabistan’daki aylık kira giderleri çoğunlukta 350-449 TL arasında değişmektedir.

Tablo 22’de kadınların ikamet ettikleri şehirlerin Suudi Arabistan en büyük ve en gelişmiş kentleri olarak düşünülürse ve kendi ülkemiz açısından bu durum kıyaslanırsa kira ücretlerinin pahalı olmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 25. Aylık Gelir Durumu

	N	%
1500 ve altı	17	14.8
1501 ve 3000	54	47.0
3000'den fazla	37	32.2
Cevap yok	7	6.1
Toplam	115	100.0

Örneklem içindeki kadınların %47’si aylık gelirlerinin 1500 ile 3000 TL arasında olduğunu belirtmiştir. Bunu izleyen %32,2’lik oran ise aylık gelirlerinin 3000 TL’den fazla olduğunu göstermektedir. Kadınların eşlerinin icra ettikleri meslekler dikkate alınırca ortalama elde edilen gelirin, makul bir tutar olduğu söylenebilir. Fakat elde edilen gelire göre yurt dışında bir yandan aile geçindirip yaşamını ikamet edebilme bir yandan yatırım yapabilme fikri, başında düşündürücü olabilmektedir. Fakat Suudi Arabistan’da yaşam koşullarının çok ucuz olduğunun bilinmesi bu düşünceyi olanaklı kılabilir.

Tablo 26. Suudi Arabistan'a İlk Göç Edildiğinde Yerleşim Sıkıntısı Yaşanıp Yaşanmama Durumu

	N	%
Evet	30	26.1
Hayır	84	73.0
Cevap Yok	1	0.9
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %73'nün Suudi Arabistan'da yerleşim sıkıntısı yaşamadığı; buna karşılık %26,1'i yerleşim sıkıntısı yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Göçmen kadınların tamamına yakının yerleşim sıkıntısı yaşamamasının nedeni göçe eşlerinden sonra katılmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü anket uygulanması esnasında edindiğimiz bilgilere göre, göçmen erkek eşini yanına almadan önce oturacakları evi önceden tutmakta ve dayayıp döşemektedir. Yani kadınların göç sonrası genellikle kurulu bir düzene gelip yerleştiği söylenebilir.

Tablo 27. Yerleşim Yerini Seçerken En Çok Dikkat Edilen Şeyler

	N	%
Kira bedelinin ucuz olmasına	13	11.3
Eşimin ya da benim çalıştığım kuruma yakın olmasına	27	23.5
Türk vatandaşlarının yoğun olduğu bölgede olmasına	7	6.1
Merkezi bir yerde olmasına	9	7.8
Hepsi	57	49.6
Cevap yok	2	1.7
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %49,6'sı Suudi Arabistan'da yerleşim yerlerini seçerken en çok kira bedelinin ucuz olmasına, eşin çalışılan kurumuna yakın olmasına, Türk vatandaşların yoğun olduğu bölgelerde olmasına ve evin merkezi bir yerde olmasına dikkat ettikleri ortaya çıkmıştır. Bunu izleyen ikinci

yüksek oran %23,5 olup yerleşim yerlerinin, eşlerin çalıştıkları kuruma yakın olmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Suudi Arabistan'ın toplumsal yaşamı gereği kadınların; bunlar gerek göçmen kadınlar gerekse yerli kadınlar olsun, tek başlarına dışarı çıkabilmelerinin mümkün olmamakta olduğu ya da çıksalar bile onlar için çok riskli olduğu bilinmektedir. Bu nedenle kadınların olası bir ihtiyaç karşısında eşlerinin onlara her vakit ulaşabilme gerekliliği düşüncesiyle yerleşecekleri evlerin eşlerinin çalıştığı iş yerlerine yakın olması önemli bir tercih nedenidir.

Tablo 28. Suudi Arabistan'da İkamet Edilen Yerin Etnik Köken Bakımından Durumu

	N	%
Arap vatandaşların yoğun olduğu bölgede	30	26.1
Türk vatandaşların yoğun olduğu bölgede	18	15.7
Hem Arap hem de Türk vatandaşların yoğun olduğu bölgede	37	32.2
Farklı etnik kökenlerin bulunduğu bölgede	30	26.1
Toplam	115	100.0

Suudi Arabistan'a göç eden ve örneklemimizi oluşturan kadınların S. Arabistan'da ikamet ettikleri yerler düşünüldüğünde çoğunluğun yani %32,2'sinin bulunduğu bölgede hem Türk hem de Arap vatandaşlarının yoğunlukta olduğu açığa çıkmıştır. Türk vatandaşlarının yoğun olduğu bölgede yaşayan göçmen kadınların oranı ise %15,7 olup en düşük payı temsil etmektedir. Göçmen kadınların aynı bölgelerde ikamet ettiklerini gösteren veriler kendi aralarında küçük Türk toplulukları oluşturduklarını göstermekle birlikte birbirlerinin yanında ikamet etme düşüncesine yatkın olduklarını da göstermektedir.

Tablo 29. Suudi Arabistan Vatandaşlığına Sahip Olup Olmama Durumu

	N	%
Evet. sahibim	6	5.2
Hayır. sahip değilim	105	91.3
Cevap yok	4	3.5
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %91,3 ile tamamına yakınının Suudi Arabistan vatandaşlığına sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Zira Suudi Arabistan'ın göçmenlerine ve orada doğan göçmen çocuklarına bile vatandaşlık vermediği bilinmekle birlikte bunun çok zor elde edilebilir koşullara bağlı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle örneklem içindeki 115 kadından yalnızca 6'sının vatandaşlık hakkına sahip olması bu nedenlerden kaynaklanmaktadır (Tablo 29).

7.4. KADINLARIN SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ YAŞAMA VE YAŞAMSAL KOŞULLARA YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

Tablo 30. Suudi Arabistan'da Bulunmanın Çekici Gelen Yönleri

	N	%
Yaşam koşullarının rahatlığı	47	40.9
Ucuz hayat şartları	13	11.3
Kültürel değerleri	3	2.6
Ekonomisinin iyi olması	18	15.7
Çekici hiç bir yanı yok	32	27.8
Cevap yok	2	1.7
Toplam	115	100.0

Katılımcıların Suudi Arabistan'da bulunmalarının çekici gelen yönleri ile ilgili suale verdikleri yanıt, Tablo 30'da görüldüğü üzere %40,9 ile Suudi Arabistan'ın yaşam koşullarının rahatlığına işaret etmektedir. Bunu izleyen

%27,8'lik oran kadınların Suudi Arabistan'da bulunmalarının hiçbir çekici yanı olmadığına vurgu yapmaktadır.

Anket uygulaması esnasında elde edinilen bilgiler çerçevesinde kadınlar, eşlerinin orada bulunmaları dışında hiçbir çekici yanı olmadığını, onlar için orada bulunmanın tamamıyla bir zorunluluk olduğunu ifade etmişlerdir.

Yaşam koşullarının rahatlığına işaret eden çoğunluktaki kadınlar ise Suudi Arabistan'da gündelik hayatları düşünüldüğünde, kadınların ikinci planda yer alması ve tek başına herhangi bir işi yerine getiremez olarak her konuda yetersiz ve yeteneksiz bir sığfata sahip cinsiyet olarak algılanmaları, Türk göçmen kadınların da hiçbir sorumluluğa sahip olmamasına sebebiyet vermiş; her türlü işin ancak erkek tarafından ya da onun aracılığıyla yerine getirilmesi uygun görülmesine bağlı olarak, kadınların sadece ev içi hizmetlerden sorumlu olmaları rahat bir yaşam sürmelerini sağlamıştır, denilebilir.

Tablo 31. Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar

	N	%
Kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamama	27	23.5
Kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe	50	43.5
Kültürel çatışmalar	2	1.7
Siyasi ve etnik anlaşmazlıklar	34	29.6
Toplumsal yaşamda dışlanma/öteki olma	2	1.7
Toplam	115	100.0

Kadınların Suudi Arabistan'da yaşadıkları sorunların dağılımları incelendiğinde kadınların çoğunluğunun (%43,5), kendi ihtiyaçlarını tek başına gideremediği noktada birleştiği görülmektedir.

Suudi Arabistan'da kadınların hangi ihtiyaçtan kaynaklanırsa kaynaklansın hiçbir şekilde tek başına dışarı çıkamayacağı bilinen bir gerçektir. Buna ek olarak Suudi Arabistan'da toplu taşıma araçlarının olmaması, ticari taksilerin varlığına rağmen ihtiyaç halinde kullanılmalarının güvensizliği ile kadınların araba kullanma

yasağının olması kadını bütünüyle erkeğe bağımlı kılmıştır. Böylesi bir toplumsal yapılanma içinde yaşayan kadınların bir birey olarak kendi ihtiyaçlarını gidermenin her yönüyle engellenmesi söz konusu ülkede karşılaşılabilecekleri en büyük soruna yani “kendi ihtiyaçlarını tek başıma giderememe”ye işaret etmektedir. Nitekim (Tablo 27) elde ettiğimiz verilere göre daha önce de ifade ettiğimiz gibi kadınların yerleşim yerlerini seçerken eşlerinin çalıştıkları kuruma yakınlık derecesini ön planda tutuyor olmaları bütünüyle bu nedenlerden kaynaklandığını da bir kez daha göstermektedir.

Ayrıca kadınların karşılaştıkları diğer önemli sorunlar; siyasi ve etnik anlaşmazlıklar (%29,6) ile kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamama (%23,5)'dir. Kadınların cinsiyetinden kaynaklı yaşadıkları sorunlar yukarıda değindiğimiz sorunlarla paralellik taşımaktadır. Yaşanılan siyasi ve etnik anlaşmazlıklar ise Suudi Arabistan ile ülkemiz arasındaki yönetim şeklinin farklılığından gelmektedir. Demokratik ve Laik bir yönetim şekline sahip bir ülkeden, Şeriat bir yönetim şekliyle yönetilen bir diğer ülkeye göç etmek sadece kadınların değil tüm göçmen grupların tesadüf edebileceği sorunlara zemin oluşturmaktadır.

Tablo 32’de Suudi Arabistan’ın şeriat sistemin baskı yaratıp yaratmadığı ve Tablo 33’de baskıların neler olduğu belirtilmiştir.

Tablo 32. Suudi Arabistan’ın Şeriat Sistemin Baskı Yaratıp Yaratmama Durumu

	N	%
Evet	68	59.1
Hayır	44	38.3
Cevap yok	3	2.6
Toplam	115	100.0

Tablo 33. Siyasi Sistemin Baskı Yaratma Şekilleri

	N	%
Giyim baskısı. kadın haklarının olmaması ve bu nedenle kadın kimliğini yaşayamama	61	53.0
Siyasi baskı	4	3.5
Araba kullanamama	1	0.9
İş hayatına katılmama	1	0.9
Sosyal hayatın olmaması	1	0.9
Cevap yok	47	40.9
Toplam	115	100.0

Tablo 32’de kadınların % 59,1’i Suudi Arabistan’ın şeriat yapısının baskı yarattığını; %38,3’ü baskı yaratmadığını düşünmektedir. Kadınların yarısından fazlasının şeriat sistemini baskı aracı olarak görmesi, Tablo 31’de kadınların karşılaştıkları sorunlar arasında, önemli bir oranının siyasi anlaşmazlıklar olması da bu durumu destekler bir nitelik taşımaktadır.

Soru otuz ikiye bağlı olarak yöneltile soru otuz üçte elde edilen bilgilere göre, siyasi sistemin baskı yaratma şekillerini gösteren Tablo 33, örneklem kapsamındaki kadınların %53’nün Suudi Arabistan’ın şeriat yönetimine dayalı siyasi sisteminin kadınlar üzerinde en çok giyime müdahale olduğu, kadın haklarının olmaması ve kadın kimliğini yaşayamaması üzerine baskılar yarattığı sonucuna varılmıştır. Giyim açısından yaşadıkları baskıyı, Suudi Arabistan’da kadınların yerli ya da göçmen tümünün dışarı çıkarken üzerlerine giymek zorunda oldukları “abaya” olarak isimlendirilen kara çarşafı giyme mecburiyetiyle açıklamaktadırlar, söz konusu abayenin kendilerini kimliksizleştirdiklerini vurgulamaktadırlar. Daha ziyade zaten iklim olarak çok yüksek sıcaklık değerlerine sahip ülkede ayrıyeten kara bir çarşafa bürünmek fiziksel bir görünüm rahatsızlığının yanı sıra ruhen daralmaya sebebiyet verdiğini de ifade etmişlerdir.

Anketimize katılan kadınlarından biri: “En yakın yere giderken bile, tek başıma gidemiyorum, evimin balkonuna, terasına çıkarken bile abaya dedikleri siyah çarşafı giymek zorundayım, en önemli ihtiyacımı karşılarken bile, namaz saatine

denk gelirse, namaz bitene kadar dışarıda beklemek zorundayım” sözleriyle siyasi sitemin üzerinde yarattığı baskıyı açıkça ortaya koymaktadır.

Genel olarak şeriat yönetiminin yarattığı baskı, kadınları ikinci planda görmekten ziyade varlıklarını reddetmelerinden gelmektedir. Zira Suudi Arabistan prenseslerinden biri olan Sultana'nın “Suudi Arabistan’da kadınlarımızın tarihçesi, kara bir peçenin gizemi ardına gömülmüş. Ne doğumlarımız, ne de ölümlerimiz resmi nüfus kayıtlarına yansır. Erkek çocuklarının doğumları ayrıca ailelerin veya kabilelerinde kayıtlarına geçerken, kızlar için bu işleme bile gerek görülmez (Sason,1996: 14)”sözlerinde kendi ülkesinde kadınların varlığıyla yoklukları arasında hiçbir fark bulunmadığı gerçeğini ortaya koymakta, ülkesinde birer birey olarak varlıkları kabul görmeyen kadınların haklarından söz etmenin zaten mümkün olmadığı realitesini de açığa çıkarmaktadır. Kendi vatandaşını kadın olduğu için bu denli değersiz gören bir ülkenin azınlık durumdaki göçmen kadınlar için hakların olması ve korunması ya da güvence altına alınmasını beklemek ne yazık ki yersiz bir düşüncedir.

Tablo 34. Çocukların S. Arabistan’da Okula Gitme Durumları

	N	%
Evet	32	27,8
Hayır	79	68,7
Cevap yok	4	3,5
Toplam	115	100,0

Araştırma kapsamındaki kadınların %68,7’si kendi çocuklarının Suudi Arabistan’da eğitim ve öğretimlerini gerçekleştirirken herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

Nitekim göçmenlerin çoğunluğunun Riyad, Cidde ve Dammam gibi büyük şehirlerde ikamet ediyor olmaları ve konsolosluktan elde edilen bilgilere göre bu şehirlerde de Türk okullarının olması en azından okullara ulaşılma konusunda sorun yaşamayacaklarını ortaya koymaktadır. Türk okulunun olmadığı yerleşim yerlerinde bulunan kadınlar ise, anket uygulaması esnasında elde ettiğimiz bilgilere göre göçmen kadınlar çocuklarının okul çağına gelecekleri zamana kadar Arabistan’da bulunacaklarını sonrasında ülkeye geri dönüş yapabileceklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 35. Çocukların Eğitimlerini Anadillerinde Gerçekleştirebilme Durumları

	N	%
Evet	100	87.0
Hayır	11	9.6
Cevap yok	4	3.5
Toplam	115	100.0

Göçmen kadınların %87’si yani tamamına yakını Suudi Arabistan’da çocuklarının eğitimlerini anadillerinde gerçekleştirebilmektedir. Nitekim Suudi Arabistan’da Riyad, Cidde, Medine, Taif, Dammam, Tebük ve Abha’da olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı 7 Türk Okulu da bulunmaktadır (<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11).

Tablo 22’de göçmen kadınların büyük bir çoğunluğunun ikamet ettikleri şehirlerin Dammam, Cidde, Riyad, Taif, Medine ve Tebük olduğu hatırlanacak olursa böylesi bir sorunla karşılaşmayacağını ortaya koymaktadır.

Tablo 36. Çocuklara Gelenek-Görenek, Örf-Adet ve Kültürel Değerlerin Aktarılmasında Sıkıntı Çekme Durumu

	N	%
Evet. sıkıntı çekiyorum	40	34.8
Hayır. sıkıntı çekmiyorum	68	59.1
Cevap yok	7	6.1
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların (%59,1) yarısından fazlası çocuklarına gelenek-görenek, örf-adetlerini ve kültürel değerlerini aktarırken sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Göçmen kadınların Suudi Arabistan’da genellikle Türklerin yoğun olduğu bölgelerde yaşıyor olmaları ve onların zaten toplumsal yaşamdan yalıtılmış olarak yaşamaları ve kendi aralarında oluşturmuş oldukları topluluklarla kendi kültürel değerlerini ve geleneklerini sürdürebildiklerini, anket uygulaması sırasında elde ettiğimiz bilgiler çerçevesinde anlamaktayız. Bu sebeple aynı kültürel değerlere sahip hemşeri temelinde oluşturulmuş küçük topluluklar arasında çocuklara gelenek, görenek, örf ve adetleri aktarmak onlar açısından kolaylık sağlayabilmektedir diyebiliriz.

Tablo 37. Suudi Arabistan’a Yerleşme Düşünceleri

	N	%
Evet. yerleşmeyi düşünüyorum	12	10.4
Hayır. yerleşmeyi düşünmüyorum	103	89.6
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki göçmen kadınlar %89,6 gibi büyük bir oranla Suudi Arabistan'a yerleşme düşüncelerinin olmadığını ortaya koymaktadırlar. Kadınların çok düşük bir oranı ise (%10,4) Suudi Arabistan'a yerleşme fikrine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Kadınların neredeyse tamamına yakınının Suudi Arabistan'da yerleşme fikrine sahip olmamaları Suudi Arabistan'da her konuda cinsiyet ayrımının belirgin olarak hissedilmesiyle açıklanabilir. Saha çalışması esnasında edinilen bilgiler çerçevesinde kadınlar çoğunlukla bu yaşama geçici olduğu için katlandıklarını vurgulamışlardır. Bununla birlikte araştırmamız çerçevesinde ortaya çıkan sonuçlardan “kadınların ülkemizle bağlantılarının kopmamış olması, ülkemize tatile döndüklerinde kendilerine ait evlerinin olması ve Türkiye’de sağlık güvencelerinden biri olan Bağ-kura sahip olmaları” ülkelerine dönüş fikrinin varlığını desteklemektedir (Tablo 37).

Tablo 38. Suudi Arabistan’da Sağlık Güvence Durumları

	N	%
Evet	11	9.6
Hayır	103	89.6
Cevap yok	1	0.9
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların % 89,6’sının Suudi Arabistan’da herhangi bir sağlık güvencesine sahip olmadığı görülmektedir. Suudi Arabistan’da çok küçük bir oranın eşlerinin sağlık güvencesine sahip olduklarını belirtmekle birlikte bundan ne kadınların ne de çocukların hiçbir şekilde yararlanamadıklarını da vurgulamaktadırlar. Kadınların tamamına yakınının (%96,5) herhangi bir sağlık güvencesine bağlı olmadıkları saptanmıştır. Sağlık güvencesine sahip olan %9,6’lık oranı kapsayan kadınlar ise Suudi Arabistan’da hangi sağlık güvencesine ait olduğu konusunda bilgi vermemiştir.

**Tablo 39. Her Türlü Kadın Hastalıklarına Yönelik Sağlık Sorunlarını
Giderebilme Durumu**

	N	%
Evet. sıkıntı çekiyorum	13	11.3
Hayır. sıkıntı çekmiyorum	99	86.1
Cevap yok	3	2.6
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %86,1'i Suudi Arabistan'da kadınsal hastalıklara yönelik sağlık sorunlarını gidermede bir problem yaşamadıkları neticesine varılmıştır. Suudi Arabistan'da hastanelerin çok lüks olduğu ve genellikle her bakımından donanımlı olduğu anket uygulaması esnasında ulaşılan bilgilerdendir.

**Tablo 40. Kadın Hastalıklarına Yönelik Sağlık Sorunlarını Giderememe
Nedenleri**

	N	%
İletişim sıkıntısı	12	10.4
Yetersiz kaldıklarını düşünüyorum	3	2.6
Sağlık güvencem yok	1	0.9
Cevap yok	99	86.1
Toplam	115	100.0

Soru otuz dokuzuncu soruya bağlı olarak yöneltilen soru kırka verilen yanıtlar çerçevesinde kadın hastalıklarına yönelik sağlık sorunlarını giderememe nedenlerini gösteren Tablo 40, kadınların çoğunlukla iletişim sıkıntısı nedeniyle ihtiyaçlarını gideremediklerini görmekteyiz. Yetersiz kaldıklarını düşünenler ise bu kadınların %2,6'sını oluşturmaktadır.

Tablo 41. Suudi Arabistan’da Göçmen Kadınların Haklarını Savunabilecek Veya Herhangi Bir Sıkıntı Karşısında Yardım İsteyebilecekleri Özel Ya Da Devlet Bünyesinde Bulunan Kadın Dayanışma Vakfı, Kuruluş Veya Bu Amaçla Örgütlenmiş Bir Grubun Var Olma Durumu

	N	%
Evet	14	12.2
Hayır	97	84.3
Cevap yok	4	3.5
Toplam	115	100.0

Katılımcı kadınların %84,3’ü neredeyse tamamına yakını haklarını savunabilecek veya herhangi bir sıkıntı karşısında yardım isteyebilecekleri özel ya da devlet bünyesinde bulunan kadın dayanışma vakfı, kuruluş veya bu amaçla örgütlenmiş bir grubun olmadığını belirtmiştir.

Kadınların herhangi bir durum karşısında orada bulunan akrabaları ya da eşleri dışında yardım talep edebilecekleri bir yapılanmanın olamaması her türlü suistimale karşı sessiz ve savunmasız kalacakları riskini taşımaktadır. Yaşanılan ülkede kadınların birer hiç olarak algılanmasına ek olarak, bu durum diğer Türk göçmen kadınlarının bulunduğu Avrupa ülkeleriyle kıyaslanırsa Suudi Arabistan’da bulunan kadınlarımızın sorunlarının çözümünü zorlaştıran bir etki yaratmaktadır.

Tablo 42. Göçmenlerin Bu Kuruluştan Yararlanma Durumları

	N	%
Cevap yok	103	89.6
Var ama yaralanmıyorum	4	3.5
Maddi ve manevi açıdan yararlanıyorum	8	7.0
Toplam	115	100.0

Soru 41’e bağlı olarak yöneltilen soru 42’te elde edilen sonuçlar kadınların 8’i bu kuruluştan maddi ve manevi destek gördüklerini belirtmişlerdir.

7.5 KADINLARIN SUUDİ ARABİSTAN'DAKİ YAŞAMA UYUM SAĞLAYABİLME DURUMLARININ BELİRLENMESİNE YÖNELİK GENEL BİLGİLER

Tablo 43. Arapça Lisanını Konuşabilme Durumları

	N	%
Arapçayı sadece konuşabiliyorum	94	81.7
Arapçayı hem konuşabiliyorum hem de okuyup- yazabiliyorum	11	9.6
Ne konuşabiliyorum ne de okuyup-yazabiliyorum	10	8.7
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %81,7'si Arapça dilini konuşabiliyorken okuma-yazma bilmemektedir ve kadınların %8,7'si konuşamamakla birlikte okuma-yazmasını da bilmemektedir.

Suudi Arabistan'a göç eden kadınların tamamına yakınının S.Arabistan'ın resmi dili olan Arapçayı konuşabiliyor olmaları iletişim konusunda büyük bir avantaj sağlayabilir. Zira farklı bir topluma göç eden insanların uyum sağlama konusunda karşılaşabilecekleri sorunların başında dil gelmektedir. Böylelikle denilebilir ki, örneklem kapsamındaki göçmen kadınların Arapça dilini konuşabiliyor olmaları onlar için en başından büyük bir problemi ortadan kaldırmakta ve bu durum, adapte olma süreci için tümüyle olmasa da önemli bir kısmı için avantaj sağlamaktadır.

Tablo 44. Arap Vatandaşıyla İletişim Kurabilme Durumu

	N	%
Evet yaşıyorum	41	35.7
Hayır yaşamıyorum	73	63.5
Cevap yok	1	0.9
Toplam	115	100.0

Örneklem kapsamındaki kadınların %63,5'inin Arap vatandaşlarıyla iletişim sıkıntısı yaşamadığı ortaya çıkmıştır. Buna karşılık %35,7'si söz konusu sıkıntıyı yaşamaktadır. Tablo 43'teki verilere göre Arapça dilinin bilinmesine paralel olarak

inceleme kapsamındaki kadınların iletişim sıkıntısı yaşamaması beklenen bir sonuçtur.

Bilindiği üzere, aynı ülke içerisinde farklı topluluklar arasında ortak bir dile rağmen topluluklar arasındaki şive farklılığı iletişim problemi yaratabilmektedir. Bu nedenle göçmen kadınların bir kısmının iletişim sıkıntısı yaşamaması da muhtemeldir. Bu sıkıntı bir dile tümüyle yabancı olmakla ortaya çıkacak probleme göre kısa bir süreçle üstesinden gelinebilecek bir durumdur.

Tablo 45. Suudi Arabistan Yerli Halkının Türk Göçmenlere Karşı Tutumu

	N	%
Hoşgörülüler	36	31.3
Yardımsaver ve misafirperverler	24	20.9
Bizi küçümserler	8	7.0
Bizi sevmezler	5	4.3
Ne bizi severler ne de bize karışırılar	42	36.5
Toplam	115	100.0

Araştırma grubuna ait kadınların, “Suudi Arabistan yerli halkının size karşı tutumu nasıl?” sorusuna, % 36,5 gibi bir çoğunluğun “ne bizi severler ne de karışırılar” cevabını verdikleri gözlemlenirken, %31,3 ünün yerli halkı hoşgörülü buldukları saptanmıştır.

Genel olarak bu soruya verilen cevaplardan elde edilen verilere göre, Arabistan halkının ülkemiz kadınlarına olumlu bir tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir. Bu hoşgörülü tutumun nedeni Türkiye’nin de Müslüman bir ülke olmasıyla ilişkilendirilebilir. Zira Arabistan halkının Müslümanlığın katı Vehhabilik mezhebine mensup olmaları, onların dini, hayatlarının bütün alanlarında vazgeçilmez bir öğe olarak görmelerini gerektirmiş bundan ötürü insanlara karşı tutumlarında da belirleyici bir rol oynamıştır.

Tablo 46. S. Arabistan Esnafının, Polisinin ve Memurların Göçmenlere Karşı Tutumu

	N	%
Yerli halka uyguladıkları baskının daha fazlasını hissediyoruz	30	26.1
Bize karşı daha insiyatiftiler	9	7.8
Toplumsal yaşama uyum sağlamamızda yapıcı bir rol oynuyorlar	7	6.1
Bize karşı davranışlarında yerli halka gösterdikleri tutumun aynısını gösteriyorlar	57	49.6
Diğer	5	4.3
Cevap yok	7	6.1
Toplam	115	100.0

Örneklem grubundaki kadınların neredeyse yarısından fazlası (%49,6) Arabistan esnaf, polis ve memurlarından eşit bir muamele gördüklerini söylemelerine karşın, %26,1 inin yerli halktan daha fazla baskı gördüklerini belirtmişlerdir. Tablo 45'te ulaşılan bulgular yerli halkın tutumlarının göçmen kadınlarımıza olumlu yönde olması Tablo 46'daki verilere uygunluk göstermektedir.

Tablo 47. S. Arabistan Yetkilerinin, Yönetimde Bulunan İnsanların Göçmenlere Karşı Tutumu

	N	%
Göçmen kadınların haklarını savunacak herhangi bir kuruluş ya da kanun yok	46	40.0
Arabistanlı kadınlara tanınan hakların aynısına sahibiz	23	20.0
Azınlık haklarına sahibiz	9	7.8
Yasalar uygulanırken Arap halkı daha üstün tutulmakta ve ayrımcılık yapılmakta	35	30.4
Cevap yok	2	1.7
Toplam	115	100.0

Katılımcı kadınların %40'ı Suudi Arabistan yetkililerince haklarını savunabilecek herhangi bir kuruluş ya da kanunun olmadığına işaret etmiştir. Dahası

%30,4'ü yasalar uygulanırken ayrımcılığa maruz kaldığını ve Arap halkının üstün tutulduğunu vurgulamıştır. Nitekim daha önce tablo 41'de elde edilen veriler de göz önünde bulundurulursa bu sonuçlarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bu durum yani göçmen grupları açısından hiçbir yasal güvencenin olmaması sorunu, Türkiye ve Suudi Arabistan arasında göçle ilgili hiçbir anlaşma bulunmamasına dayandırılabilir.

Tablo 48'de Suudi Arabistan'ın dini yaptırımlarını hissetme durumları ve Tablo 49'da bu yaptırımların neler olduğu belirtilmiştir.

Tablo 48. Suudi Arabistan'ın Dini Yaptırımlarını Hissetme Durumları

	N	%
Evet	67	58.3
Hayır	45	39.1
Cevap yok	3	2.6
Toplam	115	100.0

Tablo 49. Uygulanan Yaptırım Türü

	N	%
Namaz kılma ve giyim baskısı	60	52.2
Özgürlük kısıtlanması	3	2.6
Cevap yok	52	45.2
Toplam	115	100.0

Araştırmanın örneklem grubunu temsil eden kadınların tamamına yakını (%58,3) Suudi Arabistan'ın dini yaptırımlarını üzerinde hissetmektedirler. Buna karşılık %39,1'i sözü geçen yaptırımı hissetmemektedir (Tablo 48).

Soru 48'e bağılı olarak yanıtlanacak olan soru 49'da ulaşılan bilgilere göre Arabistan hükümetince kadınlar üzerinde uygulanan yaptırım türü çoğunlukla (%52,2) ibadet ve giyim üzerine olmaktadır.

Genel olarak Suudi Arabistan'ın sosyal yaşamında kadınların hor görülen ve her konuda ikinci planda yer alan bir konuma sahip olduğu bilinmektedir. Bu sosyal yaşamda kadınlar, erkekleri günah işlemeye davetiye çıkaran potansiyel suçlu olarak algılanır. Bu nedendir ki kadınları yüzleri peçeyle örtülü kara bir çarşafıla örtmek erkeklerin gözünde bir çözüm yolu olarak görülmüştür. Bu durum sadece yerli kadınlar için değil göçmen kadınlar için de geçerli olup, onlar üzerinde ciddi bir baskı yaratmaktadır.

Bundan ziyade yine Suudi Arabistan'ın şeriat yapısı gereği halk üzerinde namaz kılma baskısı uygulanmakta ve okunan beş vakit ezanda herkesin iş yerini kapatıp ibadetini yerine getirme zorunluluğu bulunmaktadır.

Tablo 50. Suudi Arabistan'da Kadın Kimliğiyle Bireysel İhtiyaçların Yalnız Giderebilme Durumları

	N	%
Evet	33	28.7
Hayır	81	70.4
Cevap yok	1	0.9
Toplam	115	100.0

Suudi Arabistan'a göç eden ve araştırma kapsamına giren kadınların % 70,4'lük bir oranın Suudi Arabistan'da kendi bireysel ihtiyaçlarını yalnız başına gideremediği, %28,7'sinin ise ihtiyaçlarını giderebildiği saptanmıştır.

Tablo 51. İhtiyaçların Giderilememe Nedenleri

	N	%
Araba kullanmanın yasak olması. toplu ulaşım araçlarının olmaması. toplumsal baskının olması kısacası kadın özgürlüğünün olmamasıdır	52	45.2
Güvensiz ortam	12	10.4
Ulaşım sıkıntısı	7	6.1
Çevreyi iyi tanımama	1	0.9
Cevap yok	43	37.4
Toplam	115	100.0

50. soruya verilecek yanıtı bağli olarak, cevaplanacak olan soru elli bir ile varılan bilgilere göre Suudi Arabistan’da araba kullanmanın yasak olması, toplu taşıma araçlarının olmaması ve kadınlara uygulanan baskının çok fazla olması gibi sebepler, inceleme kapsamındaki kadınların %45,2’si için ihtiyaçlarını giderememe nedenlerini oluşturmaktadır.

Suudi Arabistan’da toplu taşıma araçlarından ne otobüs ne tren ne de dolmuş bulunur (Yüksel, 2011:100). Toplu taşıma araçlarının yoksunluğuna karşı kadınların araba kullanamıyor olması da onların kendi gereksinimlerini karşılayamaz bir hale sokmuştur.

Suudi Arabistan’da kadınların araba kullanma yasağı Yüksel’in (2011: 64) Arabistan’da edindiği bilgilere göre kadınların eskiden deveye binmeleriyle bağdaştırılmaktadır. Şöyle ki kadınlar eskiden deveye bindiklerinde, devenin hareketi esnasında kadınların göğüslerinin de hareket ediyor olması ve bunun erkekleri tahrik etmesiyle ilişkili kadınların deveye binmesine yasak getirilmiş bunun devamı niteliğinde araba kullanmaları da engellenmiştir. Erkeklerin zayıflıklarını örtmek amacıyla kadınların hayatına kısıtlama getiren bu uygulama Arabistan’da mantığın anlamını yitirdiği bir diğer noktaya işaret etmektedir.

Araştırma kapsamındaki bir kadın bu uygulama sonucunda doğan çaresizliğini şu şekilde ifade etmektedir: “Tek başıma markete bile gidemiyorum. Acil bir durum olsa bile eşimin gelmesini bekliyorum” bu sözler kadınların orada bir

erkek olmaksızın en basit ihtiyaçlarını bile tek başlarına karşılayamayacakları varlıklar haline getirildiğini bir kez daha göstermektedir.

Tablo 52. Suudi Arabistan’da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri

	N	%
Çoğunlukla zamanımı evde ve yalnız kalarak geçiyorum	40	34.8
Zamanımın çoğu evde. Türk komşularıyla bir araya gelerek geçiyorum	57	49.6
Zamanımın çoğu evde Arap komşularıyla bir araya gelerek geçiyorum	3	2.6
Zamanımın çoğu evde Hem Türk hem de Arap komşularıyla bir araya gelerek geçiyorum	4	3.5
Dışarı çıkar arkadaşlarımla dolaşırım	4	3.5
Alışverişe giderim	2	1.7
Başka	5	4.3
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %34,8’i Suudi Arabistan’da yaşamlarının çoğunu evde ve yalnız olarak, % 49,6’sı zamanlarını evde ve Türk komşularıyla bir arada geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Suudi Arabistan’da tüm kanun ve yasalar, gelenekler, örf ve adetler kadınların toplumsal yaşama katılımlarını engellemek amacıyla olup, tümüyle onların aleyhine göre şekillenmiştir. Böylelikle kadınlar her yönüyle erkeklere bağımlı kılınmış ve onların eşleri olmaksızın sosyal yaşama katılımları engellenmiştir. Suudi Arabistan’daki yerli kadınların yanında ülkemiz kadınlar da bu eşitsizlikten nasibini almıştır. Bu nedendir ki göçmen kadınlar Suudi Arabistan’da eşlerinin çalışıyor oldukları vakitte tüm zamanlarını evde yalnız kalarak ya da genellikle aynı apartmanda ikamet eden Türk komşularıyla birlikte bir araya gelerek geçirmektedirler. Anket uygulanması esnasında edinilen bilgilere göre eğer aynı apartmanda ikamet etmeyen kadınlar arasında bir araya gelme durumu söz konusu ise kadınlar eşler aracılığıyla gitmek istenilen yere bırakılmakta ve yine eşleri tarafından alınmayı beklemektedirler.

Daha ziyade görüşme esnasında edilen başka bir bilgiye göre kadınların Arap komşularının da olduğu bilinmesine rağmen Türk göçmenler onlarla birlikte zaman geçirmemeye özen göstermektedirler. Bunun nedeni onlarla bir araya geldikleri zamanda kendilerine uygulanan namaz kılma baskısından kaynaklanmaktadır.

Tablo 53. Türkiye ile Suudi Arabistan'ın Her İkisinin de Müslüman Ülkeler Olmalarının Kadın Göçmenlerin Uyum Sağlamada Yarattığı Avantaj ya da Bundan Dolayı Ayrıcalıklı Olma Durumu

	N	%
Evet. bu konuda hem avantajlı hem de ayrıcalıklıyız	22	19.1
Evet. uyum göstermede bir avantaj ama bizi ayrıcalıklı kılmıyor	59	51.3
Hayır. bizi ne avantajlı kılıyor ne de ayrıcalıklı	32	27.8
Cevap yok	2	1.7
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların çoğunluğu (%51,3) Müslüman olmayı uyum sağlamada bir avantaj olarak görmekte fakat bu durumun kendilerini ayrıcalıklı kılmadığı kanaatindedirler. Ayrıca kadınların % 27,8'si Müslüman olmalarının kendilerine ne ayrıcalık ne de avantaj sağladığı görüşüne karşılık %19,1'lik bir oran Müslüman olmanın onları hem avantajlı hem de ayrıcalıklı kıldığını savunmuştur.

Suudi Arabistan'da her şeyin dini kurallar çerçevesinde ele alınıyor olması realitesi temel alınırca Müslüman olmayan diğer göçmenlere karşı, Müslüman olan göçmenlerin onların nazarında avantajlı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bir ülkedeki dinsel düşüncenin o ülkedeki örf, adet ve geleneklerin şekillenmesinde belirleyici olduğu düşünülürse, aynı dine sahip olan ülkeler arasında gerçekleşen göçlerde, göçmen gruplarının, göç edilen topluma uyum sağlamada katkı sağladığı da söylenebilir.

Tablo 54. Suudi Arabistan’da Türkçe Kaynakların Yayınlanabilme ve Ulaşılabilme Durumları

	N	%
Evet. her türlü Türkçe yazılı kaynaklara ulaşabiliyoruz ve Türkçe kaynaklar yayınlanıyor	12	10.4
Evet. her türlü Türkçe yazılı kaynaklara ulaşabiliyoruz fakat S. Arabistan’da Türkçe kaynaklar yayınlanmıyor	32	27.8
Hayır. hem herhangi Türkçe kaynağa ulaşamıyoruz hem de S. Arabistan’da Türkçe kaynaklar yayınlanmıyor	68	59.1
Cevap yok	3	2.6
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınlara Suudi Arabistan’da Türkçe kaynakların yayınlama ve ulaşılabilme durumları sorulmuş elde edilen yanıtlarla çoğunluğa göre (%59,1) Türkçe kaynakların yayınlanmadığı ve bu kaynaklara ulaşamadıkları görülmüştür. Türkçe kaynakların Suudi Arabistan’da yayınlanmasına karşılık onlara ulaşabildiklerini belirtenlerin oranı ise %27,8’dir.

Uygulamalar esnasında edindiğimiz bilgilere göre göçmenlerin kaynaklara ulaşılabilme durumları Türkiye’den getirebildikleri ya da aileleri tarafından kendilerine gönderebildikleri kadarıyla olmaktadır. Ayrıca söz konusu kaynaklara ulaşılabilme durumları olsa da göçmen kadınların kitaplar haricinde üyesi oldukları bazı dergi ya da gazeteleri Türkiye’den getirtene kadar güncelliğini yitirdiklerini ve bu durumun kendilerini sürekli gündemin gerisinde bıraktığını belirtmişlerdir.

Tablo 55. Göçmen Kadınların Suudi Arabistan'a Göç Etmeden Önceki Durumlarıyla Suudi Arabistan'a Göç Ettikten Sonraki Durumları Arasında Sağlık, Sosyal ve Psikolojik Olarak Kendilerinde Gözlemledikleri Farklılıklar

	N	%
Sağlığım ve psikolojim bozuldu	7	6.1
Sosyallik bakımından olumsuz etkilendim	12	10.4
Sosyal. sağlık ve psikolojik olarak olumsuz etkilendim	19	16.5
Herhangi bir farklılık yok	21	18.3
Psikolojim bozuldu	10	8.7
Sağlığım bozuldu	7	6.1
Sosyal. sağlık ve psikolojik olarak olumlu değişimler oldu	9	7.8
Cevap yok	30	26.1
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların göç öncesi ve sonrası kendilerinde meydana gelen sosyal, sağlık ve psikolojik farklılığı ortaya koymayı amaçlayan ve açık uçlu olarak yöneltilen soruya kadınların %26,1'i yanıt vermemiştir. Birçok kadın tarafından bu sorunun es geçilmesinin nedeni açık uçlu olmasına bağlanabilir. Yanıt verenlerin arasında ise en yüksek oranı (%18,3) kendilerinde göç öncesi ve sonrasında herhangi bir farklılık olmayan kadın gruplar oluşturmaktadır. Bunu izleyen %16,5'lik bir oran ise kadınların, göç sonrasında sağlık, sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak Tablo 55, incelendiğinde kadınların sağlık, sosyal ve psikolojik olarak en az birinden olumsuz yönde etkilendiği gözlenmiştir. Kadınların sağlık yönünden etkilenmesi Suudi Arabistan ile ülkemiz arasındaki azımsanmayacak bir iklim değişikliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Yazları kavurucu sıcaklıkta olan Suudi Arabistan ikliminin, ülkemiz iklimine kıyasla çok kurak olması göçmen kadınlar açısından uyum sağlamada bir problem yaratması muhtemel olmaktadır. İklim değişikliğine ek olarak göçmen kadınların Suudi Arabistan'da çalışmadığının bilinmesi ve toplumsal yaşama katılımlarının çok sınırlı olması onların sürekli olarak eve kapalı hareketsiz kalmalarına sebebiyet vermekle kendilerinde hem sağlık hem

psikolojik hem de sosyal yaşam açısından olumsuz sonuçlar doğurmasına neden olmaktadır.

Anketimize katılan bir kadın oradaki kötü koşulları şu şekilde ifade etmektedir: “Ruhsal açıdan çok sıkılıyoruz, sosyal açıdan hiçbir sosyal faaliyetimiz olmuyor, sağlık açısından evde oturmaktan spor yapamamaktan aktif ve fail olamamaktan dışarı çıkamamaktan sıkıntıdan hem kilo alıyoruz hem de vücutta yağlanma sorunu yaşıyoruz.” Bir diğer kadın da Arabistan’da bulunmanın olumsuz sonuçlarını şu sözlerde açıklamaktadır: “Sağlık bakımından, gerek eşlerimiz, gerek biz ve çocuklarımız, buradaki tozlu havadan oldukça etkileniyoruz. İnsanın ciğerlerini mahfeden çok kötü bir toz var burada ve biz bu havayı soluyoruz, yoğun olduğu zaman ise maskelerle dolaşıyoruz. Psikolojik anlamda ise, sosyal ve kültürel etkinlikler sınırlı olduğu için, daha çok kitap, kendini yetiştirme çabaları oluyor bizde fakat yine bunlar yeterli olmuyor” birçok göçmen kadının duygularına tercüman olmuş bu ifadeler kadınlarımız açısından Suudi Arabistan’daki yaşamın zorluğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 56. Suudi Arabistan’da Kadınların Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı

	N	%
Haftada 1 -3	62	53.9
İki haftada bir	20	17.4
Ayda bir ve daha fazla	33	28.7
Toplam	115	100.0

Suudi Arabistan’da kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı Tablo 56’da görülebileceği üzere çoğunlukta (%53,9) haftada bir ve üç kez arasında değişmektedir. Bu soruna en az oranı (%17,4) oluşturanların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı ise iki haftada birdir.

Kadınların toplumsal yaşama katılımlarının sınırlı olmasına rağmen çoğunlukta haftada bir ya da üç defa sosyal etkinliklere katılmaları adaptasyon süreçleri açısından önem taşımaktadır.

Tablo 57. Kadınların Sosyal Etkinlikleri Gerçekleştirme Faaliyetleri

	N	%
Pikniğe. denize... vs. yerlere giderek	32	27.8
Alışveriş. park... vs. yerlere giderek	65	56.5
Sinema. tiyatro... vs. sanatsal faaliyetlere katılmak	2	1.7
Konser ve halk festivallerine katılmak	2	1.7
Hepsi	6	5.2
Diğer	5	4.3
Cevap yok	3	2.6
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %56,5’inin Suudi Arabistan’da sosyal etkinlikleri gerçekleştirme faaliyeti alışveriş yapmak ve parka gitmek şeklinde olurken %27,8’i pikniğe ve denize giderek bu faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

Suudi Arabistan’da kadınların toplumsal etkinliklere katılma şekilleri yukarıda ifade edildiği gibi genellikle piknik yapmak, denize gitmek, alışveriş yapmak ve parka gitmek şeklinde olması olanakların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü edinilen bilgilere göre Suudi Arabistan’da göçmenlerin zaman geçirebilecekleri tiyatro, sinema gibi sanatsal etkinlikler olmamakla birlikte kadınlarla erkeklerin bir arada katılabileceği konser ya da halk festivalleri, birlikte zaman geçirebilecekleri kulüpler, bar ya da restoranlar da bulunmamaktadır. Böylesi bir sosyal yapılanma ne yazık ki kadınları tekdüze bir yaşama mahkûm etmektedir (Tablo 57).

Tablo 58. Sosyal Etkinliklerin Kimlerle Birlikte Gerçekleştirildiği

	N	%
Çoğunlukla tek başıma	2	1.7
Ailemle birlikte	29	25.2
Türk arkadaşlarım ve komşularıyla	9	16.5
Hem Türk hem de Arap arkadaşlarımla	1	0.9
Hem ailem hem de arkadaşlarımla	63	54.8
Cevap yok	1	0.9
Toplam	115	100.0

Tablo 58’de görülebileceği üzere araştırma kapsamındaki kadınların %54,8’i sosyal etkinlikleri hem aileleri hem de arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirmektedir. Ve sadece %1,7’lik bir oran sosyal etkinliklere tek başına katılmaktadırlar.

Kadınların Suudi Arabistan’da tek başlarına hareket edemiyor olmaları bilinmekle birlikte bu durumun Tablo 59’daki elde edilen verilere de yansımış olması kısıtlanmış hayatın varlığını yeniden görebilmiş olmamız açısından önem taşımaktadır.

Tablo 59. Göçmen Kadınların Suudi Arabistan’da Kendi Yaşantılarından Memnun Olup Olmama Durumları

	N	%
Evet	73	63.5
Hayır	41	35.7
Cevap yok	1	0.9
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %63,5’inin Suudi Arabistan’da kendi yaşamlarından memnun oldukları bunun aksine % 35,7’sinin Suudi Arabistan’daki yaşamlarından memnun olmadıkları görülmüştür.

Suudi Arabistan’da kadınların sürekli eve kapanmış, toplumsal yaşamdan soyutlanmış bir yaşam sürmeleri ve buna rağmen çoğunluğun kendi hayatından memnun olmaları düşündürücü olmaktadır. Bu durum belki de göçmen kadınların göçü, özgür kalabilecekleri bir kurtuluş yolu olarak görmelerinden ya da aile içi ilişkilerine herhangi bir kaynana-kaynata müdahalesinden uzak tutulduğu bir hadise olarak algıladıklarından kaynaklanıyor olabilir.

Tablo 60. Kadınların Kendi Yaşantılarından Memnun Olmama Nedenleri

	N	%
Ekonomik sıkıntılar	1	0.9
Toplumsal yaşam sınırlıkları ve bunun sonucunda doğan yalnızlık	17	14.8
Kadının toplumsal yaşama katılma engeli	20	17.4
Hepsi	9	7.8
Cevap yok	68	59.1
Toplam	115	100.0

Tablo 59’da örneklem kapsamındaki kadınlar arasında Suudi Arabistan’da kendi yaşamlarından memnun olmayanların (%35,7), memnun olmama nedeni sorulmuş ve Tablo 60’da elde edilen sonuçlara göre nedenlerin başında “kadının

toplumsal yaşama katılma engeli” yer almıştır. Bunu izleyen ikinci neden ise “toplumsal yaşam sınırlıkları ve bunun sonucunda doğan yalnızlık” olmuştur.

Suudi Arabistan’da daha öncede ifade edildiği gibi araştırma kapsamındaki kadınların tamamına yakınının ev hanımı olması ve eşlerinin olmadıkları vakitlerde zamanlarının çoğunu evde kalarak yalnız geçirmeleri ve Suudi geleneklerinin kadını tümüyle toplumdun yalıtarak erkeğe bağımlı bir hayatı dayatması göçmen kadınları duvarlar arasında hapsedmiş ve yalnızlaştırmıştır.

Kadınları bu kadar ötekileştiren Suudi Arabistan’ın kadınları tümüyle yok sayan uygulamalarını Kuran’ın kadınlara “kadın evinde oturup yününü örmeli ve ev işleriyle meşgul olmalıdır. Yüksek yerlere çıkıp etrafı uzun boylu gözetmemeli, komşulara gelen geçene bakmamalıdır. Civardaki kimselerle ve komşularla konuşmamalı ve temasa geçmemelidir. Kocasının müsaadesi olmadan sokağa çıkmamalı, izin verdiğinde tesettürlü bir şekilde çıkmalı, süs ve ziynetini teşhir etmeyip efendisine saklamalıdır”(Yüksel, 2011: 32-33) şeklinde Gazali tarafından yorumlanan hem Gazali’nin hem de kendilerinin tümüyle çarpıtıldığı düşüncelere dayandırılmaktadır.

Tablo 61. Dini İbadetlerin Gerçekleştirilmesinde Herhangi Bir Engelin Var Olup Olmama Durumu

	N	%
Herhangi bir engelim yok	107	93.0
Evet. Engellerimiz var	5	4.3
Cevap yok	3	2.6
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların neredeyse tamamı (%93) dini ibadetlerini gerçekleştirirken herhangi bir engelle karşılaşmadığını belirtmiştir. Nitekim hem Suudi Arabistan’ın hem de Türkiye’nin Müslüman ülkeler olmaları dini ritüelleri gerçekleştirirken bir engel doğurmayacağını göstermektedir.

Tablo 62. S. Arabistan'a Göç Ettikten Sonra Aile-İçi İlişkilerinin Değişme Durumu

	N	%
Aile-içi ilişkilerim değişmedi	65	56.5
Aile-içi ilişkilerim göç etmeden önce daha iyiydi	7	6.1
Aile içi ilişkilerim göç ettikten sonra daha iyi oldu	43	37.4
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınlara Arabistan'a göç ettikten sonra aile-içi ilişkilerinin değişip değişmediği sorusu yöneltilmiş elde edilen sonuçlara göre kadınların %56,5'nin aile-içi ilişkilerinde herhangi bir değişim olmadığı gözlenmiştir. %37,4'ünün ise aile ilişkilerinin olumlu yönde bir değişim seyrettiği gözlenmiştir.

Kadınların göç sonrası aile içi ilişkilerinin daha iyi olmasını, göçün eşler arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmasıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü kadınların çoğunun göç etme sebebinin eşlerinin orada bulunması nedeni göz önünde bulundurulursa, eşlerinden sonra göç ettiği sonucuna varılır. Bu durum bireyler arasında ayrı kalmaktan kaynaklanan sorunları da ortadan kaldırır.

Buna ek olarak ülkemizde geleneksel aile yapısının önemini koruduğu yerlerde evlilik sadece iki kişi arasında değil aileler arasında da gerçekleşir realitesi de mevcuttur. Böylesi bir evliliğe adım atan çiftler aile baskısı ya da müdahalesinden hiçbir zaman kurtulamazlar. Örnekle evrenini oluşturan Hatay merkez ilçede geleneksel aile yapısının varlığı ve evlilik sonrası bile ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkisi önemlidir. Örnekle grubunu temsil eden kadınların Hatay'da ikamet ediyor olmaları kaynana-kaynata baskısını üzerlerinde hissetmelerinin olası olduğunu göstermektedir. Bu nedenle kadınların başkalarının üzerlerindeki müdahaleyi ortadan kaldıran ve salt kendi ailesi içinde yalnız kalabildikleri Suudi Arabistan'da, ilişkilerin göç etmeden önceki halinden daha iyi olmasını mümkün kılmaktadır.

Tablo 63. Kadınların Türkiye’de Yapmaktan Hoşlandığı Fakat Suudi Arabistan’da Yapamadıkları Bundan Ötürü En Çok Özlem Duydukları Şeyler

	N	%
Kadın kimliğiyle özgürce dolaşıp araba kullanabilmek. Çocuklarını dolaştırmak ve rahat giyinmek ayrıca kitap, dergi vs. kaynaklara ulaşabilmek	49	42.6
Düğüne gitmek. spor yapmak, sinema ve tiyatro gibi sosyal aktivitelere katılmak	4	3.5
Türkiye’nin havasını özlüyorum	2	1.7
Rahat giyinmek ve ihtiyaçlarımı tek başıma giderebilmek	19	16.5
Rahat giyinmek ve araba kullanabilmek	10	8.7
Teras veya balkona rahatça çıkmanın keyfini çıkararak kahve içmek	1	0.9
Ailem ve arkadaşlarımı özlüyorum	10	8.7
Özlem duyduğum herhangi bir şey yok	4	3.5
Cevap yok	16	13.9
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınlara Türkiye’de yapmaktan hoşlandığı fakat Suudi Arabistan’da yapamadıkları ve bundan ötürü en çok özlem duydukları şeyler sorulmuş ve alınan yanıtlara göre kadınların %42,6’sı özlemlerinin en çok “kadın kimliğiyle özgürce dolaşıp araba kullanabilmek, çocuklarını dolaştırmak ve rahat giyinmek ayrıca kitap, dergi vs. kaynaklara ulaşabilmek” yönünde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 63, genel olarak incelendiğinde kadınların özlemleri, çoğunlukla Suudi Arabistan’ın kadınların hayatına getirilen yasaklardan oluşmaktadır. Uygulama esnasında edinilen bilgiler özellikle kadınların çocukların geleceği yönündeki duydukları kaygıyı taşımakta ve ülkelerine duydukları özlemin en çok onlar için olduğu belirtilmektedir. Bu kaygının nedeni bütünüyle eve hapsedilmiş birbiriyle kaynaşmayan, sokaklara ve topluma yabancı gençlerin yetişiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Suudi Arabistan’da kız ya da erkek çocukların bir arada gezip dolaşamaması, sinema, tiyatro gibi sanatsal aktivitelere katılamaması sürekli ailesi ile birlikte hareket etmek zorunda kalmaları çocukların psikolojik gelişimlerini

etkilemekte ve onların başkalarına bağımlı, yalnız hareket edemeyen, sürekli bastırılmış, baskıya maruz kalmış, toplumdan yalıtılmış, özgüven sorunu yaşayan bireyler olarak yetişmelerine neden olmaktadır.

7.6. KADINLARIN TÜRKİYE İLE BAĞLANTILARI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Tablo 64. Türkiye'deki Yakınlarla Görüşme Durumu

	N	%
Ailem ve akrabalarım	98	85.2
Arkadaşlarım	16	13.9
Kimseyle görüşmüyorum	1	0.9
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların tamamına yakını (%85,2) Türkiye'deki aileleri ve akrabalarıyla görüşmektedir. %13,9'u ise arkadaşları ile iletişim içerisinde olduğunu belirtmiştir. Elde edilen veriler çerçevesinde göçmen kadınların Türkiye'deki aile ve yakınlarıyla iletişim bağıni koparmadıkları anlaşılmaktadır.

Ayrıca günümüz teknolojisinin sunduğu internetteki MSN, Facebook ile GSM temelli mobil iletişim operatörlerinden Turkcell, Vodafone ve Avea şirketlerinin ülkeler arasında iletişimi kolaylaştırdığı tarifelerinin varlığı söz konusu bağıni kopmamasında etkili bir rol oynadığı söylenebilir.

Tablo 65. Türkiye'ye İzne Gelme Sıklığı

	N	%
Yılda bir kere	86	74.8
Altı ayda bir	8	7.0
İki yılda bir	15	13.0
Üç yılda bir	2	1.7
Dört yılda bir	1	0.9
Beş yılda bir ve beş yıldan daha fazla	3	2.6
Toplam	115	100.0

Örneklem kapsamındaki kadınların % 74,8'inin en az yılda bir kere ülkelerine izne geldiği ortaya çıkmıştır. Bundan ziyade örneklem kapsamındaki kadınların sadece %2,6'sının beş yılda ya da beş yıldan daha fazla süreyle ülkesini ziyaret ettiği gözlemlenmiştir. Bu durum göçmen kadınların ülkeleriyle olan bağlarının kopmadığını göstermekle birlikte, onların ülkeye gelişlerinde harcadıkları para ile ülkeye döviz girdisi bakımından ülkenin ekonomisine katkı sağlamada etkili oldukları söylenebilir.

Tablo 66. Türkiye'ye Gelen Dönemlerde İkamet Edilen Yer

	N	%
Kendi evimde	87	75.7
Ailemin evinde	7	6.1
Eşimin ailesinin evinde	21	18.3
Toplam	115	100.0

İncelemenin örneklem grubunu oluşturan kadınların Türkiye'ye izne döndüklerinde ikamet ettikleri evlerinin kendilerine ait olma durumu %75,7'lik bir oranı oluşturmaktadır (Tablo 66). Kadınların neredeyse tamamına yakının Türkiye'de evlerinin olması Hatay'da sahip olunan gelenekle açıklanabilir. Şöyle ki evlilik çağına gelmiş bir erkeğin, evlenebilmesi için öncelikle ev sahibi olması gerekir. Çünkü kız ailesi erkek ailesinden ev talep eder ve bu talep yerine getirilene

kadar kızlarının evlenmelerine razı olmazlar. Bu nedenle Hatay'da evlilik çağına gelmiş her erkeğin bir ev sahibi olması zorunlu kılınmıştır.

Tablo 67. Türkiye’de Sağlık Güvence Sahip Olma Durumları

	N	%
Evet	57	49.6
Hayır	58	50.4
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınların %49,6’sının sağlık güvencelerinin olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşılık kadınların %50,4’ü herhangi bir sağlık güvenceye sahip değildir.

Araştırma kapsamında göçmen grubunu oluşturan kadınların yaklaşık olarak yarısının Türkiye’de sağlık güvencelerinin olması, onların ülkelerine dönme fikirlerinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 68. Sağlık Güvence Durumları

	N	%
SSK	10	8.7
Bağ-kur	40	34.8
Emekli sandığı	4	3.5
Diğer	2	1.7
Cevap yok	59	51.3
Toplam	115	100.0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında göçmen kadınların %34,8’inin sağlık güvencelerinin bağ-kur olduğu saptanmıştır. Kadın göçmenlerin % 8,7’sinin SSK’lı ve %3,5’nin Emekli Sandığına sahip olmaları ilginç bir sonuçtur ki bu konuda ayrıntılı bir bilgi edinilememiştir.

Tablo 69. Türkiye'nin Gündemi ya da Türkiye'deki Olayların Hangi İletişim Kanalıyla Takip Edilme Şekilleri

	N	%
Televizyon. internet vb. iletişim araçlarıyla	111	96.5
Başka	1	0.9
Cevap yok	3	2.6
Toplam	115	100.0

Araştırma kapsamındaki kadınlara Suudi Arabistan'dayken, ülkemizdeki gündemi ve olayları öğrenmede hangi iletişim kanalını kullandıkları saptanması amaçlanan soruya elde edilen neticeye göre %96,5'lik gibi çoğunluğu kapsayan bir oranın televizyon, internet... vb. gibi iletişim kanallarını kullandıkları ortaya çıkmıştır.

7.7. HİPOTEZ TESTLERİ

Tablo 70: Eğitim Durumu İle Suudi Arabistan'da Kalış Süresi Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu		Suudi Arabistan Kalış Süresi			Toplam
		5 yıldan az	5 - 10	11 ve 11'den fazla	
İlkokul ya da Ortaokul	Sayı(n)	56	20	9	85
	%	65.9	23.5	10.6	100.0
Lise	Sayı(n)	16	4	6	26
	%	61.5	15.4	23.1	100.0
Üniversite	Sayı(n)	4	0	0	4
	%	100.0	0.0	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	76	24	15	115
	%	66.1	20.9	13.0	100.0

Ki-Kare:5,197

sd:4

p=0,268>0,05

Araştırmada “ H_1 : Göçmen kadınların eğitim durumu ile Suudi Arabistan'da kalış süresi arasında bir ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen

ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 70) eğitim durumu ile Suudi Arabistan’da kalış süresi $\chi^2=5,197$; $p=0,268>0,05$; H_1 Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir.

Bu hipotez oluşturulurken temel çıkış noktası eğitim durumu ile Suudi Arabistan’da kalış süresi arasında paralel bir ilişkinin var olduğu yönündeydi. Çünkü eğitim düzeyi yüksek olan göçmen kadınların, kadınlara toplumdan tümüyle yalıtılmış bir yaşam sunan Suudi Arabistan’ın yaşam koşullarından tatmin olma derecesinin düşük olacağı bu nedenle adapte olma sorunun varlığıyla kalış süresinin azalacağı varsayılmıştı. Yine de yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere araştırma kapsamındaki kadınların düşük bir oranı üniversite mezunu olsa da, bunların tümünün Suudi Arabistan’da kalış sürelerinin 5 yıldan az olması, buna karşılık en uzun süre kalanların da eğitim düzeylerinin çoğunlukla düşük olması H_1 hipotezini kısmen doğrulamaktadır.

Tablo 71. Eğitim Durumu İle Suudi Arabistan’a Göç Etme İsteği Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu		Suudi Arabistan'a Göç Etme İsteği				Toplam
		Kendi isteğim	Eşimin isteği	Ailemin kararı	Diğer	
İlkokul ya da Ortaokul	Sayı(n)	47	28	9	1	85
	%	55.3	32.9	10.6	1.2	100.0
Lise	Sayı(n)	18	6	2	0	26
	%	69.2	23.1	7.7	0.0	100.0
Üniversite	Sayı(n)	2	2	0	0	4
	%	50.0	50.0	0.0	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	67	36	11	1	115
	%	58.3	31.3	9.6	0.9	100.0

Ki- Kare: 2,718,

sd:6,

$p=0,843>0,05$

Araştırmada “ H_2 : Eğitim düzeyi ile Suudi Arabistan’a göç etme isteği arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 71) eğitim durumu ile Suudi Arabistan’a göç etme isteği arasında ($\chi^2=2,718$; $p=0,843>0,05$; H_2 Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı

görülmektedir. Bir yerden başka yere göç ederken insanların kendi kararlarını verme noktasında eğitim düzeylerinin belirleyici olduğu ön görülmekteydi. Fakat yukarıda tablo incelendiğinde araştırmamıza konu olan kadınlardan tamamına yakınının eğitim düzeyinin düşük olması bu verilerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur, denilebilir.

Yine de Tablo 71’de elde edilen veriler incelendiğinde, araştırma kapsamındaki Suudi Arabistan’a göç eden kadınların, üniversite mezunları hariç tutulursa, eğitim seviyesi yükseldikçe kendi istekleri çerçevesinde göç ettiği görülürken, eğitim seviyesinin artmasına paralel olarak eşlerinin isteği üzerine göç edenlerin sayısı da azalmaktadır.

Tablo 72: Eğitim Durumu İle Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu		Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar					Toplam
		Kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamama	Kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe	Kültürel çatışmalar	Siyasi ve etnik anlaşmazlıklar	Toplumsal yaşamda dışlanma/öteki olma	
İlkokul ya da Ortaokul	Sayı(n)	22	37	1	24	1	85
	%	25.9	43.5	1.2	28.2	1.2	100.0
Lise	Sayı(n)	3	12	1	10	0	26
	%	11.5	46.2	3.8	38.5	0.0	100.0
Üniversite	Sayı(n)	2	1	0	0	1	4
	%	50.0	25.0	0.0	0.0	25.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	27	50	2	34	2	115
	%	23.5	43.5	1.7	29.6	1.7	100.0

Ki-Kare. 19,212

sd: 8

p= 0,014<0,05

Araştırmada “H₃: Eğitim düzeyi ile Suudi Arabistan’ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 72) eğitim durumu ile Suudi Arabistan’ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında $\chi^2=19,212$; $p=0,014<0,05$; H₃ Kabul) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi ve Suudi Arabistan’ın toplumsal yapısının yaratacağı sorunlar arasındaki anlamlı bir bağlantıyı ortaya koyan Tablo 72’teki veriler ışığında, tüm katılımcı kadınların en çok karşılaştıkları problem %43,5’lik bir oran ile kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememedir. Bu oranda söz konusu problemde en çok muzdarip olan grup ise %46,2’lik bir oranla lise mezunlarıdır. Bunu takiben %29,6’lık bir oran, siyasi ve etnik anlaşmazlıklar nedeniyle ve % 23,5’lik bir oran, kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamamanın yarattığı sorunlarla, göçmen kadınların sıkıntı çektikleri diğer problemlere işaret etmektedir. Siyasi ve etnik anlaşmazlıkları yaşayan göçmen gruplar arasında bu sorunla en çok karşılaşanların lise mezunları(%38,5) olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumda eğitim seviyesinin, insanların siyasi ve etnik ayrımların bilince olmayı etkilediğini, söyleyebiliriz.

Bunların yanı sıra kadınların, kültürel çatışmalar ve toplumsal yaşamda dışlanma/öteki olma gibi sorunları neredeyse yok denecek kadar az bir oranı oluşturan kadınlar tarafından problem olarak algıladıklarını görmekteyiz. Aslında kadınların en çok karşılaştıkları problemler göz önünde bulundurulursa, göçmen kadınların Suudi Arabistan’da bu türden sorunlarla karşılaşmayacağı anlaşılmaktadır. Çünkü kültürel çatışmaların yaşanması ya da toplumsal yaşamdan dışlanma/öteki olma gibi sorunların açığa çıkması kadınların toplumsal yaşama katılımını ve etkileşim içinde olmasını gerektirir. Fakat Suudi Arabistan’da kadınlar katı kurallar çerçevesinde toplumdan izole edilmiş bir hayata mahkûm edilmiştir. Bu nedenle Suudi Arabistan’ın kendi vatandaşındaki kadın nüfusuna karşı uygulamış olduğu dışlanmışlık, göçmen kadınlarımızın kendi üzerlerinde bu baskıyı bir sorun olarak görmek yerine doğal bir durummuş gibi algılaması sonucunu doğurmuştur, denilebilir. .

Tablo 73: Eğitim Durumu ile S. Arabistan'da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri Arasındaki İlişki

Eğitim durumu		Suudi Arabistan'da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri							Toplam
		Evde yalnız	Evde Türk Komşularıyla	Evde Arap Komşularıyla	Evde Türk ve Arap komşularıyla	Dışarıda Arkadaşlarıyla	Alışverişe giderim	Başka	
İlkokul ya da ortaokul	Sayı(n)	30	44	2	3	3	1	2	85
	%	35.3	51.8	2.4	3.5	3.5	1.2	2.4	100.0
Lise	Sayı(n)	8	13	0	1	1	1	2	26
	%	30.8	50.0	0.0	3.8	3.8	3.8	7.7	100.0
Üniversite	Sayı(n)	2	0	1	0	0	0	1	4
	%	50.0	0.0	25.0	0.0	0.0	0.0	25.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	40	57	3	4	4	2	5	115
	%	34.8	49.6	2.6	3.5	3.5	1.7	4.3	100.0

Ki- Kare: 17,406

sd: 12

p= 0,135 > 0,05

Araştırmada “ H_4 : Eğitim düzeyi ile Suudi Arabistan’da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 73) eğitim durumu ile Suudi Arabistan’da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ($\chi^2=17,406$; $p= 0,135 > 0,05$; H_4 Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir. Katılımcı kadınların eğitim durumlarına göre vakitlerini geçirme şeklinin değişiklik arz edeceği ve bunun çoğunlukla evde zaman geçirmekten farklı olacağı beklenilmekteydi. Fakat elde edilen sonuçlar neredeyse kadınların çoğunun %49,6 ve %34,8 gibi oranlarla sırasıyla evde arkadaşlarıyla ve evde yalnız şeklinde vakitlerini geçirdikleri anlaşılmaktadır. Gene de bu oranları oluşturan, göçmen kadınların eğitim düzeylerine göre azalış sergilemesi ve üniversite mezunu kadınların %25’nin diğer şekillerde zaman geçirmesi de H_4 hipotezini bir nevi de olsa doğrulamaktadır.

Araştırma kapsamındaki göçmen kadınların tamamına yakınının Suudi Arabistan’da vakitlerini evde yalnız ya da arkadaşlarıyla birlikte geçirmesi, Suudi Arabistan’da kadına başka yaşam alanı tanınmadığını bir kez daha göstermesi açısından önemlidir. Çünkü Suudi Arabistan’da kadınların kullanabilecekleri toplu taşıma araçlarının olmaması ve kadınların araba kullanma yasağının olması bundan ziyade kadınların yaya olarak bile sokağa çıkmasının sakıncalı olması, onları modern hapisane olarak nitelendirilebilecek evlerine tutsak etmiştir.

Tablo 74: Eğitim Durumu İle Kadınların S. Arabistan'daki Yaşamlarından Memnun Olma Durumları Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu		Kadınların S. Arabistan'daki Yaşamlarından Memnun Olma Durumu			Toplam
		Evet	Hayır	Cevap yok	
İlkokul ya da ortaokul	Sayı(n)	56	28	1	85
	%	65.9	32.9	1.2	100.0
Lise	Sayı(n)	14	12	0	26
	%	53.8	46.2	0.0	100.0
Üniversite	Sayı(n)	3	1	0	4
	%	75.0	25.0	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	73	41	1	115
	%	63.5	35.7	0.9	100.0

Ki-Kare: 2,001

sd:4

$p=0,736>0,05$

Araştırmada “ H_5 : Eğitim düzeyi ile kadınların S. Arabistan'daki yaşamlarından memnun olma durumu arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 74) eğitim durumu ile Suudi Arabistan'daki yaşamlarında memnun olma durumu arasında ($\chi^2=2,00$; $p=0,736>0,05$; H_5 Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir. Kadınların Suudi Arabistan'daki yaşamlarından memnun olma durumları ile eğitim düzeyi arasında ters bir orantının olacağı varsayılmaktaydı. Çünkü Suudi Arabistan hakkında edinilen genel bilgilere göre, Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısı, kadınları yok sayan, onlara hiçbir türden hak tanımayan ve onların yanlarında erkek olmaksızın toplumsal yaşama iştiraki tümüyle engellenmiş, dini öğretiler temelinde şekillenmiştir.

Yine de Tablo 74'teki veriler incelendiğinde, araştırma kapsamındaki Suudi Arabistan'a göç eden kadınların, üniversite mezunları tenzih edilirse, eğitim seviyesi yükseldikçe Suudi Arabistan'daki yaşamlarından memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 75: Gelir Durumu İle Suudi Arabistan’da Kalış Süresi Arasındaki İlişki

Gelir Durumu		S. Arabistan'da Kalış Süresi			Toplam
		5 yıldan az	5 ile 10	11 ve 11'den fazla	
1500 ve altı	Sayı(n)	9	2	6	17
	%	52.9	11.8	35.3	100.0
1501 ile 3000	Sayı(n)	39	12	3	54
	%	72.2	22.2	5.6	100.0
3000'den fazla	Sayı(n)	24	8	5	37
	%	64.9	21.6	13.5	100.0
Cevap yok	Sayı(n)	4	2	1	7
	%	57.1	28.6	14.3	100.0
Toplam	Sayı(n)	76	24	15	115
	%	66.1	20.9	13.0	100.0

Ki-Kare: 10,565

sd: 6

p=0,103>0,05

Araştırmada “ H_6 : Göçmen kadınların gelir durumu ile Suudi Arabistan’da kalış süresi arasında bir ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 75) gelir durumu ile Suudi Arabistan’da kalış süresi ($\chi^2=10,565$; $p=0,103>0,05$; H_6 Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir. Bu hipotezi oluştururken gelir durumu ile Suudi Arabistan’da kalış süresi arasında doğrusal yönde bir artışın olabileceği varsayılmıştı. Çünkü araştırma kapsamındaki kadınların eşlerinin ekonomik temelle göç ettiği kabul edilir ve kadınların onlara eşlik ettiği düşünülürse, ancak ekonomik rantın yüksek olmasına bağlı olarak kalış süresinin artacağı söylenebilir. Buna rağmen anlamlı bir ilişkinin olmaması, daha önce Tablo 13’te elde edilen verilere göre katılımcı kadınların çoğunlukla (%35,7) 2006–2010 yılları arasında Suudi Arabistan’a göç etmeleriyle yeni bir göçmen gurubunu oluşturmasından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 76: Gelir Durumu İle Göç Etme İsteği Arasındaki İlişki

Gelir Durumu		S. Arabistan'a Göç Etme İsteği				Toplam
		Kendi isteğim	Eşimin isteği	Ailemin kararı	Diğer	
1500 ve altı	Sayı(n)	6	5	6	0	17
	%	35.3	29.4	35.3	0.0	100.0
1501 - 3000	Sayı(n)	36	13	4	1	54
	%	66.7	24.1	7.4	1.9	100.0
3000'den fazla	Sayı(n)	21	16	0	0	37
	%	56.8	43.2	0.0	0.0	100.0
Cevap yok	Sayı(n)	4	2	1	0	7
	%	57.1	28.6	14.3	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	67	36	11	1	115
	%	58.3	31.3	9.6	0.9	100.0

Ki-Kare: 21,692

sd: 9

p=0,010<0,05

Araştırmada “ H_7 : gelir düzeyi ile Suudi Arabistan’a göç etme isteği arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 76) gelir durumu ile Suudi Arabistan’a göç etme isteği arasında ($\chi^2=21,692$; $p=0,010<0,05$; H_7 Kabul) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre Tablo 76’daki veriler incelendiğinde; 1500 ve altı gelire sahip kadınların %35,3’ü, 1501 – 3000 gelir aralığındaki kadınların %66,7’si, 3000'den fazla geliri olan kadınların ise %56,8’si Suudi Arabistan’a kendi istekleri doğrultusunda göç ettiği görülmektedir. Gelirlerin artmasına paralel olarak göçmenlerin kendi bireysel kararları neticesinde göç ettiği anlaşılmaktadır.

Burada Lee’nin formülasyonunu yaptığı itme-çekme teorisinin geçerliliğini görebilmekteyiz. Çünkü itme- çekme teorisi, genel olarak bireyin göç etme kararının, doğduğu yerde kalma veya farklı alternatif hedeflere doğru hareket etmesinin görece maliyeti ve yararlarının rasyonel karşılaştırılmasına dayandığına vurgu yapar. Böylece, insanlar göçe yatırım yapmaya karar verirler; insanlar, gidecekleri ülkede kazanmayı umdukları yüksek ücretler, göç sırasında maruz kalacakları maliyetten daha yüksekse göç edeceklerdir (Castles ve Miller, 2008: 31). Bireylerin göç

sonrasında elde edecekleri çıkarlar temelinde göç kararını vereceğine vurgu yapan itme-çekme teorisi, bu noktada araştırma kapsamındaki kadınların eşlerinin göç etmesiyle bağlantılı göç ettikleri kabul edilse bile, eşlerinin göç etmesinin temelinde ekonomik nedenlerin yatması, kadınların da dolaylı olarak, bu nedenle göç ettiklerini açığa çıkarır ve teoriye uygunluğunu gösterir.

Tablo 77: Gelir Durumu ile Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar Arasındaki İlişki

Gelir Durumu	Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar					Toplam	
	Kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamama	Kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe	Kültürel çatışmalar	Siyasi ve etnik anlaşmazlıklar	Toplumsal yaşamda dışlanma/öteki olma		
1500 ve altı	Sayı(n)	3	8	1	5	0	17
	%	17.60	47.10	5.90	29.40	0.00	100.0
1501 ve 3000	Sayı(n)	15	19	1	19	0	54
	%	27.80	35.20	1.90	35.20	0.00	100.0
3001 ve üstü	Sayı(n)	9	20	0	8	0	37
	%	24.30	54.10	0.00	21.60	0.00	100.0
Cevap yok	Sayı(n)	0	3	0	2	2	7
	%	0.00	42.90	0.00	28.60	28.60	100.0
Toplam	Sayı(n)	27	50	2	34	2	115
	%	23.50	43.50	1.70	29.60	1.70	100.0

Ki- Kare: 38,856

sd:12

p= 0,000<0,05

Araştırmada “H₈: Gelir düzeyi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 77) gelir durumu ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında $\chi^2=38,856$; p=0,000<0,05; H₈ Kabul) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre 1500 ve altı gelir durumuna sahip kadınların %47,10'u, 1501 ve 3000 aralığında gelire sahip olanların %35,20'si, 3001 ve üstü gelire sahip olanların %54,10'u, bilinmeyen nedenlerle gelir durumunu belirtmeyen kadınların ise

%42,90'ı Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlardan en çok “kadınların kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe” problemiyle karşılaştıkları görülmektedir.

Bu durum kadınların tek başlarına ihtiyaçlarını giderebilmesinin ve özgür bir yaşama sahip olabilmesinin, gelir durumlarıyla ilişkili olmadığını göstermektedir. Nitekim bir süre Suudi Arabistan'da yaşayan ve Suudi Arabistan prensesi olan Sultana'nın arkadaşı ve sırdaşı Sasson (1992), kadınların, gelir durumlarının onların özgürlüklerini elde edemeyeceğini ve kadınların bu durumdan ötürü yaşayabilecekleri sıkıntıların kaçınılmaz olduğunu, Sultana'nın yaşamında şu şekilde betimlemektedir: “Sultana, inanılmaz bir servet içinde dünyaya gelmiş bir Suudi Arabistan prensesidir. Üç kıtada çeşitli mülkleri, özel jeti, paha biçilmez takıları olan bu kadın, aslında altın bir kafes içinde yaşamaktadır. Kendi yaşamını denetleme hakkı bulunmayan Sultana, babasının, kocasının, oğullarının ve ülkesinin tutsağıdır”.

Tablo 78: Gelir Durumu İle S. Arabistan’da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri Vakitlerini Geçirme Şekilleri Arasındaki Bağlantı

Gelir Durumu	S. Arabistan’da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri							Toplam	
	Evde yalnız	Evde Türk Komşularıyla	Evde Arap Komşularıyla	Evde Türk ve Arap komşularıyla	Dışarıda Arkadaşlarıyla	Alışverişe giderim	Başka		
1500 ve altı	Sayı(n)	7	7	0	1	0	0	2	17
	%	41.2	41.2	0.0	5.9	0.0	0.0	11.8	100.0
1501 ve 3000	Sayı(n)	19	29	1	1	2	1	1	54
	%	35.2	53.7	1.9	1.9	3.7	1.9	1.9	100.0
3000'den fazla	Sayı(n)	12	19	1	2	1	1	1	37
	%	32.4	51.4	2.7	5.4	2.7	2.7	2.7	100.0
Cevap yok	Sayı(n)	2	2	1	0	1	0	1	7
	%	28.6	28.6	14.3	0.0	14.3	0.0	14.3	100.0
Toplam	Sayı(n)	40	57	3	4	4	2	5	115
	%	34.8	49.6	2.6	3.5	3.5	1.7	4.3	100.0

Ki- Kare: 15,344

sd:18

p= 0,638>0,05

Araştırmada “ H_0 : gelir düzeyi ile Suudi Arabistan’da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 78) gelir durumu ile Suudi Arabistan’da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ($\chi^2=15,344$; p= 0,638>0,05; H_0 Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir.

Hipotezin oluşturulması esnasında göçmen kadınların gelir durumlarının artması ile Suudi Arabistan’daki kadınların vakitlerini geçirmesi arasında anlamlı bir bağlantının olabileceği yönündeydi. Fakat anlamsızlığın nedenini, yeniden Suudi Arabistan’ın kadınlara sunulan yaşam haklarına bağlamak mümkündür. Zira Suudi prenseslerinden biri olan Sultana’nın kendi ailesini de dahil ettiği “Suudi kadınları, eğer tek bir sözcükle tanımlanabilirse, bu ancak *beklemek* olabilir” (Sasson, 1996: 135) ifadesi gelir durumunun kadınların vakitlerini geçirmelerinde etkili olmadığını göstermektedir. Bu durumun göçmen kadınlar için de geçerlilik payı bulunduğu söylenebilir. Çünkü Tablo 10’da katılımcı kadınların çoğunluğunun (%74,8) ev hanımı olmaları ve eşleri olmaksızın hiçbir yere gidememeleri gibi sebeplerle

kadınların eşlerinin kendilerine zaman ayırmalarını beklemek ya da aynı apartman içindeki Türk komşularıyla bir araya gelmek dışında yapmaları mümkün olan hiçbir şey bulunmamaktadır.

Tablo 79: Gelir Durumu İle Kadınların Kendi Yaşantılarından Memnun Olma Durumları

Gelir Durumu		Kadınların Kendi Yaşantılarından Memnun Olma Durumları			Toplam
		Evet	Hayır	Cevap yok	
1500 ve altı	Sayı(n)	11	6	0	17
	%	64.7	35.3	0.0	100.0
1501 ve 3000	Sayı(n)	29	25	0	54
	%	53.7	46.3	0.0	100.0
3001 ve üstü	Sayı(n)	28	9	0	37
	%	75.7	24.3	0.0	100.0
Cevap yok	Sayı(n)	5	1	1	7
	%	71.4	14.3	14.3	100.0
Toplam	Sayı(n)	73	41	1	115
	%	63.5	35.7	0.9	100.0

Ki- Kare: 21,127

sd:6

p= 0,002<0,05

Araştırmada “ H_{10} : Gelir düzeyi ile kadınların S. Arabistan’daki yaşantılarından memnun olma durumu arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 79) gelir durumu ile Suudi Arabistan’daki yaşantılarından memnun olma durumu arasında ($\chi^2=21,127$; p= 0,002<0,05; H_{10} Kabul) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 79’a yansıyan veriler ışığında, 1500 ve altı gelire sahip kadınların %64,7’si, 1501 – 3000 gelir aralığındaki kadınların %53,7’si, 3000’den fazla geliri olan kadınların ise %75,7’si Suudi Arabistan’daki yaşantılarından memnun oldukları görülmektedir. Gelirlerin artmasıyla orantılı olarak göçmenlerin kendi yaşantılarından memnun olma dereceleri arttığı gözlemlenmiştir. Nitekim göçmenlerin gelir durumlarının artması olanaklarının artabileceği anlamına gelir. Kadınların Suudi

Arabistan'daki olumsuz koşullardaki yaşamlarına karşın kendi yaşamlarından memnuniyet derecelerinin yüksek olması en başında çelişkili bir durum gibi görülebilir; fakat kadınların çoğunluğunun eşlerinin Suudi Arabistan'da bulunması gerekçesiyle orada yaşadıkları düşünülürse, onlar için göçün, gelir kaynağı sağlamak dışında bir anlam ifade etmediği söylenebilir. Bu nedenle amacına ulaşmış göç, kadınların yaşamlarından memnun olmalarında etkili olmuştur, denilebilir.

Tablo 80: Suudi Arabistan'da Kalış Süresi İle Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar Arasındaki İlişki

S. Arabistan'da Kalış Süresi	Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar					Toplam	
	Kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamama	Kendi ihtiyaçlarını tek başıma giderememe	Kültürel çatışmalar	Siyasi ve etnik anlaşmazlıklar	Toplumsal yaşamda dışlanma/öteki olma		
5 yıldan az	Sayı(n)	19	31	0	24	2	76
	%	25.0	40.8	0.0	31.6	2.6	100.0
5 ve 10	Sayı(n)	5	12	1	6	0	24
	%	20.8	50.0	4.2	25.0	0.0	100.0
11 ve 11'den fazla	Sayı(n)	3	7	1	4	0	15
	%	20.0	46.7	6.7	26.7	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	27	50	2	34	2	115
	%	23.5	43.5	1.7	29.6	1.7	100.0

Ki- Kare: 6,192

sd:8

p=0,626>0,05

Araştırmada “ H_{11} : S. Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 80) S. Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yaratacağı sorunlar arasında ($\chi^2=6,192$; $p=0,626>0,05$; H_{11} Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir.

Hipotezin oluşturulması esnasında Suudi Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının sebep olacağı sorunlar arasında ters bir bağıntının olacağı beklenmekteydi. Çünkü göç edilen toplumda kalınan süreyle doğru orantılı

olarak adaptasyon sorununun da aşıldığı kabul edilir. Bundan ötürü söz konusu toplumlarda karşılaşılabilecek meselelerle de azalır. Buna rağmen hipotezin anlamsızlığı ise araştırma kapsamındaki kadınların çoğunluğunun(76 kişi) Suudi Arabistan'da kalış sürelerinin beş yıldan az olmasına dayandırılabilir. Bunun yanında göçmen kadınların yaşamlarını her yönden etkileyen ve daha önce de sıklıkla değindiğimiz Suudi Arabistan'ın sosyal yapısının, kadını ötekileştiren bir biçimde şekillenmiş olmasından kaynaklandığı da söylenebilir. Nitekim Tablo 80'deki veriler incelendiğinde, kalış süresinin en uzun olduğu 11 ve daha fazlası yılları kapsayan göçmen kadınların %46,7'sinin karşılaştıkları sorunun kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe olması söz konusu (Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısı) yapılanmadan kaynaklandığını göstermektedir.

Tablo 81: Arabistan'da Kalış Süresi ile S. Arabistan'da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri Arasındaki Bağlantı

S. Arabistan'da Kalış Süresi	Suudi Arabistan'da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri							Toplam	
	Evde yalnız	Evde Türk Komşularıyla	Evde Arap Komşularıyla	Evde Türk ve Arap komşularıyla	Dışarıda Arkadaşlarıyla	Alışverişe giderim	Başka		
5 yıldan az	Sayı(n)	27	40	3	1	1	1	3	76
	%	35.5	52.6	3.9	1.3	1.3	1.3	3.9	100.0
5 ve 10	Sayı(n)	10	12	0	1	1	0	0	24
	%	41.7	50.0	0.0	4.2	4.2	0.0	0.0	100.0
11 ve 11'den fazla	Sayı(n)	3	5	0	2	2	1	2	15
	%	20.0	33.3	0.0	13.3	13.3	6.7	13.3	100.0
Toplam	Sayı(n)	40	57	3	4	4	2	5	115
	%	34.8	49.6	2.6	3.5	3.5	1.7	4.3	100.0

Ki- Kare: 20,696

sd:12

p=0,055>0,05

Araştırmada “ H_{12} : S. Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 81) S. Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ($\chi^2=20,696$; $p=0,055>0,05$; H_{12} Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir. Suudi Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'da kadınların vakitlerini geçirmesi arasında anlamlı bir ilişkinin olacağı beklenmekteydi. Bu beklentinin temeli, kadınların kalınan süreye bağlı olarak Suudi Arabistan'ın sosyal, ekonomik ve psikolojik yönden her yönüyle oradaki yaşamı idrak etmiş ve uyum sağlamış olmasına dayanmaktaydı. Ancak beklenenin aksine bir sonuç elde edilmiş olması, örneklem kapsamındaki kadınların çoğunluğunun (76 kadın) Suudi Arabistan'a henüz yeni göç etmiş olmalarına ve kalış sürelerinin az olmasına dayandırılabilir.

Yine de Tablo 81'deki veriler ışığında, katılımcı kadınların evde yalnız ya da Türk komşularıyla birlikte zaman geçirmek haricinde dışarıda arkadaşlarla, alışverişte ya da başka şekilde zaman geçirenlerin oranının en yüksek olduğu durumlar, Suudi Arabistan'da 11 yıl ya da daha fazla kalanları kapsayan göçmen

kadınları göstermektedir. Bu sonuçlardan ötürü hipotezimizi destekler nitelikte veriler olduğunu da söyleyebiliriz.

Tablo 82: S.Arabistan'da Kalış Süresi ile Kadınların Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı Arasındaki Bağlantı

S. Arabistan'da Kalış süresi		Kadınların Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı			Toplam
		Haftada 1-3 kez	İki haftada bir	Ayda bir kere ve daha fazla	
5 yıldan az	Sayı(n)	43	12	21	76
	%	56.6	15.8	27.6	100.0
5 ile 10	Sayı(n)	13	5	6	24
	%	54.2	20.8	25.0	100.0
11 ve 11'den fazla	Sayı(n)	6	3	6	15
	%	40.0	20.0	40.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	62	20	33	115
	%	53.9	17.4	28.7	100.0

Ki- Kare: 1,786

sd: 4

p=0,775>0,05

Araştırmada “ H_{13} :: S. Arabistan'da kalış süresi ile kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 82) S. Arabistan'da kalış süresi ile toplumsal etkinliklere katılma sıklığı arasında ($\chi^2=1,786$; $p=0,775>0,05$; H_{13} : Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir.

Bu hipotezin temel çıkış noktası Suudi Arabistan'da kalış süresi ile kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı arasında doğrusal bir ilişkinin olabileceğinin ön görüşüydü. Çünkü Suudi Arabistan'da daha uzun kalanların, diğer yeni göçmen kadın gruplarına göre çevreyi daha iyi tanıyor olmaları, toplumsal etkinliklere katılmalarında yabancı olunan bir topluma duyulacak çekinceleri de ortadan kaldırır. Ancak Tablo 82'deki veriler incelendiğinde, Suudi Arabistan'da kalış süresi 5 yıldan az olanların, toplumsal etkinliklere katılma sıklığı %56,6'lık bir oranla en fazla oranı oluşturduğu görülmektedir. Bu durum göç edilen yeni toplumu tanıma hevesiyle

açıklanabilir. Çevreyi merak etme ve tanıma güdüsü, Suudi Arabistan'da kısa süre kalan katılımcı kadınların, hem uyum sağlama hem de yaşadıkları toplumu keşfetme amacıyla toplumsal etkinliklere katılma sıklığının arttığı söylenebilir.

Tablo 83: S.Arabistan'da Kalış Süresi İle Kadınların Göç Sonrasında Aile İlişkilerinin Değişim Seyri İle Arasındaki İlişki

S. Arabistan'da Kalış Süresi	Kadınların Göç Sonrası Aile İlişkilerinin Değişim Seyri			Toplam	
	Değişmedi	Göç öncesi daha iyiydi	Göç sonrası daha iyi oldu		
5 yıldan az	Sayı(n)	47	4	25	76
	%	61.8	5.3	32.9	100.0
5 ile 10	Sayı(n)	7	3	14	24
	%	29.2	12.5	58.3	100.0
11 ve 11'den fazla	Sayı(n)	11	0	4	15
	%	73.3	0.0	26.7	100.0
Toplam	Sayı(n)	65	7	43	115
	%	56.5	6.1	37.4	100.0

Ki- Kare: 10,615

sd:4

p=0,031<0,05

Araştırmada “ H_{14} : S. Arabistan'da kalış süresi ile kadınların göç sonrası aile ilişkilerinin değişim seyri arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 83) S. Arabistan'da kalış süresi ile kadınların göç sonrası aile ilişkilerinin değişim seyri arasında ($\chi^2=10,615$; $p=0,031<0,05$; H_{14} : Kabul) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Aile müessesesinin devamının korunması, birçok faktörün etkili olmasıyla birlikte çoğunlukla ebeveynlerin bir arada olmasına bağlıdır. Çünkü aile kurumunun devamı, aile üyelerini oluşturan her bir ferdin sorumlulukları yerine getirmesi, karşılıklı dayanışma ve destekle sağlanır. Bundan ötürü anne-baba herhangi bir ebeveynin yokluğu, sorumluluğun yalnızca bir ebeveyn üzerine yüklenmesine neden olur. Böylece uzaklıktan ya da herhangi bir ebeveynin yokluğundan doğacak sorunlar kaçınılmaz bir şekilde aile ilişkilerine, olumsuz bir şekilde yansır. Bu nedenle bir arada yaşayan ebeveynlerin, birbirinden uzakta yaşayan ebeveynlere göre aile ilişkilerinin daha iyi olması olağandır. Buna göre yukarıdaki tablo incelendiğinde,

araştırma kapsamındaki kadınların kalış süresi 5 ile 10 yıl arası olan kadınların %58,3'ü kadınların göç sonrası ilişkilerinin daha iyi olduğunu belirtmesi bu düşünceleri destekler niteliktedir. Buna karşılık, kalış süresi 5 yıldan az olan kadınların %61,8'i ile 11 ve 11 yıldan fazla olanların % 73,3'ünün aile içi ilişkilerin değişmediği yönünde olması belki de söz konusu kadınların eşleriyle birlikte göç etmiş olduğu ihtimalini doğurmaktadır.

Tablo 84: Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı İle S. Arabistan'da Kadınların Kendi Yaşamlarından Memnun Olma Durumları

Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı		Kadınların Kendi Yaşamlarında Memnun Olma Durumları			Toplam
		Evet	Hayır	Cevap yok	
Haftada 1-3	Sayı(n)	44	17	1	62
	%	71.0	27.4	1.6	100.0
İki haftada bir	Sayı(n)	7	13	0	20
	%	35.0	65.0	0.0	100.0
Ayda bir ve daha fazla	Sayı(n)	22	11	0	33
	%	66.7	33.3	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	73	41	1	115
	%	63.5	35.7	0.9	100.0

Ki-Kare: 10,071

sd: 4

p= 0,039<0,05

Araştırmada “ H_{15} : S. Arabistan'da toplumsal etkinliklere katılma sıklığı ile kadınların kendi yaşamlarından memnun olma durumları arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 84) S. Arabistan'da toplumsal etkinliklere katılma sıklığı ile kadınların kendi yaşamlarında memnun olma durumları ($\chi^2=10,071$; $p=0,039<0,05$; H_{15} Kabul) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 84'ten elde edilen veriler, haftada 1-3 kez sosyal etkinliklere katılanların %71'i kendi yaşamlarından memnun iken, iki haftada bir toplumsal etkinliklere katılanların % 65'i kendi yaşamından memnun olmadığı görülmüştür. Ön

görülene paralel olarak göçmen kadınların toplumsal yaşama katılımlarının gerçekleşme sıklığına bağlı olarak memnuniyet derecelerinin arttığı gözlenmiştir.

Nitekim kadınlara evleri dışında yaşam alanı tanımayan Suudi Arabistan gibi bir ülkede kadınların haftanın belli günlerinde sosyal yaşama katılması, dışarıdaki yaşamla bütünleşmesi onlar üzerinde psikolojik ve sosyal açıdan pozitif bir etki yaratacak ve doğal olarak yaşamlarında memnuniyet derecesini artıracaktır.

Tablo 85: Yaş Durumu İle S. Arabistan'a Göç Etme İsteği Arasındaki İlişki

Yaş Durumu	S. Arabistan'a Göç Etme İsteği				Toplam	
	Kendi isteğimle	Eşimin isteği üzerine	Ailemin kararı üzerine	Diğer		
25 altı	Sayı(n)	6	3	4	0	13
	%	46.2	23.1	30.8	0.0	100.0
25 - 34	Sayı(n)	45	22	6	0	73
	%	61.6	30.1	8.2	0.0	100.0
35 - 44	Sayı(n)	12	10	0	1	23
	%	52.2	43.5	0.0	4.3	100.0
45 ve üstü	Sayı(n)	4	1	1	0	6
	%	66.7	16.7	16.7	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	67	36	11	1	115
	%	58.3	31.3	9.6	0.9	100.0

Ki-Kare: 15, 267

sd:9

p=0,84>0,05

Araştırmada “ H_{16} : Yaş durumu ile S. Arabistan'a göç etme isteği arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 85) yaş durumu ile S. Arabistan'a göç etme isteği ($\chi^2=15,267$; $p=0,84>0,05$; H_{16} Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir. Bu hipotezin çıkış noktası yaş durumlarının, Suudi Arabistan'a göç etme isteği üzerinde etkili olabileceği yönündeydi. Yalçın'ın da (2004: 15) belirttiği gibi genel olarak genç yaşta olan insanların göç kararlarını kendileri alması, yaşlı olan insanlara göre daha kolay olabilmektedir. Çünkü yaşanan toplumdan bambaşka bir topluma göç etmekle karşılaşılacak sorunların varlığı, tüm insanlar

için başta, göç kararını almada caydırıcı yönde etkiler yaratabilir. Bu nedenle yaşça büyük olan insanların gözünde büyüttüğü sorunların varlığıyla göç kararını vermesi sancılı ve zor bir süreç olurken, genç insanlar için bu sorunlarla baş edebilme süreci kolay görünür ve göç kararı daha kolay alınır, diyebiliriz. Ancak hipotezin anlamsızlığına rağmen Tablo 85'e yansıyan veriler incelendiğinde, katılımcı kadınların en genç göçmen kadın gruplarının temsil eden, 25 ve altı yaş sınırının % 46,2'si ile 25-34 yaş aralığında olanların % 61,6'sının kendi istekleri çerçevesinde göç etmiş olmaları hipotezimizi doğrular nitelikte veriler taşıdığını görmekteyiz. Yine yukarıdaki tabloya göre, 45 ve üstü yaş aralığında olan kadınlar hariç tutulursa, yaşların artmasına paralel olarak göç kararlarının eşlerinin isteği üzerine alındığını görebilmekteyiz. Bu veriler de hipotezimizi desteklemektedir.

Tablo 86: Yaş Durumu ile Suudi Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar Arasındaki İlişki

Yaş Durumu	S. Arabistan'ın Toplumsal Yapısının Yarattığı Sorunlar						Toplam
	Kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamama	Kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe	Kültürel çatışmalar	Siyasi ve etnik anlaşmazlıklar	Toplumsal yaşamda dışlanma/öteki olma		
25 altı	Sayı(n)	3	5	0	5	0	13
	%	23.1	38.5	0.0	38.5	0.0	100.0
25 ve 34	Sayı(n)	18	31	1	23	0	73
	%	24.7	42.5	1.4	31.5	0.0	100.0
35 ve 44	Sayı(n)	5	10	0	6	2	23
	%	21.7	43.5	0.0	26.1	8.7	100.0
45 ve üstü	Sayı(n)	1	4	1	0	0	6
	%	16.7	66.7	16.7	0.0	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	27	50	2	34	2	115
	%	23.5	43.5	1.7	29.6	1.7	100.0

Ki-Kare:19,707

sd: 12

p=0,073>0,05

Araştırmada “H₁₇: Yaş durumu ile S. Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 86) yaş durumu ile S.

Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar ($\chi^2=19,707$; $p=0,073>0,05$; H_{17} Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir. 25 yaş altı olanların %38,5'nin eşit oranlarla karşılaştıkları sorunlar kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe ile siyasi ve etnik anlaşmazlıklardır. İnceleme kapsamındaki kadınların, 25 ve 34 yaş aralığında olanların %42,5'i; 35 ve 44 yaş aralığında olanların %43,5'i ve 45 ve üstü yaş aralığında olanların %66,7'si karşılaştıkları sorun kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememekten kaynaklanmaktadır. Katılımcı kadınlar için Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorununun, tüm yaş grubundaki kadınlar için aynı olması, Suudi Arabistan'ın sosyal yapısıyla ilişkilendirilebilir.

Suudi Arabistan'da edebiyat öğretmeni olarak görev yapan Yüksel, görev yaptığı okula gitmek için yaşadığı korkuyu şu şekilde ifade etmiştir: “Okulla aramızda sadece sokak var. O sokağı tek başıma geçerken koşuyorum. Ya bir Suudi erkeği beni arabasına atıp kaçırırsa, yaşamımın bittiği anlamına gelir bu. Elçilik bile olaya el atsa kimse bulamaz beni! En yakınım bile hiçbir kimseden, hiçbir kurumdan hesap soramaz. Tek başına sokağa çıkmakla zaten suçluyum”(Yüksel, 2011: 88). Yüksel'in Suudi Arabistan'daki yaşamından bir kesit sunan ve diğer kadınların yaşamlarını örnekleyen bu sözler, kadınların Suudi Arabistan'daki yaşam sınırlılıklarını, ihtiyaçlarını tek başlarına giderememe nedenlerini ve böyle bir girişimde bulunurken bile hayatlarına mal olabilecek tehlikelerin varlığını bir kez daha göstermektedir.

Tablo 87: Yaş Durumu ile S. Arabistan’da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri Arasındaki Bağlantı

Yaş Durumu		Suudi Arabistan’da Kadınların Vakitlerini Geçirme Şekilleri							Toplam
		Evde yalnız	Evde Türk Komşularıyla	Evde Arap Komşularıyla	Evde Türk ve Arap komşularıyla	Dışarıda Arkadaşlarıyla	Alışverişe giderim	Başka	
25 altı	Sayı(n)	7	5	0	0	0	1	0	13
	%	53.8	38.5	0.0	0.0	0.0	7.7	0.0	100.0
25 – 34	Sayı(n)	25	40	2	2	2	0	2	73
	%	34.2	54.8	2.7	2.7	2.7	0.0	2.7	100.0
35 – 44	Sayı(n)	7	10	1	0	1	1	3	23
	%	30.4	43.5	4.3	0.0	4.3	4.3	13.0	100.0
45 ve üstü	Sayı(n)	1	2	0	2	1	0	0	6
	%	16.7	33.3	0.0	33.3	16.7	0.0	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	40	57	3	4	4	2	5	115
	%	34.8	49.6	2.6	3.5	3.5	1.7	4.3	100.0

Ki- Kare:34,582

sd: 18

p=0,011<0,05

Araştırmada “ H_{18} : Yaş durumu ile Suudi Arabistan’da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 87) yaş durumu ile Suudi Arabistan’da kadınların vakitlerini geçirme şekilleri $\chi^2=34,582$; $p=0,011 < 0,05$; H_{18} Kabul) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Tablo 88’e göre araştırma kapsamındaki kadınların, 25 ve altı yaş grubunun %53,8’i, 25-34 yaş aralığında olanların %34,2’si, 35-44 yaş aralığında olanların %30,4’ü ve 45 ve üstü yaş grubundaki kadınların %16,7’si vakitlerini evde yalnız geçirirken; yine yaş grupları sırasına göre %38,5; %54,8; %43,5; %33,3 oranları temsil eden kadınlar vakitlerini evde Türk komşularıyla bir araya gelerek geçirmektedir. Tüm yaş grubundaki kadınların Suudi Arabistan’da vakitlerini çoğunlukla evde geçirdiği görülmektedir. Bu durum daha önceki veriler ışığında üzerine değindiğimiz Suudi Arabistan’ın yaşam biçimiyle açıklanabilir. Kadınların, kendi yaşamlarını denetleme özgürlüğü ellerinden alınmış bireylere dönüştüren bu yaşam biçimi, evlerin balkon ve teras bölümleri hariç tutulursa, yaş grupları arasında ayrıma girilmeksizin tüm kadınların tek özgür yaşam alanlarının evleri olduğunu göstermektedir.

Tablo 88: Yaş Durumu İle Kadınların Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı Arasındaki İlişki

Yaş Durumu	Kadınların Toplumsal Etkinliklere Katılma Sıklığı			Toplam	
	Haftada 1-3	İki haftada bir defa	Ayda bir ve daha fazla		
25 altı	Sayı(n)	8	3	2	13
	%	61.5	23.1	15.4	100.0
25 – 34	Sayı(n)	37	12	24	73
	%	50.7	16.4	32.9	100.0
35 – 44	Sayı(n)	14	5	4	23
	%	60.9	21.7	17.4	100.0
45 ve üstü	Sayı(n)	3	0	3	6
	%	50.0	0.0	50.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	62	20	33	115
	%	53.9	17.4	28.7	100.0

Ki- Kare:5,299

sd: 6

p=0,506>0,05

Araştırmada “ H_{19} : Yaş durumu ile kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı arasında ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 88) yaş durumu ile kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı ($\chi^2=5,299$; $p=0,506>0,05$; H_{19} Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir. Yaş durumuna bağlı olarak kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olacağı beklenilmekteydi. Çünkü yaşların artmasına bağlı olarak kadınların toplumsal etkinliklere katılma sıklığının azalış göstereceği yönünde bir beklenti vardı. Bilindiği üzere insanlar yaşlandıkça, gürültülü ve kalabalık yerlere gitmekten kaçınır.

Hipotezin anlamsızlığı, en yaşlı grubu temsil eden 45 ve üstü yaş gurubunun çok az (6 kadın) olmasıyla açıklanabilir. Yine de Tablo 88’de veriler incelendiğinde; örnekleminizi oluşturan kadınlardan 35 ve 44 yaş aralığında yer alan kadınlar tenzih

edilirse, katılımcı kadınların yaşlarının artmasına paralel olarak haftada 1-3 kez toplumsal etkinliklere katılma sıklığının azalması hipotezimizi kısmen doğrulamaktadır.

Tablo 89: Yaş Durumu İle Kadınların Kendi Yaşamlarından Memnun Olma Durumları Arasındaki İlişki

Yaş Durumu		Kadınların Kendi Yaşamlarından Memnun Olma Durumu			Toplam
		Evet	Hayır	Cevap yok	
25 altı	Sayı(n)	10	3	0	13
	%	76.9	23.1	0.0	100.0
25 - 34	Sayı(n)	46	26	1	73
	%	63.0	35.6	1.4	100.0
35 - 44	Sayı(n)	14	9	0	23
	%	60.9	39.1	0.0	100.0
45 ve üstü	Sayı(n)	3	3	0	6
	%	50.0	50.0	0.0	100.0
Toplam	Sayı(n)	73	41	1	115
	%	63.5	35.7	0.9	100.0

Ki- Kare: 2,146

sd: 6

p= 0,906>0,05

Araştırmada “ H_{20} : Yaş durumu ile kadınların kendi yaşamlarından memnun olma durumu ilgi vardır” hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 89) yaş durumu ile kadınların kendi yaşamlarından memnun olma durumu ($\chi^2=2,146$; $p=0,906>0,05$; H_{20} Red) arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmektedir.

Kadınların yaşlarının artmasına paralel olarak yaşamlarından memnun olma durumlarının artacağı yönde bir ön kabul vardı. Bu ön kabulün ardında yatan temel neden, genç yaşta olan kadınların, aktifliği ve yaşama sevinçleri temelinde, hayattan beklentilerinin daha çok gezmek, dolaşmak, sosyal aktivitelere katılmak doğrultusunda olacağı, buna karşılık Suudi Arabistan’ın her yönüyle kısır yaşamının, katılımcı genç

göçmen kadınları tatmin edemeyeceği yönündeydi. Yukarıdaki tabloya yansıyan veriler incelendiğinde, 25 ve altı yaş grubunun %76,9'nun, 25-34 yaş aralığında olanların %63'nün, 35-44 yaş aralığında olanların %60,9'nun ve 45 ve üstü yaş grubundaki kadınların %50'sinin yaşamlarından memnun olmaları, beklentilerin aksine bir gelişme gösterdiğini açığa çıkarmaktadır. Bu durum Suudi Arabistan'daki insan haklarının "eşitsiz" dağılımına karşı yaş, mülk, eğitim, yerli, yabancı farkı gözetilmeksizin kadınlara herhangi bir hak verilmemesiyle, diğer bir deyişle tüm kadınlara "eşit" bir muamele gösterilmesine dayandırılabilir. Bütün kadınlar için aynı katı kuralların geçerli ve uygulanıyor olması durumu, araştırma kapsamındaki kadınlarda, eşitsizlik temelinde eşit bir hayatı "kabullenmiş" bir memnuniyet anlayışı doğmuştur, denilebilir.

VIII. BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çağımızda ulaşılan teknolojik gelişmelerle birlikte günümüzde dünyanın değişen dengeleri, ülkeler arasında çizilen sınırları ortadan kaldırmış insan varlığıyla özdeş tutulan göç hareketlerinin günümüzdeki hızına hız katmıştır. Bu anlamda teknolojik, iletişim ve bilişim çağındaki her türlü gelişmeden etkilenen göçün, toplumlar arasında yayılması ve her toplumun verdiği ya da aldığı göçmen gruplarıyla ondan etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Bu hareketten nasibini alan her toplum için, göç olaylarının nedenleri bireysel, sosyal, psikolojik olmakla birlikte ülkelerin kendi politikalarıyla da ilişkili olabilmektedir. Bu anlamda her ülkenin farklı bir işlevi yerine getirmek için politikalarında yer verdiği göç, az gelişmiş ülkelerin kendi işgücü fazlasını yutmak için seçtiği bir çözüm yolu olurken; gelişmiş ülkelerin işgücü açığındaki boşluğu doldurabilmenin bir çözüm yolu olarak algılanır. Neticede göç dünyada ülkeler arasındaki ekonomik dengesizliğin sonucu olarak, denge sağlayabilme aracı olarak işlev görmektedir, denilebilir. Ülkemizde de aynı işlevi gören göç olaylarının yönünün, ekonomik anlamda başladığı tarihten günümüze değin dünya ülkelerinin iktisadi durumlarına göre değiştiği söylenebilir. Bu aşamada ülkemizde dışa göç, göç edilen ülkelerden gelen talepler çerçevesinde önce Batı Avrupa'ya daha sonra Orta Doğu'ya doğru bir seyir göstermiştir.

Ülkemizdeki dışa göç, işgücü göçü özelliği taşıması sebebiyle daha çok erkeklerin hareketine yol açmaktadır. Ancak göçün, erkeğin göç edilen ülkeye bağımlılığı arttırıcı etkisi geride bıraktığı ailesini yanına alma gerekliliğini doğurmuş; bu gereklilik ise ülkemizdeki göçün, aile göçüne dönüşmesine neden olmuştur. Bu noktada ülkemizde çoğunlukla erkek görünürlüğünü arttırıcı bir etki yaratan dış göçler, ailede

anne, kız kardeş ya da kız çocuk olarak göç eden kadınların görünürlüğünde de arttırıcı bir rol oynamaya başlamıştır. Ancak kadınların bu hareketin asıl faili olmamaları başka bir deyişle eşlerinin, ailelerinin ya da evlenmelerinin bir sonucu olarak göçe eşlik etmeleri, göç olaylarındaki görünürlüğünün artmasına karşılık onları göç çalışmalarında görünmez kılmıştır.

İşte bu noktada çalışmamızda göç sürecindeki kadın görünür kılınmaya çalışılmış, ülkemizde dışa göç, Suudi Arabistan'a gerçekleştirilen göçler özelinde kadın cinsiyeti temelinde incelenmiştir. Bu gaye ile Suudi Arabistan'a göç eden kadınların durumlarını tespit etmek amacıyla Hatay Merkez ilçede anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma, Suudi Arabistan'a göç eden kadınların göç etme nedenlerini, göç sonrası yaşadıkları sorunları, ulaşılan toplumla etkileşim durumlarını ve uyum sağlayabilme dercelerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu noktada 115 kadına ulaşılmış ve yukarıda ifade edilen amaçlara uygun 65 soruluk anket formu uygulanmıştır.

2010 yılı itibariyle Suudi Arabistan'a göç eden kadınların sayısı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğünden elde edilen bilgiye göre 551'dir. Tez çalışmamıza katılan kadın göçmen sayısı ise 115'tir.

Örneklem kapsamına giren kadınların demografik bilgilerine göz atacak olursak; örneklemimize katılan kadınların %63,5'i 25 – 34 yaş aralığında, %20'si ise 35-44 yaş aralığında yer almaktadır. Göçmen kadınların %73,9'u ilkokul ya da ortaokul mezunu olup; büyük bir çoğunluğu yani %98,3'ü evlidir. Katılımcı kadınların evlilik süreleri %33,9 ile 10-14, %25,2 ile 5-9, %22,6 ile 15-24, %5,2 ile 25 ve üzeri yılları arasında değişmektedir. Kadınların %74,8'lik oran ile tamamına yakını ev hanımı iken %5,2'si öğretmen, %0,9'u çocuk bakıcısı, %7'si kuaför, %1,7'si ise terzidir. Bu soruyu yanıtızsız bırakan 12 kadın göçmenin hangi mesleğe sahip olduğu konusunda bilgi edinilememiştir. Kadınların eşlerinin icra ettikleri meslekler arasında çoğunluğu (%49,6) oto işlerine yönelik alanlar oluşturmaktadır. Bunu takiben artan oranda sırasıyla marangoz, erkek kuaförü, işçi, lokantacı-aşçı, kaynakçı, serbest meslek ile tornacı-demir gibi

meslekler yer almaktadır. Araştırma kapsamındaki kadınların sahip oldukları çocuk sayıları incelendiğinde % 4,3'nün çocuk sahibi olmadığı, %53'nün 1-2, %36,5'nin 3-4, % 6,1'in 5-6 gibi değişen aralıklarda çocuk sahibi olduğu görülmüştür.

Çalışmada kadınların Suudi Arabista'a göç etmesine yönelik genel bilgileri edinmeyi hedefleyen sorulardan ulaşılan sonuçlara göre; katılımcı kadınların Suudi Arabistan'a ilk göç ediş yılının 1981 yılı olduğu bulgusuna ulaşılmış, kadınların %35,7'sinin 2006-2010 yılları arasında göç ettiği saptanmıştır. Bu durumda hem araştırmamız hem de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğündeki istatistiklerden elde edilen veriler, ülkemiz kadınları için Suudi Arabistan'a göçün uzun bir geçmişi olmadığını göstermektedir. Kadınların Suudi Arabistan'a göç etmeden önce %93,9'unun fikirlerinin alındığı ve %58,3'ünün kendi, %31,3'ünün eşlerinin istekleri doğrultusunda göç ettiği görülmüştür. Kadınlar bu eylemi %90,4'lük bir oranla yasal yollarla gerçekleştirmiştir. Yasal yollarla gidip kaçak olarak yerleşenlerin oranı ise %9,6'dır. Kadınların %60'ı kendi çabaları sonucunda, %39,1'i başkalarından yardım alarak göç etmiştir. Kadınların göç etme nedenleri %75,7'lik bir oranla eşlerinin Suudi Arabistan'da olması, geriye kalan kadınların %17,4'lük oranı ekonomik sıkıntılar, % 6,1'lik oranı siyasi sorunlar ve % 0,9'luk bir oranı ise toplumsal baskılar sebebiyle göç etmişlerdir.

Araştırmanın temel hipotezi; ülkemizdeki kadınlar Suudi Arabistan'a eşlerinin göç etmesine paralel olarak göç etmektedir, bu sebeple göç sürecinden daha olumsuz etkilenmekte ve uyum sağlayabilmeleri daha zor olmaktadır. Örneklem kapsamındaki kadınların %75,7'sinin eşlerinin Suudi Arabistan'da olmaları nedeniyle göç ettiklerini belirtmiş olmaları araştırma hipotezini doğrulamaktadır. Kadınların Suudi Arabistan'a göçünün eşleriyle bağlantılı olarak başka bir deyişle bağımsız gerçekleşmemesinin temelinde birçok neden yatmaktadır. Bunlardan ilki, Suudi Arabistan'ın ülkemizden kadın işçi talebinde bulunmamasıyla açıklanabilir. İkincisi, Suudi Arabistan'ın siyasi yapısının şeriat sistemine dayalı olması sebebiyle kadınların iş alanlarının olmaması,

olsa bile bunun kadınlar için her yönüyle risk taşımasıdır. Risktir; çünkü Suudi Arabistan'da kadınların çalışma alanları genellikle ev içi hizmetlerde olmakta (hizmetçi, çocuk bakıcısı, aşçı...) ve bu iş alanlarında çalışan kadınların hakları ne orjin ülke ne de göç edilen ülke tarafından korunmaktadır. Kadının tüm hakları hizmetçi olarak çalıştığı evin sahibi tarafından belirlenmekte tümüyle onların inisiyatifine bırakılmaktadır. Bu durum medyaya yansıdığı kadarıyla bazen kadınların hayatına mal olmakta bazen de pasaportuna el konularak ömür boyu köleliğe mahkûm edilmektedir. Nitekim İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün iki yıl boyunca yaptığı incelemelerin ardından yayımladığı "Sanki İnsan Değilim" adlı raporunda, Suudi Arabistan'da hizmetçi olarak çalışan 1.5 milyon Endonezyalı, Filipinli, Sri Lankalı ve Nepalli kadının bulunduğunu ve bu kadınların yasal korumadan yararlanamadığını belirtilmiştir. Raporda, ülkesine dönüşüne 6 yıl 8 ay izin verilmeyen ve hiçbir ücret almayan Endonezyalı bir kadının, birçok kez tecavüze uğradığını belirten Filipinli bir kadının, maaşını istediği her seferde dövüldüğünü, bıçakla yaralandığını, yakıldığını ifade eden Sri Lankalı bir kadının anlattıklarına da yer verilmiştir (<http://www.nuveforum.net>, 28. 08. 2011). Kadınların insanlık dışı uygulamalarla yüz yüze geldiğini gösteren bu rapor, ülkemizden Suudi Arabistan'a kadın göçünün işgücü göçü temelinde gerçekleştirilme sebebine açıklık getirmektedir. Kadınların eşleriyle bağlantılı olarak göç etmesinin ardında yatan üçüncü neden ise, Suudi Arabistan'ın toplumsal yaşamda kadınlar için her yönüyle kısıtlanmış bir hayat sunması ve kadınların Suudi Arabistan'da herhangi bir ihtiyacını gidermede erkeğe mecbur kalmasıdır. Bu mecburiyet ilk etapta kadınların tek başına dışarı çıkmalarının yasağından ya da sakıncılarından geldiği gibi kadınların araba kullanmalarının yasak olmasından ve toplu ulaşım araçlarının yoksunluğundan da kaynaklanmaktadır. Yapılan bütün açıklamalar ışığında denilebilir ki Türkiye'den Suudi Arabistan'a gerçekleştirilen kadın göçlerinin erkek temelli olması kaçınılmaz olmaktadır.

Kadınların Suudi Arabistan'daki durumlarına yönelik genel bilgileri yansıtan verilere göz attığımızda ise katılımcı kadınların Suudi Arabistan'da ikamet ettiği

şehirlerin % 32,2 ile Cidde, %31,3 ile Riyad, % 13 ile Dammam olduğu görülmüştür. Kadınların Suudi Arabistan’da %96,5’nin kirada oturduğu; kira giderlerinin çoğunlukta 350 ile 449 TL arasında olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Kadınların aylık gelirleri ise %47’lik oranla 1500 ile 3000 TL arasında değişmekte; %32,2’lik oranı 3000 TL’den fazla gelire sahiptir. Kadınların çoğunluğunun göç sonrası yerleşim sıkıntısı yaşamadığını gösteren oran %73 olurken, onların yerleşim yerlerini seçerken en çok; kira bedelinin ucuz, eşlerinin veya kendilerinin çalıştığı kuruma yakın, Türk vatandaşlarının yoğun olduğu bölge ile merkezi bir yerde olması gibi kriterleri taşımasına önem verdikleri görülmüştür. Nitekim kadınların yaşadıkları bölgenin etnik köken bakımından barındırdığı nüfus yapısını belirlemek amacıyla sorulan soruya bakıldığında çoğunluğun hem Arap hem de Türk kökenli nüfusun yoğun olduğu bölgede yaşadığı saptanmıştır.

Örneklem kapsamındaki kadınların çoğunlukla Suudi Arabistan’ın büyük şehirlerinde toplandığını gösteren veriler göçün özelliğine uygunluk göstermektedir. Çünkü ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlerin gelişmiş kentlere doğru akması; onun ülke sınırlarını aştığı durumda da göç edilen ülkenin gelişmiş kentlerine doğru akabileceğini gösterir. Kadınların tamamına yakının kirada oturuyor olmaları Suudi Arabistan’da yabancı uyruklu kişinin kendine ait ev, dükkan, arsa... vb. hiçbir şeyi mülk edinmemesinden kaynaklanmaktadır. Kadınların göç sonrasında yerleşim sıkıntısı yaşamamaları ise saha araştırması uygulandığı esnada edinilen bilgiler çerçevesinde, göç öncesi eşlerinin evlerini kiralamış olmalarıyla açıklanabilir. Kadınların yukarıda ifade edilen kriterler ile bu kriterlerden en ağır basanı olan “eşlerinin veya kendilerinin çalıştığı kuruma” yakınlık durumunu göz önünde bulundurarak yerleşim yerlerini seçmeleri, kadınların Suudi Arabistan’da olası her durumda ve ihtiyacında eşine bağımlı olmasıyla izah edilebilir. Bu noktada Suudi Arabistan’ın Riyad şehrinde 2002-2006 yılları arasında edebiyat öğretmenliği yapan Yüksel’in sözleri anlamlıdır: “Kadın olarak tek başına sokakta yürüyememek çıldırıyor beni. Evde tuzumuz bitti. Almaya

gidemiyoruz. Bir erkek arkadaşına söyledik, unutmazsa alacak, biz de yemeğimize tuz katabileceiz” (2011: 27).

Kadınların Suudi Arabistan’daki yaşama ve yaşamsal koşullara yönelik düşüncelerini belirlemek amacıyla yöneltilen sorular ışığında ulaşılan en yüksek yüzdeliğe sahip sonuçlar ise şöyledir: Kadınlar açısından Suudi Arabistan’da bulunmalarının çekici gelen yanı “rahat yaşam koşulları”; kadınların en çok karşılaştıkları sorun “ihtiyaçlarını tek başlarına giderememek”tir. Ardından kadınlar, Suudi Arabistan’da şeriat sisteminin “baskı yarattığına” işaret etmekte, baskının “giyim, kadın haklarının olmaması ve bu nedenle kadın kimliğini yaşayamama” yönünde hissedildiğine vurgu yapmaktadırlar. Bununla birlikte kadınların, çocukların eğitim ve öğretim süreçlerinde “sorun yaşamadıklarına”; gelenek ve göreneklerini aktarırken “sıkıntı yaşamadıklarına”, Suudi Arabistan’da yerleşme düşüncelerinin “olmadığına”; sağlık güvencelerinin “olmadığına”; her türlü kadın hastalıklarına yönelik sağlık sorunlarını giderebilmede “sorun yaşanmadığına”; Suudi Arabistan’da onların haklarını savunabilecek veya herhangi bir sıkıntı karşısında yardım isteyebilecekleri özel ya da devlet bünyesinde bulunan kadın dayanışma vakfı, kuruluş veya bu amaçla örgütlenmiş bir grubun “var olmadığı” yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Kadınların Suudi Arabistandaki yaşama uyum sağlayabilme durumlarının belirlenmesine yönelik genel bilgileri içeren kısımda ise; kadınların %81,7’si Suudi Arabistan’ın resmi dili olan Arapçayı konuşabiliyor oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlara yerli halkın kendilerine yönelik tutumlarıyla ilgili sorulara kadınların %31,3’ü hoşgörülü, %20,9’u yardımsever ve misafirperver oldukları, %36,5’i ne bizi severler ne de hayatımıza müdahale ederler yönünde yanıtlar alınmıştır. Bunu izleyen, S. Arabistan esnafının, polisinin ve memurların size karşı tutumu nasıldır sorusunda kadınların %49,6’sı Arabistan esnaf, polis ve memurlarından eşit bir muamele gördüklerini, %26,1’i daha fazla baskı hissettiğini belirtmiştir. Göçmenlerin Türkiye ile Suudi Arabistan’ın her ikisinin de müslüman ülkeler olmalarının kadın göçmenlerin

uyum sağlamada yaratabileceği avantaj ya da bundan dolayı ayrıcalıklı olabilme durumlarını ölçmek amacıyla yöneltilen soruya kadınların çoğu avantajlı oldukları ama ayrıcalıklı olmadıkları yönünde yanıtlar vermişlerdir. Bununla birlikte kadınların %58,3'ü dini yönden baskı yaşadığını ve baskının % 52,2'lik bir oranla namaz kılma ve giyim baskısından kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Kadınların Arapça dilini konuşuyor olmaları, göç sonrasında belirecek olan bir meseleyi başından ortadan kaldırmış, kendilerine uyum sağlayabilme konusunda önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca göç edilen toplumda yerli halkın göçmen gruplara tutumları ile ortak bir din paylaşılması da adapte olma sürecinde etkin bir rol oynamaktadır. Bu manada elde edilen sonuçlar da kadınların uyum sağlayabilmelerinde süreci kolaylaştırıcı bir etki yaratacaktır. Ancak söz konusu dinin insanların yaşamlarına müdahale etme ve baskı uygulama aracı olarak kullanıldığı bir ülkede adaptasyon sürecinde göçmen gruplar açısından tersi bir etkinin yaratılması da muhtemeldir. Nitekim bu konuda sahip olunan veriler kadınların yarısından fazlasının bu baskıya maruz kaldığını sergiler niteliktedir.

Kadınların göç sonrası ülkemiz ile bağlantıları gösteren bulgular ise, kadın göçmenlerin %85,2'sinin aile ve akrabalarıyla görüştüğünü, %96,5'inin Türkiye'deki gündemi takip ettiğini, %74,8'i yılda bir kere Türkiye'ye tatile geldiğini, %75,7'si ülkesine döndüğünde evinde ikamet ettiğini, %49,6'sı Türkiye'de sağlık güvencelerinin olduğunu göstermektedir. Elde edilen tüm bu neticeler genelinde söylenebilecek genellenebilir şey, katılımcı kadınların ülkemizle olan ilişkilerinin, bağının kopmadığı yönündedir.

Hatay Merkez ilçeden Suudi Arabistan'a göç eden kadınların, göç etme isteği ile göç ettikten sonra Suudi Arabistan'a uyum sağlayabilme ve memnun olma derecelerinde etkili olan değişkenleri saptamak amacıyla "eğitim, yaş, gelir durumu, Suudi Arabistan'da kalış süresi, Suudi Arabistan'da toplumsal etkinliklere katılma sıklığı" çalışmanın bağımsız değişkenleri olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu bağımsız

değişkenlerle gerçekleştirilen Ki-Kare analizi sonuçlarına göre, eğitim ve yaş durumu ile Suudi Arabistan'a göç etme isteği arasında anlamlı bir ilişki olmadığı buna karşılık gelir durumu ile Suudi Arabistan'a göç etme isteği arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Eğitim düzeyinin yüksek olması paralelinde, artması beklenen bireylerdeki farkındalık, bilinçlilik ile kadına yaşam alanı tanımayan bir ülkeye göç etme isteğinin olmaması beklenmekteydi. Ancak katılımcı kadınların çoğunluğunun eğitim durumlarının çok düşük bir seviyede olması bu beklentiyi karşılıksız bırakmakta açıklayıcı olabilir. Ayrıca yaş durumuna göre göç etme isteğinin belirleyici olabileceği düşüncesinin ardında yatan nedenler, genç insanların yeni toplumları keşfetme isteklerinin olması ya da karşılaşılabilecek olası sorunlarla baş edebilme güçlerinin daha fazla olmasıyla ifade edilebilir. Yine de 25 ve altı yaş sınırının %46,2'si ile 25-34 yaş aralığında olanların %61,6'sının kendi istekleri çerçevesinde göç etmiş olmaları düşüncemizle örtüştüğünü göstermektedir. Bununla birlikte gelir durumu ile Suudi Arabistan'a göç etme isteği arasında kurulan anlamlı bağ; eşlerin ekonomik temelle, kadınların ise eşlerin göç etmesi temelinde göçünün belirlenmiş olması, göçün amacına hizmet ettiği ve kadınların göç etme isteklerinin bu noktada gerçekleştiğini göstermektedir.

Eğitim, yaş, gelir durumu, Suudi Arabistan'da kalış süresi ile Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlar arasındaki ilişkiyi gösteren Ki-Kare analizi sonuçlarına göre, Suudi Arabistan'da kalış süresi ile yaş durumu hariç diğerleriyle anlamlı düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların Suudi Arabistan'da kalış sürelerinin uzaması ile topluma uyum sağlamanın kolaylaşabileceği bu anlamda sorunların aşılabileceği öngörülmekteydi. Ancak bu noktadaki anlamsızlık, Suudi Arabistan'ın kadın yaşamına getirdiği katı kısıtlamaların zamanla gevşemediği realitesiyle açıklanabilir. Yaş durumu ile çıkan anlamsız ilişki aynı nedenle açıklığa kavuşturulabilir. Göç sonrası kadınların yaşadıkları sorunlar çeşitlilik arz etmektedir. Kadınların 1500 ve altı gelir durumuna sahip olanlarının %47,10'u, 1501 ve 3000 aralığında gelire sahip olanların %35,20'si, 3001 ve üstü gelire sahip olanların

%54,10'u, gelir durumunu belirtmeyen kadınların ise %42,90'ı Suudi Arabistan'ın toplumsal yapısının yarattığı sorunlardan, en çok kadınların kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe problemiyle karşılaştıkları saptanmıştır. Yine eğitim durumu ilköğretim ya da ortaokul ve lise olan tüm katılımcı kadınların en çok karşılaştıkları problem kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememeleridir. Üniversite mezunları ise %50'lik bir oran ile en çok kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamamanın yarattığı sorunlarla yüz yüze gelmektedir. Tüm göçmen kadınların gelir durumları ve eğitim düzeyleri arasında fark olmaksızın tek başlarına ihtiyaçlarını karşılayamamalarının sebebi kadın cinsiyetini taşımalarına bağlanılırsa dolaylı olarak üniversite mezunlarının da yaşadıkları problemin aynı olduğu söylenebilir. Bu problemin daha önce dile getirildiği gibi Suudi Arabistan'da kadının toplumsal yaşama iştirakini engelleyen yasaklar ve uygulamalardan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Suudi Arabistan'da vakitlerini geçirme şekilleri ile bağımsız değişkenler “eğitim, gelir, yaş durumu ve Suudi Arabistan'da kalış süresi” arasındaki ilişkiyi gösteren Ki Kare sonuçlarına göre, yaş durumu hariç tüm bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Bu durum Suudi Arabistan'da kadınların zamanlarını geçirmede alternatiflerinin olmamalarından kaynaklanmış olabilir. Çünkü elde edilen sonuçlar örneklem kapsamındaki kadınlar açısından eğitim, gelir, yaş durumu ve Suudi Arabistan'da kalış sürelerinden doğan tüm farklılıkların vakitlerini geçirmede fark yaratmadığını ortaya koymaktadır. Eğitim, yaş, gelir durumu ve Suudi Arabistan'da kalış süreleri aynı ya da birbirinden farklı olan tüm göçmen kadın grupları için Suudi Arabistan'da vakitlerini geçirme şekli çoğunlukla “evde Türk komşularıyla bir araya gelerek” biçimde olması söz konusu alternatifsizliği örneklemektedir.

Suudi Arabistan'da kalış süresi ile aile ilişkilerinin değişim seyri arasında anlamlı bir ilişki vardır hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre anlamlı düzeyde ilişki olduğu neticesine ulaşılmıştır. Suudi Arabistan'da kalış süresi 5 yıldan az olanların % 61,8'i; 5 ile 10 yıl olanların %29,2'si;

11 ve daha fazla olanların % 73,3'ü aile ilişkilerinde herhangi bir değişim olmadığı, buna karşılık 5 yıldan az olanların % 32,9'unun; 5 ile 10 yıl olanların %58,3'ünün; 11 ve daha fazla olanların % 26,7'sinin aile ilişkilerinin göç sonrası daha iyi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Eğitim, gelir, yaşı durumu ve Suudi Arabistan'da toplumsal etkinliklere katılma sıklığı ile kadınların Suudi Arabistan'daki yaşamlarından memnun olma durumları arasındaki anlamlılık durumlarını ölçmek amacıyla yapılan Ki-Kare sonuçlarına göre, eğitim ve yaş durumu bağımsız değişkenleriyle anlamlı bir ilişki kurulamamıştır; bununla birlikte gelir durumu ile Suudi Arabistan'da toplumsal etkinliklere katılma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum kadınların eğitim, yaş gibi değişkenlerin kadınların memnuniyet durumlarına yansımadağıını göstermekle birlikte Suudi Arabistan'ın eğitim ve yaş farkı gözetmeksizin tüm kadınlara aynı yaşam koşullarını sunduğu ile açıklanabilir. Gelir durumu artıkça kadınların yaşamlarından memnuniyetlerinin artması, daha önce ifade edildiği gibi göçün amacına ulaştığını göstermektedir. Ayrıca artan gelire paralel olarak kadınların toplumla etkileşimin artması ve katılımının sağlanması için bir takım olanakların yaratılabilmesi mümkün olabilmektedir. Şöyle ki kadının araba kullanımının yasak olması ve toplu ulaşım araçlarının olmaması ile ortaya çıkan problem özel şoför ile giderilebilmekte; kadınların eşlerinin çalıştıkları vakitlerde onları bekleme zorunluğu ortadan kalkabilmektedir.

Kısacası çalışmamız çerçevesinde ortaya çıkarılan sonuçlar göstermektedir ki; kadınların Suudi Arabistan'daki yaşamları bütünüyle "şeriat" ve onun temellendirildiği "din" çerçevesinde belirlenmektedir. Dinin gerekleri olarak kadınlara uygulanan ve bu noktada göçmen kadınlarımızı da kapsayan yaptırımlar (kadınların giymek zorunda kaldıkları abeye olarak isimlendirilen kara çarfaş, araba kullanma yasağı, toplu ulaşım araçlarının yoksunluğu ile varolan ticari taksilerin kullanımlarının sakıncaları, tek başına dışarı çıkma yasağı) kadınların şüphesiz göç sürecinden olumsuz etkilenmelerine

yol açmaktadır. Ancak burada altı çizilmesi gereken önemli şey Suudi Arabistan’da yaşananların, “göç olayının” yaratabileceği olası sorunlardan bambaşka bir boyutta olduğudur. Çünkü “Kadın hoca efendinin sesine aşık olmasın diye ezanın makamsız okunduğu, erkek tahrik olmasın diye kadının deveye binmesine yasak getirildiği (Yüksel, 2011: 26-64)” bir ülkede göçmen kadınlarımızın mücadelesi göçün olumsuz sonuçlarından çok tümüyle ülkenin hukuki, siyasi ve sosyal dediğimiz toplumsal yapıya yönelik başkaldırı niteliğinde olmalıdır ki sorunlarla baş edilebilsin. Azınlık durumunda olduğu gibi ekonomisine mecbur kalınan bir ülkede tüm bunların yapılması ise olanak dışıdır, fakat sözü geçen sorunların ya da yaptırımların hissetme derecelerinin hafifletilmesi de mümkündür. Bu noktada yapılması gerek önemli konulardan biri, kadınların haklarının orjin ülke tarafından korunması ve yaşamlarının güvence altına alınmasını ön gören birtakım kanunların göç edilen ülke tarafından oluşturulmasına ve kabul edilmesine ön ayak olmaktır.

KAYNAKÇA

ABADAN-UNAT, (1986), “Türk Dış Göçünün 24 Yıllık Bilimsel Bilançosu” 1960-1984”, **Türk Dış Göçü 1960-1984: Yorumlu Bibliyografya**, Ed. Nermin Abadan-Unat ve Neşe Kemiksiz, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, S. 1-57.

ABADAN-UNAT, Nermin, (1984), “Uluslar Arası Göç Akımının Kadınların Toplumsal Rollerini Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği Olayı”, **Göç ve Kadın**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, s. 1-31.

AK-AKYOL, Feyza, (2008), “Parçalanmış Kimlikler: Fransa’daki Göçmen Kadınlarının Özel- Kamusal Stratejileri” **Entegrasyonun Ötesinde Türkiye’den Fransa’ya Göç Ve Göçmenlik Halleri**, ed. Didem Daniş ve Verda İrtiş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 223-234.

AKGÜR, Zeynep Gökçe, (1997), **Türkiye’den Kırsal Kesimden Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik**, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

AKKAYAN, Taylan, (1979), **Göç ve Değişme**, İ.Ü. Ed. Fak. Yayınları, İstanbul.

AnnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi Cilt: 28,(1994), Ana Yayıncılık.

APAK, Sudi, (1993), **Yurt Dışındaki İşçi Potansiyeli ve Türkiye Ekonomisi**, Cem Yayınevi, İstanbul.

APAK, Sudi, OĞUZHAN, Adil ve AYTAÇ, Ayhan (2002), “Yurt Dışına İşçi Göçü ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **Kentleşme, Göç ve Yolculuk**, İmaj Yayıncılık, Ankara, s. 151-196.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, (1998), **Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorunları**, Özkan matbaacılık, Ankara.

BUZ, Sema, (2007), “Göçte Kadınlar Feminist Bir Yaklaşım Çerçevesinde” **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, Sayı: 2, s. 39-40.

BUZ, Sema, (2009), “Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların Görünürlüğü”, **Aile ve Toplum Eğitim ve Araştırma Dergisi**, sayı: 17, Afşaroğlu Matbaası, s. 40-50.

CASTLES, Stephen ve MILLER, Mark J., (2008), **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, çev: Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çalışma Bakanlığı, (1982) **Yurt Dışındaki Türk İşçileri İçin Rehber**, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

DEMİR, Gülşen, (1997), “Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısık İlçesi”, **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi**, DİE, Ankara, s. 85-94.

DOĞAN, Koray, (2005), **Göçmen Kaçakçılığı Suçu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

DURUGÖNÜL, Esmâ, (1997), “Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler”, **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi**, DİE, Ankara, s. 95-100.

ERDER, Sema ve KAŞKA, Selmin, (2003), **Düzensiz Göç ve Kadın Ticareti: Türkiye Örneği**, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Yayınları, İstanbul.

GİTMEZ, Ali S., (1979), **Dış Göç Öyküsü**, Maya Matbaacılık Yayıncılık, Ankara.

GİTMEZ, Ali S., (1983), **Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler: Beklentiler Gerçekleşenler**, Alan Yayıncılık, İstanbul.

GÖKBAYRAK, Şenay, (2006), “Uluslararası Göçler ve Kadın Emeği”, **Çalışma Ortamı Dergisi**, Sayı: 86.

GÖKBAYRAK, Şenay, (2009), “Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar” **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2, s.55-81.

GÖKDERE, Ahmet Y. (1978), **Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

GÖNÜLLÜ, Müzeyyen, (1996), **Dış Göç**, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, s.94-104.

GÖZENÇ, Selami, (1999), **Güneybatı Asya “Ortadoğu”, Ülkeler Coğrafyası**, Çantay Kitabevi.

GÜLER, Neval, (1983), **İhratçılara Suudi Arabistan Hakkında Genel Bilgiler**, İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi.

GÜVEN, Sami, (1977), **Dış Göç ve İşçi Yatırım Ortaklıkları**, Doğan Basımevi, Ankara.

GÜVEN, Sami, (1994), **Uluslararası İşçi Göçü Bağlamında Dönüş Göçünün Sosyal Politika Sorunları**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Denizli.

<http://riyad.be.mfa.gov.tr>, 31.03.11.

<http://www.csgb.gov.tr> ,07.12.2010.

<http://www.nuveforum.net>, 28. 08. 2011

<http://www.milliyet.com.tr>, 04.03.2011

İÇDUYGU, Ahmet ve TOKTAŞ, Şule, (2005), **Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar**, Şenol Matbaacılık, Ankara.

İLKKARACAN, İpek ve İLKKARACAN Pınar, (1998), “1990’lar Türkiye’inde Kadın ve Göç” **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s.305-322.

KABACALI, Alpay, (2003), **Arap Çöllerinde Türkler**, Cem Yayınevi, 2.Baskı, İstanbul.

KARAASLAN, Tufan, (1998), **Ortadoğu’nun Coğrafyası**, Atlas Kitapevi, Konya.

KIRKPINAR, Leyla, (2001), **Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KIZILÇELİK, Sezgin, (1992), **Sosyoloji Teorileri 2**, Akın Matbaası, Konya.

KIZILÇELİK, Sezgin,(2004), **Zalimler ve Mazlumlar: Küreselleşmenin İnsani Olmayan Doğası**, Anı Yayıncılık, Ankara.

KURTULUŞ, Berrak, (1988), **Orta Doğu Ülkelerine Türk İşgücü Akımı: Libya ve Suudi Arabistan Örneği**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

MARSHALL, Gordon, (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Meydan Larousse, **Büyük Lügat ve Ansiklopedisi**

ÖĞUZ, Yahya ve ORSAN, Selen F.,(1975), **Suudi Arabistan'ın Ekonomik ve Sosyal Yapısı**, Yayın No: Devlet Planlama Teşkilatı: 1425-KD:294.

ONULDURAN, Ersin ve RENSELAAR, Herman Van, (1977), “Uluslar arası İlişkiler, Hukuksal ve Siyasal Boyutlar”, **Göç ve Gelişme**, Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara.

ÖZAR, Keskin, (1973), **Yurtdışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları**, Dışişleri Bakanlığı Ekonomik ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

ÖZBAY, F. ve diğerleri, (2001), “Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı”, **Nüfus ve Kalkınma: Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi**, Hacettepe Üniversitesi Etütleri, Yayın No: NEE-HÜ, Ankara.

ÖZER, Mustafa, BİÇERLİ, Kemal, “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi” **Sosyal Bilimler Dergisi 2003-2004**, s.55-86.

ÖZEY, Ramazan, (1996), **Dünya Denkleminde Ortadoğu “Ülkeler-İnsanlar-Sorunlar**, Öz Eğitim Yayınları.

ÖZEY, Ramazan, (2001), **Dünya ve Ülkeler Coğrafyası**, Aktif yayınevi, 4. Baskı.

ÖZEY, Ramazan, (2009), **Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası**, Aktif Yayınevi, 4. Baskı.

ÖZTÜRK, Melda Y., (2010), “Kapitalist Gelişme ve Kriz Sürecinde Kadın Emegi: Asya Deneyiminden Çıkarılacak Dersler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, s. 105-132.

RITTERSBERGER-TILIÇ, Helga, (1997), “Almanya’dan Geriye Göç ve Kadın”, **Toplum ve Göç**, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, DİE, Ankara, s. 564- 572.

SANAY, Eyyüp (1997), **Almanya’daki Yabancı İşçiler ve Türk İşçileri**, Ankara.

SASSON, Jean P.,(1996), **Sultana**, Varlık Yayınları, İstanbul.

ŞEN, Furkan, (2006), **Yeni Dönemde Eski Tartışmalar “Göç, Etnisite, Milliyetçilik, Kürtçülük, Laiklik”**, Yargı Yayınevi, Ankara.

TOKSÖZ, Gülay, (2006), **Uluslararası Emek Göçü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

TOPRAK, Sadullah (1996), **Sosyo Ekonomik Açıdan Suudi Arabistan ve Türkiye İle olan İlişkileri**, Marmara Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TUFAN, Beril ve YILDIZ, Süleyman (1993), **Geri Dönüş Sürecinde İkinci Kuşak**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

TUFAN, Beril, (1994), **Göçmen İşçilerde İş Kazaları**, İdari İşler Dairesi Başkanlığı Matbaa Hizmetleri Servisi Etlik Matbaası, Ankara.

TUFAN, Beril (2002), “Türkiye’de Dış Göçün Tarihsel Gelişimi Beş yıllık Planlar Açısından Göçün Değerlendirilmesi”, **Yurtdışı İşçi Sorunları ve Çözüm**

Araşları Uluslararası Toplantı, ed: Nail Alkan ve diğeri, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.

TUNA, Korkut, (1983), **Yurt Dışına işçi Gönderme Olayının Sosyolojik Eleştirisi**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

USLU, Salim ve CASSINA, Giacomina, (1999), **Türkiye'den Avrupa'ya Göç**, Hak-İş Eğitim Yayınları, 1. Baskı.

YALÇIN, Cemal, (2004), **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara.

YAZGAN, Pınar, (2009), "Ulus Ötesi Alanlarda Kimlik Tartışmaları ve Göçmen Kadın Kimliği Üzerine", **Sakarya Üniversitesi Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi III. Cilt**, Sakarya Üniversitesi Basımevi, s. 46-52.

YILMAZ, Cevdet, (2007), **Türkiye'den Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri: Evlilik Yoluyla Göç**, Doğu Coğrafya Dergisi, s. 221-231.

YILMAZ, Türel, (2009), **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Barış Platin Yayınevi, 2.Baskı, Ankara.

YÜKSEL, Zekiye,(2011), **Şeriat Ülkesinde Kadın Olmak**, Yazın Basın Yayın Matbaacılık, İstanbul.

-EK-

-ANKET FORMU-

1) Yaşınız kaçtır?

1-() 20-24

3-() 30-34

5-() 40-44

2-() 25-29

4-() 35-39

6-() 45-49

7-() 50-54

8-() 55-59

9-() 60 ve üstü

2) Eğitim seviyeniz ne durumdadır?

1-() İlkokul

4-() Üniversite

2-() Ortaokul

5-() Okur-yazar değilim

3-() Lise

3) Medeni durumunuz nedir?

1-() Evli

2-() Bekâr

3-() Dul/ Boşanmış

4) Kaç yıllık evlisiniz?

1-() 5 yıldan daha az

2-() 5-9

3-() 10-14

4-() 15- 24

5-() 25 ve üstü

5) Hangi mesleği icra ediyorsunuz?

.....

6) Eşiniz hangi mesleği icra etmektedir? (Evli olanlara sorulacak)

.....

7) Çocuğunuz var mı? Varsa kaç tane?

1-() Çocuğum yok

2-() 1-2

3-() 3-4

4-() 5-6

5-() 7 ve 7'den daha fazla

8) Suudi Arabistan'a ilk kaç yılında göç ettiniz?

.....

9) Kaç yıldır Suudi Arabistan'da yaşıyorsunuz?

1-() 5 yıldan az

2-() 5-9

3-() 10-14

4-() 15-19

5-() 20 ve 20'den daha fazla

10) S. Arabistan'a göçü kendi isteğınız üzerine mi gerçekleştirdiniz?

1-() Evet kendi isteğimle

2-() Eşimin isteği üzerine

3-() Ailemin kararı üzerine

4-() Diğer

11) Göç etmeden önce sizin şahsi fikriniz alındı mı?

1-() Evet

2-() Hayır

12) Yurtdışına gitme şekliniz nasıl?

1-() Yasal yollarla gittim

2-() Yasal olarak gittim ama kaçak olarak kaldım

3-() Kaçak olarak gittim

13) Göç etme sebepleriniz nelerdir?

- 1-() Ekonomik sıkıntılar
- 2-() Toplumsal baskı
- 3-() Eşimin S. Arabistan'da olması
- 4-() Siyasi Sorunlar
- 5-() Diğer...

14) Suudi Arabistan'a göç ederken kendi çabalarınızla mı göç ettiniz yoksa başkalarının yardımıyla mı göç ettiniz?

- 1-() Kendi çabalarımla
- 2-() Başkalarının yardımıyla

15) Suudi Arabistan'a yerleştikten sonra başkalarının yanınıza veya S. Arabistan'ın herhangi bir semtine göç etmesine yardımcı oldunuz mu?

- 1-() Evet
- 2-() Hayır

16) (Evet, ise sorulacak) Nasıl yardımda bulundunuz?

- 1-() Vize göndererek
- 2-() İş bularak
- 3-() Manevi bir destek sağlayarak
- 4-() Maddi bir destek sunarak

17) Suudi Arabistan'da hangi şehirde yaşıyorsunuz?

.....

18) S. Arabistan’da oturduğunuz evin mülkiyet durumu nedir?

- 1-() Kira
- 2-() Mülkiyeti bize ait
- 3-() Arkadaşıma ait
- 4-() Eşinizin ya da sizin çalıştığı kuruma ait

19) (Cevap kira ise sorulacak) Aylık kira gideriniz ne kadardır?

- 1-() 200-349 TL
- 2-() 350- 449 TL
- 3-() 450- 549 TL
- 4-() 550- 649 TL
- 5-() 650 ve 650’den daha fazla

20) Aylık geliriniz ne kadardır?

- 1-() 500-1000 TL
- 2-() 1000-1500TL
- 3-() 1500-2000TL
- 4-() 2000-2500TL
- 5-() 2500-3000TL
- 6-() 3000-3500TL
- 7-() 3500-4000TL
- 8-() 4000’den fazla

21) Suudi Arabistan’da ilk göç ettiğinizde yerleşim açısından sıkıntı çektiniz mi?

- 1-() Evet
- 2-() Hayır

22) Yerleşim yerini seçerken en çok neye dikkat edersiniz?

- 1-() Kira bedelinin ucuz olmasına
- 2-() Eşimin ya da benim çalıştığım kuruma yakın olmasına
- 3-() Türk vatandaşlarının yoğun olduğu bölgede olmasına
- 4-() Merkezi bir yerde olmasına
- 5-() Hepsi

23) Şu anda Suudi Arabistan'da ikamet ettiğiniz yeri düşündüğümüzde etnik köken olarak kimlerin yoğun olduğu bir bölgede yaşıyorsunuz?

- 1-() Arap vatandaşların yoğun olduğu bölgede
- 2-() Türk vatandaşların yoğun olduğu bölgede
- 3-() Hem Arap hem de Türk vatandaşların yoğun olduğu bölgede
- 4-() Farklı etnik kökenlerin bulunduğu bölgede

24) Türkiye' de görüştüğünüz yakınlarınız var mı?

- 1-() Ailem ve akrabalarım
- 2-() Arkadaşlarım
- 3-() Kimseyle görüşmüyorum

25) Türkiye'ye ne sıklıkta geliyorsunuz?

- 1-() Altı ayda bir
- 2-() Yılda bir kere
- 3-() İki yılda bir
- 4-() Üç yılda bir
- 5-() Dört yılda bir
- 6-() Beş yılda bir ve beş yıldan daha fazla

26) Türkiye'ye geldiğiniz dönemlerde nerede ikamet ediyorsunuz?

- 1-() Kendi evimde
- 2-() Ailemin evinde
- 3-() Eşimin ailesinin evinde
- 4-() Arkadaşımın evinde
- 5-() Diğer

27) Suudi Arabistan'da bulunmanızın sizin gözünüzde çekici gelen yönleri nelerdir?

- 1-() Yaşam koşullarının rahatlığı
- 2-() Ucuz hayat şartları
- 3-() Kültürel değerleri
- 4-() Ekonomisinin iyi olması
- 5-() Çekici hiç bir yanı yok

28) Nihayetinde ülkenizden farklı bir yerde yaşıyorsunuz. Farklı kültürel değerler arasında, farklı bir toplumsal yapı içerisinde yaşamınıza devam etmeniz sizin için ne tür problemler yaratmaktadır?

- 1-() Kadın kimliğinden ötürü özgür yaşayamama
- 2-() Kendi ihtiyaçlarını tek başına giderememe
- 3-() Kültürel çatışmalar
- 4-() Siyasi ve etnik anlaşmazlıklar
- 5-() Toplumsal yaşamda dışlanma/öteki olma
- 6-() Hepsi

29) Suudi Arabistan'ın siyasi yapısı şeriata dayalıdır. Bu siyasi sistemin üzerinizde ayrıca bir baskı yarattığını düşünüyor musunuz?

- 1-() Evet
- 2-() Hayır

30) (Evet, ise sorulacak) Nasıl bir baskı yaratmaktadır?

.....

31) Çocuklarınızın eğitim-öğretim süreçlerini gerçekleştirmede sıkıntı yaşıyor musunuz?

- 1-() Evet
- 2-() Hayır

32) Çocuklarınız eğitimi kendi ana dillerinde mi gerçekleştiriyor?

1-() Evet

2-() Hayır

33) Çocuklarınıza gelenek göreneklerinizi, örf ve adetlerinizi, kültürel değerlerinizi aktarmada sıkıntı çekiyor musunuz iki farklı kültür arasında kaldığınızı düşünüyor musunuz?

1-() Evet

2-() Hayır

34) Suudi Arabistan'a yerleşmeyi düşünüyor musunuz? Yoksa sizin için geçici bir vatan konumunda mı?

1-() Evet

2-() Hayır

35) Suudi Arabistan'ın resmi dili olan Arapça lisanını konuşabiliyor musunuz? Arapça okuma-yazmanız var mı?

1-() Arapçayı sadece konuşabiliyorum

2-() Arapçayı hem konuşabiliyorum hem de okuyup- yazabiliyorum

3-() Ne konuşabiliyorum ne de okuyup-yazabiliyorum

36) Konuşma dilinin yeterince bilinmemesinden kaynaklı olarak Arap vatandaşıyla iletişim kurmada sıkıntı yaşıyor musunuz?

1-() Evet

2-() Hayır

37) Suudi Arabistan yerli halkının size karşı tutumu nasıl?

1-() Hoşgörülüler

2-() Yardımsever ve misafirperverler

3-() Bizi küçümserler

4-() Bizi sevmezler

5-() Ne bizi severler ne de bize karışırlar

38) Suudi Arabistan’da sağlık güvenceniz var mı?

1-() Evet

2-() Hayır

39) (Evet, ise sorulacak) Sağlık güvenceniz nedir?

.....

40) Türkiye’de sağlık güvenceniz var mı?

1-() Evet

2-() Hayır

41) (Evet, ise sorulacak) Sağlık güvenceniz nedir?

1-() SSK

2-() Bağ kur

3-() Emekli Sandığı

4-() Diğer

42) S. Arabistan esnafının, polisinin ve diğer memurların size karđı tutumu nasıl?

1-() Yerli halka uyguladıkları baskının daha fazlasını hissediyoruz

2-() Bize karđı daha insiyatifliler

3-() Toplumsal yaşama uyum sağlamamızda yapıcı bir rol oynuyorlar

4-()Bize karđı davranışlarında yerli halka gösterdikleri tutumun aynısını gösteriyorlar

5-() Diğer

43) S. Arabistan yetkilerinin, yönetimde bulunan insanların size karşı tutumu nasıl?

1-() Göçmen kadınların haklarını savunacak herhangi bir kuruluş ya da kanun yok

2-() Arabistanlı kadınlara tanınan hakların aynısına sahibiz

3-() Azınlık haklarına sahibiz

4-() Yasalar uygulanırken Arap halkı daha üstün tutulmakta ve ayrımcılık yapılmakta

44) Suudi Arabistan'ın dini yaptırımlarını üzerinizde hissediyor musunuz?

1-() Evet

2-() Hayır

45) (Evet ise sorulacak) Ne tür bir yaptırım uygulanmaktadır?

.....

46) Suudi Arabistan'da kadın kimliğiyle bireysel ihtiyaçlarınızı tek başınıza giderebiliyor musunuz?

1-() Evet

2-() Hayır

47) (Hayır, ise sorulacak) Neden gideremiyorsunuz?

.....

48) Eşinizin çalıştığı yani eşinizin evde olmadığı zamanlarda vaktinizi nasıl geçiriyorsunuz?

1-() Çoğunlukla zamanımı evde ve yalnız kalarak geçiriyorum

2-() Zamanımın çoğu evde, Türk komşularıyla bir araya gelerek geçiriyorum

3-() Zamanımın çoğu evde Arap komşularıyla bir araya gelerek geçiriyorum

4-() Zamanımın çoğu evde Hem Türk hem de Arap komşularıyla bir araya gelerek geçiriyorum

5-() Dışarı çıkar arkadaşlarımla dolaşırım

6-() Alışverişe giderim

7-() Başka

49) Suudi Arabistan vatandaşı olma hakkına sahip misiniz?

1-() Evet

2-() Hayır

50) Türkiye ile Suudi Arabistan'ın her ikisinin de Müslüman ülkeler olmaları, sizin Suudi Arabistan'daki yaşama uyum sağlamanızda bir avantaj yarattığını düşünüyor musunuz? Ya da bu durum sizi ayrıcalıklı kılıyor mu?

1-() Evet, bu konuda hem avantajlı hem de ayrıcalıklıyız

2-() Evet, uyum göstermede bir avantaj ama bizi ayrıcalıklı kılmıyor

3-() Hayır, bizi ne avantajlı kılıyor ne de ayrıcalıklı

51) Suudi Arabistan'da gazete, dergi, kitap... vb. yazılı kaynaklara ulaşabiliyor musunuz ve ya Türkçe kaynaklar yayınlanıyor mu?

1-() Evet, her türlü Türkçe yazılı kaynaklara ulaşabiliyoruz ve Türkçe kaynaklar yayınlanıyor

2-() Evet, her türlü Türkçe yazılı kaynaklara ulaşabiliyoruz fakat S. Arabistan'da Türkçe kaynaklar yayınlanmıyor

3-() Hayır, hem herhangi Türkçe kaynağa ulaşamıyoruz hem de S. Arabistan'da Türkçe kaynaklar yayınlanmıyor

52) Türkiye'nin gündemini ya da Türkiye'deki olayları hangi iletişim kanalıyla takip edebiliyorsunuz?

- 1-() Televizyon, internet... vs. iletişim araçlarıyla
- 2-() Gazete, dergi, kitap... vb. yazılı kaynaklarla
- 3-() Ailem ya da arkadaşlarımla iletişim içinde olarak
- 4-() Başka

53) Suudi Arabistan'a göç etmeden önceki durumumuzla Suudi Arabistan'a göç ettikten sonraki durumumuz arasında; bu gerek sağlık gerek sosyal, gerekse psikolojik bakımından olsun kendinizde ne tür farklılıklar gözlemliyorsunuz?

.....

54) Suudi Arabistan'da toplumsal etkinliklere katılma sıklığınız nedir?

- 1- () Haftada 1-3 kere
- 2-() İki günde bir
- 3-() İki haftada bir defa
- 4-() Ayda bir kere ve daha fazla

55) Katıldığınız sosyal etkinlikleri gerçekleştirme faaliyetiniz hangisidir?

- 1-() Pikniğe, denize... vs. yerlere giderek
- 2-() Alışveriş, park... vs. yerlere giderek
- 3-() Sinema, tiyatro... vs. sanatsal faaliyetlere katılmak
- 4-() Konser ve halk festivallerine katılmak
- 5-() Hepsi
- 6-() Diğer

56) Sosyal etkinliklere tek başınıza mı ailenizle mi yoksa arkadaşlarınızla birlikte mi katılırsınız?

- 1-() Çoğunlukla tek başıma
- 2() Ailemle birlikte
- 3-() Türk arkadaşlarım ve komşularıyla
- 4-() Hem Türk hem Arap arkadaşlarımla
- 5-() Hem ailem hem de arkadaşlarımla

57) Siz Suudi Arabistan'da kendi yaşantınızdan memnun musunuz?

- 1-() Evet
- 2-() Hayır

58) (Hayır, ise sorulacak) Neden memnun değilsiniz?

- 1-() Ekonomik sıkıntılar
- 2-() Toplumsal yaşam sınırlıkları ve bunun sonucunda doğan yalnızlık
- 3-() Kadının toplumsal yaşama katılma engeli
- 4-() Sağlık sorunları
- 5-() Ailevi problemler
- 6-() Hepsi
- 7-() Diğer

59) Her türlü kadın hastalıklarına yönelik sağlık sorunlarınızı gidermekte sıkıntı çekiyor musunuz?

- 1-() Evet
- 2-() Hayır

60) (Evet, ise sorulacak) Neden sıkıntı çekiyorsunuz?

.....

61) Dini ibadetlerinizi gerçekleştirmede herhangi bir engeliniz var mı?

1-() Herhangi bir engelim yok

2-() Evet engellerimiz var

62) Suudi Arabistan’da göçmen kadınların haklarını savunabilecek veya herhangi bir sıkıntı karşısında sizin yardım isteyebileceğiniz özel ya da devlet bünyesinde bulunan kadın dayanışma vakfı, kuruluş veya bu amaçla örgütlenmiş bir grup var mı?

1-() Evet

2-() Hayır

63) (Cevap evet ise sorulacak) Peki bu kuruluştan ya da gruptan ne derece yararlanabiliyorsunuz?

.....

64) S. Arabistan’a göç ettikten sonra aile-içi ilişkilerinizin olumlu mu olumsuz mu, ne tür bir seyir halinde değişim gösterdiğini söyleyebilirsiniz?

1-() Aile-içi ilişkilerim değişmedi

2-() Aile-içi ilişkilerim göç etmeden önce daha iyiydi

3-() Aile içi ilişkilerim göç ettikten sonra daha iyi oldu

65) Türkiye’de yapmaktan hoşlandığınız fakat Suudi Arabistan’da yapamadığınız bundan ötürü en çok özlem duyduğunuz şeyler nelerdir?

.....